

„Mírek“ z Reportáže, psané na oprátce – Jaroslav Klecan (1914–1943)¹

DAVID MAJTENYI

ABSTRACT: “Mírek” from the *Notes from the Gallows* – Jaroslav Klecan (1914–1943)

This paper focuses on the fate of Jaroslav Klecan, a native from southern Bohemia, a pre-war member of the Communist Party who had left as a volunteer for the Spanish Civil War in late 1937. He fought in the battalion T. G. Masaryk of the 129th interbrigade. After the fall of the Spanish Republic, he was interned in the French camp in Gurs. When the Second World War began he enrolled to the Czechoslovak Army, albeit he was probably never committed at the front. After the French capitulation, he stayed in the free zone and joined the French resistance movement in the FTP-MOI group led by Ladislav Holdoš. However, the Comintern soon ordered him and few other Czechoslovak Resistance fighters to return to the occupied homeland. Klecan arrived to the Protectorate in 1941 and affiliated the Communist resistance movement in Bohemia immediately. He was arrested by the Nazi secret police on 24 April 1942, together with Julius Fučík and others. After a series of interrogations, the German People's Court sentenced him to death and he was executed in Berlin-Plötzensee on 8 September 1943. He is known as “Mírek” from Fučík's *Notes from the Gallows*.

KEY WORDS: History – Czechoslovakia – Spanish Civil War 1936–1939 – International Brigades

CONTACTS: PhDr. David Majtenyi, Archiv Národního muzea – Národní muzeum, Na Zátorách 6, 170 00 Praha 7; e-mail: david_majtenyi@nm.cz

„Hle, tohle býval člověk s páteří, který se neuhýbal kulkám, když bojoval na španělské frontě, a který se neshrbil, když procházel krutou zkušeností koncentračního tábora ve Francii. Ted' bledne před rákoskou v ruce gestapáka a zrazuje, aby chránil svůj zub. Jak na povrchu byla ta jeho statečnost, když ji mohlo setřít několik ran. Tak na povrchu, jako jeho předsvědčení. Býval silný v hromadě, obklopen kamarády stejné myšlenky. Býval silný, protože myslel na ně. Ted', izolován, sám, obklopen dotírajícím nepřítelem, ztratil svou sílu docela. Ztratil vše, protože začal myslet na sebe. Aby zachránil svou kůži, obětoval kamarády. Propadl zbabělosti a ze zbabělosti zradil.“ Takového příkrého odsouzení se Jaroslavu Klecanovi dostalo z pera komunistického novináře a zároveň jeho nejbližšího spolupracovníka z odbojového hnutí Julia Fučíka v jím nesmrtelně koncipované Reportáži, psané na oprátce

¹ Tato studie vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury ČR v rámci projektu NAKI II (DG18P02OVV045) – Muzeum dělnického hnutí v 21. století. Prezentace práce s muzejní sbírkou doby státního socialismu a způsoby užití jejího materiálu k potřebám odborné a široké veřejnosti.

ce.² Díky ní se z něj stal přes noc doslova čítankový záporný hrdina a zrádce. Antické téma zrady a hrdinství je univerzální napříč časem. Když je na jedné straně černá, tak na té druhé musí být zákonitě bílá, aneb někdejší tvrdý „španělák“, který ale pošlapal vše, čemu věřil, versus bohémští Fučík, který ve svém přesvědčení věrně vytrval.

Tento jednostranný portrét Jaroslava Klecana přetrvával prakticky po většinu doby trvání tzv. fučíkovského kultu, i když zvláště v šedesátých letech byly tendence tento podivně strnulý obraz korigovat a Klecan se tak dočkal alespoň částečné rehabilitace.³ Porevoluční období následující po změnách politických poměrů v roce 1989 bylo zprvu doprovázeno snahou přetvořit stávající legendu v jakousi antilegendu. Tento mezičas byl s konečnou platností utnut až expertizou Kriminalistického ústavu, vyvracející domněnky o nepravosti Reportáže a zároveň nezpochybnitelně potvrzující její pravost. Ruku v ruce s nastupující generací historiků a podrobným studiem dochovaných dokumentů následně dochází k odbourání předchozího všudy přítomného ideologického nánosu. Vše je doprovázeno upřímnou snahou o jejich spravedlivou interpretaci.⁴ Ta se však možná trochu paradoxně příliš netýká Jaroslava Klecana. Je tak až s podivem, že jeho alespoň stručně koncipovaná biografická studie doposud v našem historickém okruhu chyběla.⁵ Je tomu tak navzdory faktu, že téma Fučík – Klecan je aktuálně stále živé.⁶ Tato studie si klade za svůj cíl na základě archivního výzkumu přiblížit jeho osobu a chybějící životopisnou črtu tak alespoň částečně suplovat. Nesnaží se polemizovat s rolí Jaroslava Klecana během nacistického věznění, tím se již dlouhá desetiletí zabývali a stále zabývají fundovaní odborníci, pro které je fučíkov-

2 Julius Fučík, *Reportáž, psaná na oprátce*. První vydání faksimile rukopisu, Praha 2008, s. 385–386; Sbirka Muzea dělnického hnutí v Archivu Národního muzea (dále jen SMDH-ANM), fond Julia a Gusty Fučíkových (nezpracováno), originál rukopisu Reportáže, psané na oprátce, lístek č. 67.

3 Stojí jistě za povšimnutí, že jméno Jaroslava Klecana chybělo i v dokumentu Československé televize z cyklu *Lidé z Reportáže* (režie Jiří Adamec) odvysílaném v roce 1981 a až na několik výjimek nebylo prakticky zmiňováno ani v publikaci téhož jména. Viz Viktor ANDRIJANOV – Zdeněk HRABICA, *Lidé z Reportáže*, Praha 1981. K tomu Zdeněk Hrabica autorovi sdělil: „Všechna jména ve Fučíkově Reportáži, psané na oprátce byla podle jedné z editorů díla Gusty Fučíkové podrobena, z příkazu generálního tajemníka ÚV KSČ Rudolfa Slánského, později popraveného, přísně lustraci. Nikomu, ani autorovi se nevěřilo. Tato skutečnost svými normativy se stala dogmou litery na dlouhá desetiletí. Ani autoři knihy *Lidé z Reportáže* se tímto imperativům nevyhnuli. Ani se vyhnout nikdy nemohli. Publicisticky se však z tohoto kruhu postupně vymaňovali.“ Přípis Zdeňka Hrabici autorovi z 5. listopadu 2019.

4 Zmíňme literárněvědnou konferenci *Julek Fučík – věčně živý!*, která se konala 21.–22. 8. 2008 v budově AV ČR v. v. i. v Praze 1 na Národní třídě 3. Na ni potom přímo navazuje i vydaný sborník. Viz *Julek Fučík / věčně živý!*, ed. F. A. PODHAJSKÝ, Brno 2010. Jako další příklad můžeme uvést pořad České televize *Fučík – mýtus a skutečnost* z dokumentárního cyklu *Historie*.cs, který byl premiérově odvysílán 4. dubna 2011.

5 Prakticky jedině, co se případnému zájemci doposud nabízelo, jsou kratičké medailonky, ovšem informace v nich obsažené nejsou vždy přesné. Jako příklad můžeme uvést dva z nich. Jeden byl zpracován Františkem Janáčkem a Alenou Hájkovou v jejich vysoce záslužném komentovaném vydání Reportáže, psané na oprátce. Viz Julius Fučík, *Reportáž, psaná na oprátce*. První úplné, kritické a komentované vydání, Praha 1995, s. 115–116 nebo Týž, *Reportáž, psaná na oprátce* (První úplné, kritické a komentované vydání / reedice), Praha 2016, s. 134, druhý pak Radimem Gondou viz Radim GONDA, Postoj československé státní moci k rekrutování dobrovolníků do mezinárodních brigád; in: *Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka. Neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*, Praha 2017, s. 187.

6 Dokladem toho je i román Marka Tomana *Okno žraloka* z roku 2019. Ten vznikl na pomezí žánru tzv. alternativní historie. Hlavním hrdinou fiktivního příběhu je právě Jaroslav Klecan, zde vystupující pod jménem František Tůma, kterého autor „nechal“ přežít, aby na něm zároveň názorně ilustroval všechny složité zlomové okamžiky československých souvislostí dvacátého století. Viz Marek TOMAN, *Okno žraloka*, Praha 2018.

ské téma celoživotním odborným zaměřením a vášní zároveň. Spíše se snaží odvyprávět jeho komplikovaný životní příběh, který se stal před tím, než byl osudného 24. dubna 1942 v bytě u Jelínků Jaroslav Klecan zatčen. Zda přináší alespoň částečnou odpověď na otázku, jaký tedy vlastně byl, je pak již na posouzení čtenářů samotných, autor si právo příkrého soudu nepřisuzuje.

Jaroslav Klecan se narodil 2. března 1914 v jihočeských Zadních Zborovicích (něm. Hinter-Zborowitz). Původně samostatná obec na pomezí Šumavy, zmiňovaná již roku 1538 a přínaležející k někdejšímu panství a pozdějšímu hejtmanství ve Strakonících, tvoří v současné době obecní část Třebohostic a katastrálně spadá pod strakonický okres.⁷ Na svět zde přišel jako syn Bohumila Klecana (* 4. 10. 1887 – † 10. 3. 1963), rolníka ze Zadních Zborovic, původně pocházejícího z Ounic, a Marie rozené Blažkové (* 2. 6. 1888 – † 5. 11. 1968) z nedalekého Podolí. Rodina náležela k většinové římsko-katolické konfesi a Jaroslav tak byl automaticky místním kaplanem Františkem Polákem 5. března 1914 pokřtěn v kostele sv. Ludmily, který spadal pod farnost v Radomyšli.⁸ Měl ještě další sourozence, staršího bratra Bohumila (* 18. 9. 1910), který ale záhy zemřel, sestru Marii (* 5. 9. 1912 – † 7. 11. 1978) a mladší sestry Růženu (* 28. 2. 1916 – † 26. 2. 1993), Anežku (* 23. 12. 1917 – † 31. 8. 2007) a Jaroslavu (* 28. 6. 1920). Všichni bydleli ve stavení číslo popisné 30. Tato středně velká hospodářská usedlost (podle soupisu ve sčítacích operátech za rok 1910 měli například 11 kusů hovězího dobytka a 4 koně) patřila původně Františkovi a Marii Ko-

Obrázek 1 – Rodiče Marie a Bohumil Klecanovi (osobní archiv Bohumily Švihovcové).

7 Blíže k obci např. Antonín PROFOUS – Jan SVOBODA, *Místní jména v Čechách IV. (S–Ž)*, Praha 1957, s. 747.

8 Městský úřad Radomyšl, Matriční kniha narozených Zadní Zborovice a Třebohostice, sv. I K, roč. 1914, s. 4. pořadové číslo 5. Za vyhledání a excerpci záznamu náleží autorům dík pracovníci matričního oddělení MěÚ v Radomyšli paní Olze Majerové.

Obrázek 2 – Současný pohled na rodný dům Jaroslava Klecana v Zadních Zborovicích č. p. 30 (sbírka Davida Majtenyiho).

chanových. Protože manželé Kochanovi byli bezdětní, jako schovanku si osvojili Marii Blažkovou a celý grunt na ni nechali posléze převést. Poté, co uzavřela sňatek s Bohumilem Klecanem (12. dubna 1910 v Radomyšli), se hospodářství stalo společným jměním obou manželů.⁹ Zdroj obživy pro rodinu tak logicky představovala především práce v zemědělství. Není jistě bez zajímavosti, že se otec Bohumil aktivně účastnil politického života. Podílel se na chodu obce, byl několikrát zvolen do místní

samosprávy, tedy v rámci obecního úřadu v Zadních Zborovicích do jeho obecního výboru. Nacházel se, jak bylo v té době i u drobných zemědělců obvyklé, na kandidátní listině agrární strany, tedy od roku 1922 Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu. Ovlivněn byl při svém konání jistě i činností tehdejšího generálního tajemníka strany Rudolfa Berana (1887–1954), jehož vliv v jihočeském regionu byl veliký.¹⁰

Jaroslav Klecan v místě svého rodiště absolvoval v letech 1920–1925 ve zdejší dvoutřídní smíšené obecné škole první stupeň základního vzdělání. Dochované třídní výkazy svědčí o tom, že škola mladému žákovi nečinila žádných větších problémů.¹¹ Další úroveň studia však již obecná škola v Zadních Zborovicích neposkytovala a Jaroslav Klecan tak ve školním roce 1925–1926 přestoupil do Měšťanské školy chlapecké v nedalekých Strakonících. Zde celý ročník nedokončil, absolvoval pouhá tři čtvrtletí. Oproti předchozí školní docházce zde došlo k radikálnímu zhoršení jeho prospěchu a v pravidelných čtvrtletních klasifikačních hodnoceních u něj převládaly dostatečné a nedostatečné. Co bylo důvodem takovéto proměny, můžeme pouze spekulovat, archivní záznamy nám bližší podrobnosti neposkytují. Snad mohla mít svůj podíl viny i skutečnost vepsaná jako dodatek u jeho klasifikace, že 20. dubna 1926 přesídlil s celou rodinou ze Zadních Zborovic do Milošic poblíž Žatce.¹²

9 SOKA Strakonice, fond Okresní úřad Strakonice, fascikl č. 1229, sčítací operáty Zadní Zborovice 1910; tamtéž, karton č. 25, sčítací operáty Zadní Zborovice 1921; rozhovor autora s neteří Jaroslava Klecana paní Bohumilou Švihovcovou z 19. srpna 2019.

10 SOKA Strakonice, fond Archiv obce Zadní Zborovice, konvolut dokumentů z obecních knih č. 2–5, které se vztahují k osobě Bohumila Klecana. Za excerpci náleží autorův dík pracovníci SOKA Strakonice Mgr. Jindřišce Košťové.

11 SOKA Strakonice, fond Základní devítiletá škola 1.–5. ročník Zadní Zborovice (1810–1976), Třídní katalogy docházky a prospěchu pro období 1920–1926.

12 SOKA Strakonice, fond Střední škola chlapecká Strakonice, Výkaz docházky a prospěchu 1. B roč. 1925–1926, č. 14 Jaroslav Klecan.

Obrázek 3 – Sourozenci Klecanovi Anežka, Marie, Jaroslav a Růžena se svou babičkou (osobní archiv Bohumily Švihovcové).

Proč se rodina Bohumila Klecana přestěhovala z malé jihočeské obce do takřka dvě stovky kilometrů vzdálené vesnice v lounském okrese? Přesun se na první pohled může jevit minimálně jako překvapivý, a to již vzhledem k faktu, že otec rodiny zastával funkci v zastupitelstvu obce. Odpověď na otázku nám přibližuje až svědectví starousedlíka ze Zadních Zborovic a také Klecanovy vnučky paní Bohumily Švihovcové. Bohumila Klecana prý zlákala vidina rychlého zbohatnutí spojená s možností pěstování chmele, kterým se právě oblast Žatecka proslavila a měla zde dlouhou tradici.¹³ Rozhodnutí definitivně zpečetil tím, že prodal i rodinnou zemědělskou usedlost v Zadních Zborovicích. Po třech letech Klecanova rodina přesídlila z Milošic do třicet kilometrů vzdáleného okresního města Rakovníka, situovaného taktéž v tradiční chmelařské oblasti.¹⁴ Od května 1929 do dubna 1932 měli hlášen trvalý pobyt na tehdejší rakovnické ulici Československých legií č. p. 223.¹⁵ Vše nasvědčovalo tomu, že původní predikce Bohumila Klecana, který měl prý tak trochu povahu dobrodruha a jak se tradovalo v Zadních Zborovicích, „jel za chmelovým štěstím“, byla

13 V roce 1925 byla navíc v Deštnici založena zemědělská výzkumná stanice, mající za úkol výzkum chmele a ječmene, která je nerozlučně spjata se jménem doc. Dr. Ing. Karla Osvalda. Více k historii a vývoji chmelařství v regionu viz Václav BRADÁČ, *Chmelařství a pivovarnictví na Žatecku*, Žatec – Krušovice 2008.

14 Rakovník měl okolo roku 1930, kdy zde Klecanovi pobývali a kdy zde starostoval Čeněk Vaněček (1879–1946), který byl zároveň v letech 1929–1935 i senátorem NS za národní socialisty, například pět středních škol, sedm finančních ústavů, sedm hotelů a tři biografy, 1507 domů a 11 078 obyvatel. *Historický lexikon obcí ČR 1869–2005*, Praha 2005, s. 184–185, záznam 58.

15 SOKA Rakovník, fond Archiv města Rakovník, Evidence obyvatel města do roku 1946 – přihlašovací list ke jménu Bohumil Klecan. Autorův dík za vyhledání informace náleží ředitelce archivu Mgr. Renatě Mayerové.

správná.¹⁶ Co se však jistě předpovědět nedalo, byla hospodářská krize a její nástup a přímé i nepřímé dopady na prakticky veškerou činnost a samozřejmě i podnikání. Zemědělská krize v chmelařství propukla v roce 1931 v plné síle, cena chmele se rázem propadla na meziválečné minimum a příjmy se tak snížily přibližně na desetinu předchozího stavu. Následně došlo k redukci nově zbudovaných chmelnic na téměř jednu polovinu původní výměry. Situace v tomto zemědělském odvětví se začala stabilizovat až v letech 1933–1934.¹⁷

Vrátíme-li se ještě trochu zpět, můžeme jen doplnit, že Jaroslav Klecan pokračoval ve studiu a vše nasvědčuje tomu, že si vedl úspěšněji než ve Strakonících. Nejprve navštěvoval jeden ročník lidové školy v Měcholupech nedaleko Milošic, kde rodina bydlela. Následovaly tři třídy měšťanky v Žatci a v souvislosti se stěhováním rodiny do Rakovníka tam dle záznamů navštěvoval jeden ročník místní rolnické školy. Další dva ročníky, tedy 1930–1931 a 1931–1932 pak trochu překvapivě absolvoval na střední zemědělské škole v bezmála 150 kilometrech vzdáleném jihočeském Táboře (někdejší Zemská vyšší hospodářská škola Tábor). V době svého studia zde bydlel v podnájmu na adrese Julius Polák, Wilsonova č. p. 851 a poté u A. Vodňanského č. p. 213. Jako student se dle dosažených výsledků jevil spíše podprůměrně, převažovaly dostatečné a jednou dokonce úspěšně zvládl reparát. Za zmínku jistě stojí i to, že mu byla udělena ředitelská důtka za „*drzé chování k třídnímu učiteli*“, což charakterizuje jeho složitější povahu ve vztahu a při jednání s nadřízenými a autoritami obecně, jak bude patrné i dále.¹⁸ S těmito údaji poměrně přesně korespondují i jeho pozdější záznamy, podle kterých v letech 1928–1932 navštěvoval hospodářskou školu v Rakovníku a později i v Táboře. O tom, zda tábořskou školu i úspěšně dokončil, informování z dochovaných úředních záznamů nejsme. Pro skutečnost, že se tak nakonec přes všechno i zdárně stalo, by mohl svědčit fakt, že prakticky všechny pozdější úřední záznamy o profesi k jeho osobě udávají, že byl hospodářským adjunktem, což vyžadovalo úspěšné absolutorium tohoto typu vzdělávacího ústavu.¹⁹

Na otázku, jak se dařilo patriarchovi rodu Bohumilu Klecanovi v chmelařství, nám archivní zdroje bohužel zatím uspokojivě neodpovídají.²⁰ Možný úspěch v počátcích však patrně neměl příliš dlouhého trvání. V opačném případě by zřejmě nenásledovalo další stěhování rodiny. Tyto lokace tak pro rodinu Klecanových představovaly pouze jakési dočasná

16 Záznam rozhovoru autora s bývalým senátorem ing. Josefem Kalbáčem ze Zadních Zborovic z 6. srpna 2019; rozhovor autora s neteří Jaroslava Klecana paní Bohumilou Švihovcovou z 19. srpna 2019.

17 Vojtěch POJAR, *Kartelizace chmelařství v českých zemích 1890–38*, Praha 2016, Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, 2016-9-14, s. 172–181.

18 SOKA Tábor, fond Střední zemědělská škola Tábor, hlavní katalog I. ročník 1930–1931, s. 11 a hlavní katalog II. ročník 1931–1932, s. 7; SOKA Louny, katalogové listy měšťanské školy v Žatci nejsou bohužel dochovány, viz přípis autorovi z 31. července 2019; SOKA Rakovník, také tamní katalogové listy hospodářské školy v Rakovníku se bohužel nedochovaly, viz přípis autorovi z 10. září 2019.

19 Jako hospodářského adjunkta ho například zmiňují dokumenty následujících proveniencí: VÚA-VHA, Praha, fond Sběrka osobních spisů účastníků národního boje za osvobození podle zákona č. 255/1946 Sb – Jaroslav Klecan; VÚA-VHA, Praha, sbírka Německé soudní spisy – odboj v ČSR (1939–1945), kart. 46 inv. č. 365 sign. IVg 10a 5470/1943g; NA, Praha, fond Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze – fond 207, kart. 805, sign. 207-805-27; SOKA Kladno, fond Policejní komisařství Kladno (1917–1945), policejní přihlášky (1935–1937) – Jaroslav Klecan; MČ Praha 1 – odbor matrik, *Knihy manželství Praha 1*, Magistrát Smíchov, IX, 1937, s. 135, č. 229 – Jaroslav Klecan a celá řada dalších.

20 SOKA Strakonice, přípis autorovi ze 7. června 2019; SOKA Louny, přípisy autorovi z 11., 19. a 31. července 2019; SOKA Rakovník, přípis autorovi z 10. září 2019.

Obrázek 4 – Dům v Litovicích č. p. 211 (dnešní Česká ulice č. p. 831) na fotografii z roku 1994 (osobní archiv Jiřího Kučery).

měl věnovat v rámci své podnikatelské činnosti autodopravě a obchodu s uhlím.²¹ Přesun do Litovic se každopádně fatální mírou promítne do budoucích osudů Jaroslava Klecana.

intermezza. Na počátku třicátých let máme již potvrzen pobyt rodiny v obci Litovice, dnešní městské části Hostivice v okrese Praha-západ, tehdy patřící k politickému a soudnímu okresu Unhošť. Zde bydleli v domě č. p. 211 (po válce Fučíkova a dnešní Česká ulice č. p. 831), jehož majitelem byla rodina Františka Limburského a v němž se také nacházela prodejna dělnického výrobního a spotřebního družstva Včela. Otec Bohumil Klecan, původně rolník, se zde

Profesionálním revolucionářem

Přelom dvacátých a třicátých let předznamenávající nástup a dopady hospodářské krize provázela řada neblahých jevů spojených s fungováním tehdejšího politického systému. Stále více občanů i příslušníků mladší generace začalo vnímat sociální nerovnosti čím dál tím kritičtěji očima, což vedlo k jejich radikalizaci. Nárůst nezaměstnanosti (920 tisíc nezaměstnaných v únoru 1933), velký propad životní úrovně zejména u dělnických profesí, problematický tzv. gentský systém podpor v nezaměstnanosti omezený pouze na odborově organizované pracující a umožňující podporu pouze po omezenou dobu a naproti tomu podpora hnutí nezaměstnaných a účast zástupců KSC na organizování stávek vedly k tomu, že názory a výzvy komunistických agitátorů získávaly ohlas zejména mezi indiferentními a nezaměstnanými. VI. sjezd KSC, který se konal ve dnech 7.–11. března 1931 v Praze-Vysočanech a Dejvicích, se zabýval právě stranickou strategií v době nastupující hospodářské krize.²² Jakub Rákosník k tomu ve své stati uvádí: „*S podchycováním indiferentních úzce*

21 VÚA-VHA, Praha, fond Sbirka osobních spisů účastníků národního boje za osvobození podle zákona č. 255/1946 Sb – Jaroslav Klecan, Životopis Jaroslava Klecana sepsaný pracovníkem MNV v Litovicích po roce 1945; SOKA Praha-západ, přípis autorovi z 10. června 2019; Rukopis vzpomínek hostivického kronikáře Jiřího Pergla (za jejich poskytnutí, jakož i za poskytnutí dalších zajímavých a cenných materiálů z historie obce náleží autorův dík nynějšímu místostarostovi Hostivice a rovněž vášnivému propagátorovi městské historie ing. Jiřímu Kučerovi); <https://www.narodnikronika.cz/narodni-kronika/listovat-kronikou/narodni-kronika/klecan-fucik/>.

22 Tento VI. sjezd KSC se konal pouhé dva roky poté, co na V. sjezdu KSC, konaném koncem února 1929 v pražských Holešovicích bylo odstaveno dosavadní vedení v čele s Bohumilem Jilkem a Václavem Bolenem a moci se ujala skupina mladých radikálů, „karlínských kluků“, vedená Klementem Gottwaldem, který byl zvolen novým generálním tajemníkem strany. Ti prosadili agresivní „bolševizaci“ strany a její nekritickou závislost na direktivách Komunistické internacionály (KI). Následkem byl rozkol uvnitř strany a na protest proti nastolenému kurzu ji opustily až tři čtvrtiny členů, což představovalo přibližně 75 000 osob. Vedle

souviselo po propuknutí velké hospodářské krize organizování nezaměstnaných. KSČ se jala organizovat v duchu jednotné fronty zdola masové hnutí nezaměstnaných, z nichž se alespoň část snažila získat pro účast ve stranických či odborářských strukturách... Byla to vítaná příležitost, jak rozšířit vliv na dosud neorganizované pracující a tím alespoň částečně zahladit citelné ztráty členstva, které vznikly v důsledku bolševizace. Stejně tak to byla pro komunisty vítaná příležitost, jak dát o sobě hodně hlasitě vědět.²³ Co konkrétně zapůsobilo jako vlastní iniciační moment v případě Jaroslava Klecana, můžeme opět pouze spekulovat. V případě všímavého mladíka to mohl být vliv rodiny bytného Františka Limburského, která dle litovických pamětníků ke komunistické myšlence inklinovala, zrovna tak jako genius loci bezprostředního okolí průmyslového Kladenska, kde byly pozice KSČ a jejích sympatizantů tradičně velice silné. To vše ve spojitosti s hospodářskou krizí poskytovalo bezpočet možných variant stimulací. Koneckonců přijetí komunistické víry nebyl pouze případ jejich syna, ale celé rodiny, jak ještě záhy uvidíme. Jaroslav začínal, jak bylo pro příslušníky jeho generace obvyklé, v mládežnických organizacích. Nejprve se vyprofiloval jako člen Komunistického svazu mládeže (Komsomolu). Tato organizace představovala prvotní odrazový můstek pro řadu budoucích vrcholných stranických činitelů.²⁴ Již zde Jaroslav Klecan upoutal svým zaujetím, všeobecným přehledem a především svými rétorickými schopnostmi. Do komunistické strany vstoupil v roce 1933, absolvoval partajní školu a již o rok později začal pracovat jako její funkcionář, když se stal sekretářem kladenského kraje a tamním vedoucím mládeže. Jako svůj zdroj obživy dále uváděl, že od roku 1932 do roku 1934 působil jako hospodářský pomocník a také jako řidič u firmy svého otce. V letech 1934–1935 se měl živit jako traktorista na několika statcích v okolí Litovic a také nějakou dobu pracoval jako pomocný úředník družstva Včela v Roudnici nad Labem.²⁵

členů dosavadního „kompromisnického“ politického vedení mezi nimi byli i představitelé tzv. komunistické inteligence, mezi něž patřilo také sedm známých básníků a spisovatelů – Jaroslav Seifert, Josef Hora, S. K. Neumann, Ivan Olbracht, Jaroslav Seifert, Vladislav Vančura, Marie Majerová a Helena Malířová (někteří z nich se ovšem později do KSČ vrátili).

23 Jakub RÁKOSNÍK, Strana mladých, indiferentních a nezaměstnaných? Proměny členské základny meziválečné KSČ, *Forum Historiae*, roč. 9, 2015, č. 2, s. 91–101.

24 Komunistický svaz mládeže Československa byl založen v Praze 20. února 1921, vznikl na internacionální bázi sloučením několika národnostně strukturovaných organizací. Spadal pod Komunistickou internacionálu mládeže (KIM). Jeho hlavním úkolem bylo získávat mládež především v dělnickém a rolnickém prostředí a vychovávat ji v intencích marxisticko-leninského učení. Za tímto účelem byla například v roce 1925 zřízena první ústřední škola Komsomolu – Leninská škola, kterou vedl Jaroslav Klivar (1906–1940). Významného vlivu dosáhl svaz především v období hospodářské krize, kdy tvořilo jeho členskou základnu více než 24 tisíc chlapců a dívek. V průběhu dvacátých a třicátých let byl čs. bezpečnostními orgány pronásledován a několikrát byl nucen uchýlit se do ilegality. Mezi tiskové orgány svazu se řadily, např. Mladý komunista, Komunistická mládež, Pravda mládeže nebo Mladá garda. K čelným představitelům svazu patřili Karel Aksamit (1897–1944), Viktor a Otto Synkovi, Emil Hršel (1901–1972), Ervín Polák (1906–1986), Augustin Schramm (1907–1948), ale třeba i Jan Zíka (1902–1942), Jan Šverma (1901–1944), Jan Černý (1912–1944), kteří v něm vyrostli. Z rozhodnutí KSČ a KIM se Komsomol vzdal v roce 1936 samostatné činnosti a dal podnět ke vzniku Svazu mladých (ve všech národnostních mutacích), který měl usnadnit sloučení všech mládežnických organizací na bázi přátelství k SSSR a boji proti fašismu. Zdeněk HUŇÁČEK – Jiří JOZÁK – Vlastislav KROUPA – Jan STRÍBRNÝ, *Český antifašismus a odboj – slovníková příručka*, Praha 1988, s. 147–148.

25 SMDH-ANM, fond Julia a Gusty Fučíkových, konvolut kopií dokumentace k procesu Fučík – Klecan – Plachá, výslechový protokol Jaroslava Klecana z 19. května 1943, s. 41; Osobní archiv Pavla Janáčka, Český překlad a edice dokumentů k činnosti NRVI (rukopis) – Výslechový protokol Jaroslava Klecana ze 4. května 1942, s. 2. Za možnost využití materiálů ze zmiňovaného osobního archivu, především obsáhlého poznámkového

Obrázek 5 – Prvomájový plakát komunistické strany z roku 1934 s heslem Do boje proti fašismu sociál-fašismu a imperialistické válce! zvoucí k manifestaci na Kladně. Právě účast a veřejný projev konkrétně na této tradiční květnové akci měla pro Jaroslava Klecana za následek trestní stíhání (Sládečkovo Vlastivědné Muzeum Kladno, T283).

Takřka současně se Jaroslav Klecan, který začal pracovat jako profesionální stranický funkcionář na plný úvazek²⁶ v kladenském regionu, dostal do hledáčku policie kvůli jím vyvíjené politické činnosti.²⁷ Ta korelovala s benevolencí československých úřadů ke komunistické agitační činnosti obecně, která byla v době dozrívající hospodářské krize velice malá. V té době se dostal poprvé a nutno říci, že nikoliv naposledy, do konfliktu se zákonem a jeho střetů se státní mocí dále přibývalo. Na den oslavy svátku práce 1. května 1934 se měl dopustit trestného činu podle § 15 č. 3 zákona na ochranu republiky, když „podněcoval ku komunistickému převratu“, a byl tak Sborovým soudem v Praze 12. října 1934 odsouzen „k žaláři 3 měsíce a peněžitému trestu 1 000Kč a v případě nedobytnosti žalář 20 dnů a ztrátě čestných práv občanských“.²⁸ Je docela možné, že při posuzování délky trestu mohl soud přihlídnout i k další akci, ve které byl Klecan jmenován. Jednalo

aparátu u připravované edice, náleží autorův dík řediteli Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. Ing. Pavlu Janáčkoví, Ph.D.; Alena HÁJKOVÁ, *Praha v komunistickém odboji (v letech 1939–1945)*, Praha 1984 (jedná se o společnou práci Aleny Hájkové a Františka Janáčka), s. 195.

26 Ve svém závěrečném výslechovém protokolu s datací 19. května 1943 udává, že zaměstnán na postu pomocného úředníka v roudnické Včele, dle jeho vlastních slov honorovaného 560 Kč měsíčního platu, měl být až do roku 1937, tedy souběžně s tím, jak působil i jako stranický funkcionář. Žádný dokument jiné provenience o tom ale nehovoří. SMDH-ANM, fond Julia a Gusty Fučíkových, konvolut kopií dokumentace k procesu Fučík – Klecan – Plachá, výslechový protokol Jaroslava Klecana z 19. května 1943, s. 41.

27 Více k historii a vývoji dělnického hnutí na Kladensku např. Karel JIŘÍK – Stanislav KRAJNÍK, *Z dějin dělnického hnutí na Kladensku. Sborník prací z okresního archivu v Kladně – k výročí 40. výročí vzniku Komunistické strany Československa*, Praha 1962.

28 SOKA Strakonice, fond Archiv obce Zadní Zborovice, Trestní list Jaroslava Klecana odeslaný Soudem sborovým v Praze a přijatým velitelstvím četnické stanice v Radomyšli 4. července 1935.

se konkrétně o vyšetřování komunistické činnosti v Rakovníku, kde Jaroslav Klecan s rodinou pobýval již na přelomu dvacátých a třicátých let. Při ní mělo jít o rozšiřování protistátních letáků proti volbě prezidenta republiky v květnu 1934, dále neúspěšné pokusy o vyvěšení rudého praporu na vodárně v kasárnách Dělostřeleckého pluku 301 v Rakovníku (2. a 17. září 1934). Výsledky zadržených bylo zjištěno, že stopy vedou mimo jiné i na Kladno. Zpráva rakovnických četníků určená zemskému četnickému velitelství v Praze a sdílená presidiem policejního ředitelství v Praze z 2. října 1934 spolu s dalším udává, že „*dále tyto akce podporuje Jaroslav Klecan, bytem Břve čp. 21, okres Kladno, který taktéž do Rakovníka dojíždí, bere účast na tajných komunistických schůzích, avšak dosud nepodařilo se téhož z nějakého trestného činu usvědčiti.*“²⁹ S několikaměsíčním zpožděním se další informace k této události dozvídáme ve zprávě okresního úřadu v Rakovníku z 9. října 1935. Ta mimo jiné udává, že „*na akci při rozšiřování letáků byl též účasten jistý Jaroslav Klecan z Kladna. Tato okolnost byla četnictvem sdělena policejnímu komisařství v Kladně, které proti Klecanovi a jiným osobám z Kladna učinilo trestní oznámení. Dle sdělení krajského trestního soudu v Praze ze dne 5. října 1935 Tk. II 3992/34 podalo státní zastupitelství žalobu proti Jaroslavu Klecanovi pro § 14/1 zák. na ochranu republiky a § 2, 19 shromažďovacího zákona.*“

Ze zachované dokumentace vyplývá, že Jaroslav Klecan byl v tomto konkrétním případě nakonec i finálně obviněn a následně byl rozsudkem Sborového soudu v Praze ze dne 2. listopadu 1935 pro „*přečin rušení obecného míru dle § 14 č. 5 zák. č. 50/1923*“, které mělo způsobit hanobení republiky odsouzen k vězení čtrnácti dnů zostřených jedenkrát půstem. Dodejme jen, že na tento Klecanův trest se zároveň vztahovala amnestie prezidenta republiky ze 14. prosince 1935.³⁰

K dalšímu trestu Jaroslava Klecana dochovaný trestní záznam zaslaný velitelství četnické stanice v Radomyšli³¹ udává, že byl Okresním soudem trestním v Praze za přestupek proti § 42 odst. 2 z. č. 50/23 sb. z. a nařízení, které mělo spočívat „*v zanedbání povinné péče při vyřizování tiskopisu*“ a bylo spácháno v červnu 1934, odsouzen 10. ledna 1935 k trestu: „*pokuta 200 Kč ev. 4 dny vězení*“, (tj. v případě neuhrazení ke 4 dnům vězení nepodmíněně). Záznam je doplněn poznámkou: „*vazba od 9./6.1934 8 hod. do 28./8.1934*

29 NA, Praha, fond Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze – fond 207, kart. 805, sign. 207-805-27, Zpráva velitelství četnického oddělení v Rakovníku z 2. října 1934 adresovaná zemskému četnickému velitelství v Praze a sdílenou presidiem policejního ředitelství tamtéž ve věci *Komunistická akce mezi vojskem a branci v Rakovníku*.

30 Tamtéž, kart. 1444, sign. 207-1444-43/1, Zpráva okresního úřadu v Rakovníku z 9. října 1935; SOkA Strakonice, fond Archiv obce Zadní Zborovice, Trestní list Jaroslava Klecana odeslaný Soudem sborovým v Praze a přijatým velitelstvím četnické stanice v Radomyšli 23. listopadu 1935; Osobní archiv Pavla Janáčka, Kopie originálů dokumentace k případu Fučík – Klecan – Plachá (součástí je i výpis z rejstříku trestů Jaroslava Klecana z 10. června 1943).

31 Přestože měl v té době Jaroslav Klecan trvalé bydliště na zmiňované adrese v Litovicích, tzv. domovská příslušnost jeho i ostatních členů rodiny byla ještě neustále evidovaná v jihočeských Zadních Zborovicích. Toto právo anebo též příslušnost či inkolát představovalo nárok na nerušený pobyt a v případě nutnosti také chudinské zaopatření. Přímou souviselo s institutem domovské obce a zavedením obecní samosprávy po roce 1848 a bylo zrušeno až k 1. lednu 1949. Možnost nabytí práva bylo čtyřmi různými způsoby: Děti narozením (po otci), manželka sňatkem (po manželovi), udělením obecním úřadem po předchozí delší době trvalého pobytu (což se ale Klecanovým do té doby ještě nestalo) anebo získáním úředního postu v rámci obce. Více viz Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu do současnosti*, Praha 2007, s. 300.

do 3.30 hod.“³² Zákon na ochranu republiky v § 42 Zanedbání povinné péče stanovil, že: „Článek III čís. 5 zákona z 15. října 1868, čís. 142 ř. z. bude zníti takto: Kdo se dopustí podle předcházejících ustanovení zanedbání povinné péče, trestá se za přestupek a to, zakládá-li obsah tiskopisu zločin, vězením od osmi dnů do tří měsíců, a zakládá-li přečin, peněžitým trestem od 50 Kč do 3.000 Kč.“ V odůvodnění zákona je uvedeno, že: „Značná část trestných činů v přítomném zákoně uvedených bývá páchána tiskem státu nepřátelským a bylo proto nutno pomýšleti již v rámci tohoto návrhu na účinná ochranná opatření, dokud nebude možno provést konečnou a celou úpravu zákona tiskového.“

V souvislosti s blížícími se volbami do obou komor parlamentu Československé republiky, které byly vypsány na 19. května 1935, stoupala i aktivita a četnost předvolebních akcí pořádaných komunistickou stranou. Volby a jim předcházející kampaň probíhaly v době, kdy byli dva čelní představitelé komunistů Klement Gottwald (1896–1953) a Václav Kopecký (1897–1961) v Moskvě (kam se uchýlili vzhledem k zatykačům, které na ně byly vystaveny v návaznosti na prezidentskou volbu v roce 1934) a stranu doma prakticky vedlo duo Rudolf Slánský (1901–1952) a Jan Šverma (1901–1944). Komunistickou stranu zastihl právě v tomto období názorový obrat celého hnutí, které se začalo obracet k podpoře koalic tzv. lidové fronty boje proti fašismu. Tato volební kampaň KSČ tím však ještě nebyla příliš ovlivněna a vedla se spíše v duchu agresivním a vše negujícím stejně tak jako ty v předchozích letech.³³

Nejinak tomu bylo i v Klecanově regionu. Jedno veřejné shromáždění či stranická schůze byly střídány druhým. Díky dochovaným zprávám policejního komisařství na Kladně, které se je snažilo s velkou pečlivostí monitorovat, se na některé z nich můžeme podívat podrobnější optikou. Tak například na středu 20. března 1935 byly svolány na Kladně dokonce dvě veřejné schůze KSČ, jedna do Dělnického domu a druhá do hotelu U města Kladna.³⁴ Začátek obou byl stanoven na 18. hodinu. Posluchačů bylo odhadem okolo šesti set na každé ze schůzí. Původně měl být přítomen i jeden ze zakladatelů KSČ a tehdejší senátor Bohumír Šmeral (1880–1941), ale k jeho účasti nakonec pro nemoc nedošlo, mezi řečníky tak byli například poslanci Národního shromáždění Josef Dvořák (1892–?) a František Bílek (1891–1973), senátorka Rozálie Hajníková (1874–1951), ale i tehdy čerstvě jedenadvacetiletý Jaroslav Klecan. Ten podle policejního záznamu ve svém bojovně laděném vystoupení mimo jiné pronesl:

32 SOKA Strakonice, fond Archiv obce Zadní Zborovice, Trestní list Jaroslava Klecana odeslaný Okresním soudem trestním v Praze a přijatým velitelstvím četnické stanice v Radomyšli 8. února 1935; Osobní archiv Pavla Janáčka, Kopie originálů dokumentace k případu Fučík – Klecan – Plachá (součástí je i výpis z rejstříku trestů Jaroslava Klecana z 10. června 1943).

33 V těchto volbách nakonec zvítězila Sudetoněmecká strana, která získala v Poslanecké sněmovně 15,18 % hlasů, KSČ se umístila na čtvrtém místě se ziskem 10,3 %, která představovala 849 509 hlasů a 30 poslaneckých mandátů. V Senátu potom komunisté získali 10,18 % představujících 740 696 hlasů a 16 senátorských křesel.

34 Hotel a pohostinství U města Kladna (předtím též Panská hospoda či hostinec U horlivých) měl dlouholetou tradici v poskytování služeb. Je zmiňován již od druhé poloviny sedmáctého století, kdy byl zřízen vrchností na místě tzv. Martinkovského gruntu. Během dvacátých a třicátých let dvacátého století je někdy také nazývaný jako hotel „Živnodům“, neboť se v roce 1922 dostal do majetku Družstva Živnostenského domu v Kladně. Nacházel se v horní části kladenského Starého náměstí (později Wilsonova, Hlavního, J. V. Stalina, Revoluce a dnešního Náměstí starosty Pavla). V současné době je v jeho prostorách provozována kavárna „Bez konce“. Zdeněk POSPIŠIL, *Průvodce historií kladenských hostinců. Díl I. – staré Kladno*, Kladno 2016, s. 18–21.

Obrázek 6 – Manifestační průvod Levé fronty na kladenském náměstí v roce 1935 (Sládečkovo Vlastivědné Muzeum Kladno, PB 1166/2).

a stávkokaze. Naše demokratická vláda neptá se, chcípáme-li hladem, ale když je nám dvacet roků, dovede zavolat nás k plnění branné povinnosti.³⁵ Buržoazie snaží se nás spoutat, my mladí se nedáme spoutat a musíme se stavit pod bojovný šik komunistické strany, která žádá o okamžité zahájení nouzových prací a není-li práce, podpory 10 Kč denně, vede k boji proti oklešťování našich práv, proti předvojenské výchově, proti pracovním táborům a jakékoliv formě nucené práce. Musíme se srazit a staneme se silou, o kterou buržoazie vyláme si zuby, a svrhneme dnešní ve křečích se nacházející kapitalistický režim z povrchu. V Sovětském svazu hledí mládež radostnému životu vstříc. Bud' anebo, má-li dělnická třída žít, musí kapitalistický systém zemřít.³⁶

Je možné předpokládat, že v policejním zápise, který máme k dispozici, nemusí jít o došlovný záznam Klecanova projevu, ale jeho kondenzované shrnutí se zřetelem na potenciálně závadné výroky, což se týká i podobných pasáží ze záznamů policejního komisaře, citovaných dále.

Toto vystoupení Jaroslava Klecana tentokrát nezůstalo bez dodatečné reakce orgánů policejní správy, která v něm záhy shledala skutkovou podstatu protistátního jednání a již následující den, 21. března bylo na něj, stranického tajemníka Romana Bolehovského a poslance Josefa Dvořáka podáno trestní oznámení podle § 300 tr. z. a § 18 odst. 2 zákona na ochranu republiky. Ze zachované dokumentace nevyplývá, že by byl Jaroslav Klecan v tomto faktickém případě přes úřední podání nakonec i finálně obviněn.

35 Ve vztahu ke zmiňované základní prezenční vojenské službě se můžeme na tomto místě dotknout zajímavé skutečnosti, a sice že právě Jaroslav Klecan ji v čs. předmnichovské armádě vůbec neabsolvoval. Důvodem, že se mu dařilo úspěšně se jí vyhýbat, mohla být například nějaká zdravotní indispozice, ale rovněž tak i sousledná trestní stíhání v souvislosti s jím vyvíjenou politickou činností. VHA, Bratislava, přípis autorovi z 29. května 2019; VA-CR, Trnava, přípis autorovi z 3. června 2019.

36 SOKA Kladno, fond Policejní komisařství Kladno (1917–1945), Zprávy policejního komisařství na Kladně o průběhu obou veřejných schůzí KSČ, která byla následně předána prezidiu ministerstva vnitra v Praze a okresnímu hejtmánství na Kladně. Za excerpce náleží autorův dík pracovníkovi SOKA Kladno Mgr. Robertu R. Novotnému.

Do zmiňovaných voleb do Národního shromáždění konaných v květnu 1935 máme pozitivně zaznamenanou účast Jaroslava Klecana ještě na dalších dvou shromážděních. První se konalo 26. dubna od 18 hodin ve velkém sále Lidového domu na kladenském náměstí Svobody a účast byla odhadována na zhruba 500 osob. Druhým shromážděním byl tzv. volební tábor KSČ, který byl pořádán v předvečer voleb 17. května 1935 na kladenském centrálním Wilsonově náměstí (dnešní Náměstí starosty Pavla). Stalo se tak pouhý den poté, co byla oficiálně parafována československo-sovětská smlouva týkající se vzájemné pomoci v případě napadení Německem. Toto předvolební shromáždění se těšilo opět relativně hojně účasti přibližně čtyř stovek sympatizantů. Mezi řečníky, jejichž proslovy se nesly v podobně převládajícím agresivním duchu, promluvil jako druhý právě Jaroslav Klecan. V jeho veřejném vystoupení, které následovalo po úvodním projevu tajemníka krajského výboru hutníků Jaroslava Kejře (1890–1942), a bylo cíleno především na mladší generaci, opět zazněla drtivá kritika systému: „*Dnes přes čtvrt milionu mladých zdravých dělníků, kteří by šli rádi pracovat, jest odsouzeno dnešním kapitalistickým systémem k hladovění a bídě jest nuceno potulovati městy a vesnicemi, poněvadž tento kapitalistický systém nemůže Vám dáti práci. Co vykonal tento kapitalistický systém pro vás mladé dělníky – zhola nic, leda to, že vás vyhodil s práce, vyřadil vás z podpor v nezaměstnání a připravuje pro vás koncentrační tábory po způsobu hitlerovského Německa... A proto vy mladí dělníci, obrácím se k Vám v hodinu dvanácté, abyste jako příslušníci dělnické třídy, kteří chtějí lepšího zítřka se dočkati, musí bezpodmínečně voliti stranu komunistickou, která má na své kandidátce číslo 4, která chce změnit dnešní nespravedlivý řád kapitalistický, v lepší řád socialistický.*“³⁷

Na tomto místě si můžeme dovolit drobné odbočení, které souvisí s předchozími trestními postihy Jaroslava Klecana. Z dochovaných dokumentů totiž není vždy jednoznačně potvrzeno, zda si je všechny skutečně osobně a v celém rozsahu odpykal. Je třeba zdůraznit, že obvinění komunističtí funkcionáři i členové strany jako celek, měli ze stranického ústředí skoro vždy zajištěn dokonalý právní servis. Ten byl zajišťován renomovanými právníky, sympatizanty KSČ, z nichž patrně nejvíce proslulosti získala právní kancelář JUDr. Ivana Sekaniny (1900–1940), ale můžeme uvést též například i JUDr. Theodora Bartoška (1877–1954) nebo brněnské JUDr. Felixe Lorigu (1892–?) a JUDr. Immanuela Sterna (1882–1960). Jejich boj s prvorepublikovým a mnohdy zkorumpovaným a těžkopádným právním systémem byl poměrně úspěšný. Sestával z celé řady kroků, využívaje při tom dokonalé znalosti paragrafů. Nešlo o spravedlnost či vlastní obsah sporu, prioritou bylo vyhnout se trestu. Jednou z metod bylo napadání původních obvinění a používání různých právních kliček. Ani soudní rozsudek ještě nemusel nutně znamenat, že trest uložený odsouzenému bude vykonán. Mohla následovat odvolání, velice často úspěšná a také celá řada amnestií.

Jeden z tehdejších funkcionářů Komsomolu a přímý aktér několika podobných soudních „tahanic“, Klecanův pozdější spolubojovník ze Španělska a Francie Ota Hromádko (1909–1983) to glosoval velice trefně, s nadhledem a humorem sobě vlastním v osmdesátých letech ve své knize vzpomínek.³⁸

37 SOKA Kladno, fond Policejní komisařství Kladno (1917–1945), Zprávy policejního komisařství na Kladně o průběhu obou veřejných schůzí KSČ, která byla následně předána prezidiu ministerstva vnitra v Praze a okresnímu hejtmánství na Kladně z 18. května 1935.

38 Otakar HROMÁDKO, *Jak se kalila voda. Výběr z kriminálních příběhů a úvah*, Praha 2017, s. 57–66 a 73–76.

Obrázek 7 – V průběhu roku 1935 máme pozitivně zaznamenanou účast Jaroslava Klecana na dvou akcích pořádaných KSČ, které se konaly v tehdejší hotelu U města Kladna na Wilsonově náměstí. Tento unikátní dobový snímek zachycuje jmenovaný hotel právě v roce 1935 (sbírka Zdeňka Pospišila).

„Dnes jest tomu 21 let, kdy Karel Liebknecht vystoupil proti válce. Rovněž dnes musí býti zvednut hlas proti válečnému nebezpečí. Itálie není jediným válečným štváčem, mimo ni sleduje válečné cíle Německo a Japonsko. Hitler hledá záchranu ve válečném dobrodružství proti malým národům a SSSR. Dnešní situace jest podobná jako v roce 1914, ale místo reakčního Ruska stojí zde SSSR, ochránce míru a malých národů. My komunisté plně se stavíme za dohodu paktu o vzájemné pomoci mezi Československem a SSSR a zdvíháme prapor míru po boku Sovětského svazu.“ Dále se opětovně věnoval perspektivám mladé generace, když burcoval: „Svět zmítá se v hluboké hospodářské krizi, kterou nejvíce jest postižena pracující mládež, která hyne fyzicky i morálně a nachází se v bezmezném bídě a hladu. Mládež jest si vědoma, že cestu z bídy a hladu musí nalézt sama. 250 000 mladých dělníků jest bez zaměstnání, osm set tisíc dělníků pobírá místo mezd pouhé almužny a 170 000 učňů pracuje 12–14 hodin [denně, pozn. aut.] zadarmo. Východisko není jiné, než společný postup pracující mládeže bez ohledu na politické přesvědčení. Mládež v celé republice chápe již tyto otázky a máme již počátky společného postupu, jak jest vidět v župě lounské, kde socialistická mládež se sjednocuje a dále souručenství soc. dem. mládeže v Kladně. My komunisté budeme podporovat jejich boj za společné požadavky. Dnešní projev, třeba že jest malý, musí býti počátkem nástupu za svobodu, práci a chléb a za boj, na jehož konci čeká nás radostný zítřek.“⁴⁰

39 Pro období let 1934–1937 máme u Jaroslava Klecana zaznamenanu celou řadu míst jeho trvalého pobytu. Střídání adres bylo charakteristické pro aktivní funkcionáře komunistické strany. Krom zmiňovaných Litovic to jsou mimo jiné: Kladno, Libušínská ulice č. p. 2594; Kročehlavy, Zahradní č. p. 1279; Kladno, Smetanova č. p. 2007; Roudnice nad Labem, Prokopova č. p. 405 a další. SOKa Kladno, fond Policejní komisařství Kladno (1917–1945), policejní přihlášky (1935–1937) – Jaroslav Klecan.

40 SOKa Kladno, fond Policejní komisařství Kladno (1917–1945), Zpráva policejního komisařství na Kladně z 30. září 1935 o průběhu této veřejné schůze KSČ, která byla následně předána prezidiu ministerstva vnitra v Praze a okresnímu hejtmanství na Kladně.

Poslední dvě veřejné akce, na kterých osobně participoval, a jejichž průběh máme díky dochovaným archivním dokumentům zaznamenán, proběhly v únoru následujícího roku 1936. První z nich byla z 3. února 1936, kdy se znova na kladenském Wilsonově náměstí za účasti pěti set shromážděných konal svolaný tzv. tábor lidu nezaměstnaných. Mezi řečníky se postupně zařadili Čeněk Krob (1907–?) z Rozdělova, tajemník kovopracovníků a člen národních socialistů Václav Suchopár, senátor a odborový předák František Malík (1885–1967), Jan Schuster nebo Josef Kejř. Nechyběl ani Jaroslav Klecan, který mluvil v podobném tónu jako na předchozích popisovaných akcích a zase především o špatných perspektivách nezaměstnané mládeže. „*Tři statisíc mladých nezaměstnaných dělníků hladoví, bloudí otrhaných po ulicích a nikdo se o ně nestará. Jejich život jest řetězem bídy, hladu a zoufalství. V tomto katastrofálním postavení jsou mladí hoši sváděni ku krádežím a děvčata k prostituci, aby si uhájili holý život. Na jejich bídě nesou vinu agrární reakcionáři a jejich přísluhovači. Mladí nezaměstnaní žádají v prvé řadě práci, a když této není, alespoň řádné podpory, zahájení investičních prací s účastí mládeže na ní 20% a okamžité rozdělení potravin, mouky, brambor a cukru. Boj za lepší musí být veden bez rozdílu politického přesvědčení proti celému systému.*“ Mezi požadavky, které byly následně na mítinku zúčastněnými přijaty, patřilo například okamžité zahájení dalekosáhlých investičních prací; zvýšení přídělů stravovacích lístků svobodným a živitelům rodin; zajistit mimořádný příděl cukru, mouky, sádra, brambor a uhlí; pojmout do stravovací akce všechny nezaměstnané; bezplatné ošetřování onemocnělých nezaměstnaných a příslušníků jejich rodin; uzákonění nároku na podporu; úplnou shromažďovací svobodu pro nezaměstnané; uznání všech živitelů rodin jako ženatých; odstranit špatný příděl lístků a jejich distribuci především na venkově a konečně dát právo rozhodovat o rozdělování přídělových lístků a jejich kontrolu zástupcům nezaměstnaných.⁴¹

Úplně poslední akce s Klecanovou účastí, o jejímž průběhu jsme informováni, se konala 21. února 1936. Šlo o veřejnou schůzi nezaměstnaných v kladenském hotelu Sparta v tehdejší Denisově ulici (dnešní Čs. armády), přítomných bylo dle zprávy 150 sympatizantů. Hlavní projev mezi přítomnými organizátory měl zaměstnanec sekretariátu II. kraje KSČ na Kladně Jindřich Lukeš, závěrečný pak opět obstaral Jaroslav Klecan: „*Poslední dobou vidíme nový zjev, jak buržoazie chce řešit bídu nezaměstnaných. Vláda zakázala sjezd nezaměstnaných, potlačuje soustavně boj nezaměstnaných, zakazuje o bídě nezaměstnaných mluvit. V tomto zákazu musíme vidět provokaci reakce a hrubý útok na práva a požadavky dělnické třídy. Tento zákaz není náhodnou okolností. V souvislosti s tímto zákazem staví se proti požadavkům nezaměstnaných strany vládních agrárníků, fašistů a henleinovců a podíváme-li se, musíme vidět, že zákaz spojen jest se souhlasem vládních socialistů. Nezaměstnaní musí si masovým nástupem vynutit legalitu sjezdu!*“ Po poslední větě vrchní policejní komisař, který na konání schůze dohlížel, ji jménem zákona rozpustil.⁴²

41 Tamtéž, Zpráva policejního komisařství na Kladně ze 4. února 1936 o průběhu tohoto tábora lidu nezaměstnaných, která byla následně předána prezidiu ministerstva vnitra v Praze a okresnímu hejtmánství na Kladně.

42 Tamtéž, Zpráva policejního komisařství na Kladně z 22. února 1936 o průběhu této veřejné schůze nezaměstnaných, která byla následně předána prezidiu ministerstva vnitra v Praze a okresnímu hejtmánství na Kladně.

Od konce února 1936 se již jméno Jaroslava Klecana v dobových hlášeníh policejního komisařství na Kladně nevyskytuje.⁴³ Důvod je velmi prozaický, alespoň v jednom případě se totiž zdá, že ho dobová spravedlnost přece jen nakonec dostihla a že přes veškerá odvolání byl nucen 15. května 1936 nastoupit ve věznici v Praze-Pankráci svůj tříměsíční nepodmíněný trest na základě zmiňovaného rozsudku Sborového soudu v Praze z 12. října 1934.⁴⁴

Před odchodem do Španělska: náborářem

Horké léto roku 1936 a vypuknutí občanské války ve Španělsku přineslo do práce komunistických funkcionářů všech úrovní nový impuls. Ten se zakládal jednak na snaze o přiblížení konfliktu co největšímu počtu občanů našeho státu a o vytváření a organizaci jednotné široké lidové fronty a její zapojení do pomoci demokratickému Španělsku. To bylo v přímé shodě se závěry VII. sjezdu KSČ z dubna 1936, který řešil otázku obrany Československa proti fašismu a nacismu a přihlásil se po francouzském vzoru ke koncepci Lidové fronty. Nebyla to ovšem, alespoň zpočátku, činnost výlučně komunistická. Sympatie pro republikánskou stranu, přinejmenším až do roku 1937 si udržovala i čs. vláda včetně prezidenta Edvarda Beneše. Přes deklarovanou neutralitu v konfliktu do určité míry tolerovala různé solidární akce ve prospěch republikánů včetně zbrojních dodávek (krytých ovšem zprostředkovatelskými firmami) a aktivit Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku, který byl volným sdružením několika desítek převážně levicových organizací a podobně orientovaných osobností.⁴⁵

43 Přípis Mgr. Roberta R. Novotného ze SOkA Kladno autorovi z 12. června 2019.

44 SOkA Kladno, fond Policejní komisařství Kladno (1917–1945), policejní přihlášky (1935–1937) – Jaroslav Klecan. Vězení potvrzuje Jaroslav Klecan i ve svém výslechovém protokolu ze 4. května 1942, ve kterém uvádí: „V roce 1936 jsem byl odsouzen na 3 měsíce do vězení a k pokutě 2000 korun za agitační projev při komunistické oslavě 1. máje. Pro komunistickou činnost jsem býval též častěji zatčen a po vyšetření zase propuštěn.“

45 Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku: jako datum jeho zrození bývá nejčastěji uváděn 22. říjen 1936, zpočátku fungující jako součást Ligy pro lidská práva, se brzy osamostatnil. Sdružoval několik desítek převážně levicových organizací a podobně orientovaných veřejně činných osobností uměleckého a vědeckého života. Jeho plamenné provolání k čs. demokratické veřejnosti ze 14. prosince 1936 podepsalo celkem 158 z nich. Patřili mezi ně například Karel Josef Beneš, Lumír Čivrný, dr. Bohuslav Ečer, Emil Filla, doc. dr. Josef Fischer, prof. Josef Ludvík Fischer, Nataša Gollová, František Halas, dr. Jan Herben, dr. Jaroslav Heyrovský, Josef Hora, Peter Jilemnický, Josef Kopta, Jaroslav Kratochvíl, Helena Malířová, dr. Zdeněk Nejedlý, Stanislav Kostka Neumann, Ivan Olbracht, Josef Věromír Pleva, dr. Ivan Sekanina, dr. Bedřich Václavek, Václav Vydra, aj. Vesměs tedy osobnosti z levé části politického spektra. V čele Výboru stálo presidium ve složení předseda Emanuel V. Voska (za Volnou myšlenku), místopředsedové dr. Klára Červinková, Josef Pešek, dr. Jan Zelenka (tajemník Jednotného svazu soukromých zaměstnanců), jednatel prof. Josef Lukl Hromádka (profesor Husovy evangelické fakulty), tajemník dr. Ivan Sekanina (komunistický právník) a pokladník Jindřich Veselý (jednatel Solidarity). Rok po založení tvořilo Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku více než 60 společenských organizací a aktivně pracovalo přes 50 místních odboček. Ve Výboru byly pochopitelně zastoupeny převážně organizace levicového zaměření (Federace proletářské tělovýchovy, Solidarita, Levá fronta, Levá fronta lékařů, Linksfront, Socialistická akademie, Svaz přátel SSSR, Svaz mladých, aj.), ale působily v něm též různé zájmové svazy, spolky, náboženská sdružení, korporace žen, mládeže, studentů aj. (např. Liga pro lidská práva, Družina čs. válečných poškozenců, Literární skupina Blok, Lidová kultura, Čs. obec učitelská, Studentská fronta, Spolek posluchačů architektury, Spolek posluchačů filosofie, Spolek posluchačů Husovy čs. evangelické fakulty, Svaz dělnických divadelních ochotníků československých, Dělnická akademie, Jednotný svaz soukromých zaměstnanců, Organizace učitelů a profesorů sociálně demokratických, Sdružení náboženských socialistů, Sdružení pokrokových herců, Ženská liga pro mír a svobodu, Strana míru a spolupráce všech národností v ČSR, Vzájemnost, Volná myšlenka, Chelčického mírová společnost, Společnost ThDr. Karla Farského,

Druhý aspekt téže věci spočíval v tom, že se dle direktiv Kominterny činovníci KSČ aktivně zapojili do náborářské akce ve snaze získat co největší počet dobrovolníků. V první fázi konfliktu především vojenských specialistů. S postupem války již odbornost nepředstavovala absolutní prioritu, s určitou mírou zjednodušení bychom řekli, že ta si ve své krvelačnosti sama upřednostňovala kvantitu před kvalitou. To se týkalo i Jaroslava Klecana, jak ještě záhy uvidíme, a stranických funkcionářů obecně. Ti tak mohli i bez předchozí vojenské přípravy v ČSR zastávat například role politických komisařů.

V případě aktivace a náboru dobrovolníků šlo pochopitelně o ilegální činnost, a to nejen proto, že se Československo přihlásilo k politice „neintervence“. Toto jednání bylo v rozporu se dvěma vnitrostátními právními normami, paragrafy 6 a 40 branného zákona (zákon č. 193/1920 Sb. z 19. března 1920), zakazujícími vstup do armády cizího státu bez povolení vlády. A především překračovali paragraf 176 nedávno přijatého zákona o obraně státu (zákon č. 131/1936 Sb. z 13. května 1936), který striktně zapovídal – bez povolení vlády – najímání, nebo zprostředkování najímání československých státních příslušníků „... pro vojenskou službu cizí moci nebo pro službu v cizím ozbrojeném nebo na vojenský způsob organizovaném sboru, spolku nebo skupině“, přičemž trestní sazba byla od 6 měsíců až do 5 let žaláře.

Na úrovni ÚV KSČ tuto ilegální činnost, která se plně rozvinula v listopadu a prosinci 1936, zajišťovali především funkcionáři Rudolf Vetiška (1895–1966) a Karel Luft-Lukeš (1899–1976), spolupracující s nižšími složkami stranického aparátu. „*Verbování českoslo-*

Obrázek 8 – Soudobý plakát propagující pomoc Španělsku (SMDH-ANM).

Berthold Brecht Club, Petőfi Sándor Kör, Prager Secession, aj.). Výbor původně sídlil v místnostech Ligy pro lidská práva (Žitná 13, Praha – Nové Město), později ve vlastních kancelářích na Národní třídě 24. Jak toto pražské centrum, tak i desítky místních odboček organizovaly především peněžní a věcné humanitární sbírky. Jejich výnosy m. j. umožnily vyslat do Španělska plně vybavený lazaret *Jana Amose Komenského* v hodnotě více než půl milionu tehdejších korun i množství léků, obvazového materiálu a potravin. Organizovaly rovněž dárcovství krve, vydávaly řadu tiskovin, pořádaly přednášky, besedy, koncerty, výstavy a různé další akce vyzývající veřejnost k podpoře a pomoci španělským republikánům. Jiří RAJLICH – David MAJTENYI, *Jan Ferák a ti druzí. Českoslovenští interbrigadisté, letci a letouny v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*, Cheb 2012, s. 56–59.

venských i cizích státních příslušníků pro španělskou milici provádí komunistická strana,“ praví se v důvěrné zprávě pražského policejního ředitelství, odeslané 27. října 1937 prezidiu Ministerstva vnitra. *„Její funkcionáři nejnižších organizací získají osobu, ochotnou pro vstup do této milice, umožní ji finančně cestu obyčejně do krajského sekretariátu uvedené strany, který pak financuje odesláni takové osoby do Prahy, odkud pak se diriguje a opatruje finančními prostředky na cestu do Španělska. Při každém šetření v této věci objevuje se jako spoluzakladatel některý z význačnějších funkcionářů komunistické strany...“*⁴⁶

Československé policejní orgány tedy celou situaci bedlivě monitorovaly a osobám podezřelým z odjezdu do republikánského Španělska vydání cestovních pasů pochopitelně odpiraly. Vedle klíčové snahy zabránit diskreditaci čs. státu, který se přihlásil k politice „neintervence“, a snahy zabránit překračování platných čs. zákonů je vedly i další důvody. Jedním z nich byla obava, aby padlí, zajatí, zranění či nemocní čs. dobrovolníci *„nebyli na obtíž našim zastupitelským úřadům a později pak úřadům a ústavům vnitrostátním.“* Dalším důvodem byly obavy, aby navrátilci ze Španělska pak nedělali potíže doma. *„Možno považovati za prokázáno, že vysílání dobrovolníků do Španělska neděje se jen proto, aby tam chránili demokracii, resp. pomáhali k vítězství komunismu, nýbrž za tím účelem, aby se vycvičili v pouličních bojích a po návratu do svých zemí stali se instruktory v tajných komunistických přípravách na boje pouliční,“* praví se v oběžníku prezidia Zemského úřadu v Praze, zasláném přednostům všech okresních úřadů, policejním ředitelstvím a všem expoziturám státní policie. *„Ale i ti, kdo nebyli vysláni za takovým cílem a kdo se dali svést jen politickým romantismem nebo touhou po výdělku, pokud je zkušenosti ve Španělsku nepřivedou k jinému názoru, osvojí si hrubé násilnictví a navrátí se demoralizováni. Nesporně budou se chtít v případech místních nepokojů a stávek vyznamenat a komunistická strana se vynasnaží, aby jich a jejich zkušeností využila k výcviku úderných oddílů.“*⁴⁷

Ilegální odjezdové trasy dobrovolníků z Československa zpravidla vedly přes Rakousko a Švýcarsko, méně často přes Německo. Obvykle cestovali vlakem. *„Všichni naverbovaní, kteří neměli cestovního pasu, překračovali doposud ilegálně hranice do Rakouska a odtud pak stejným způsobem do Švýcarska, v čemž jim bylo pomáháno různými spojkami tak spolehlivě, že velká většina naverbovaných dostala se do Španělska přes zvýšenou bdělost rakouských a švýcarských bezpečnostních orgánů,“*⁴⁸ dočítáme se ve zprávě ze 14. dubna 1938, určené prezidiu Ministerstva vnitra.

Když se situace stávala pro československé policejní orgány již neudržitelnou, tvrdě udeřily. Přímo proti komunistickému ústředí. Dne 14. prosince 1936 obsadily budovu ÚV KSČ, kde hledaly kompromitující materiály. Současně zatkly funkcionáře Rudolfa Vetišku a Karla Lufta a následujícího dne skončil ve vazbě i královéhradecký tajemník KSČ Josef Tesla (1905–1963). Pak vazební cely začali plnit další obvinění. Do 14. března 1937 bylo

46 NA, Praha, Ministerstvo vnitra I – prezidium, Praha, sign. 225-1268-6. Verbování čs. příslušníků do španělské milice, č. j. 31483 pres. z 27. října 1937.

47 Cit. dle Zdeněk BIČÍK – Jiří FRAJDL, *Na pomoc demokratickému Španělsku. Účast východních Čech na pomoci demokratickému Španělsku 1936–1939*, Hradec Králové 1967, s. 41–42.

48 NA, Praha, Ministerstvo vnitra I – prezidium, Praha, sign. 225-1268-6. Verbování čs. příslušníků do španělské milice, č. j. 10.539 pres. ze 14. dubna 1938.

Fašistické Španělsko se může stát ohniskem nové války! Kladenský lid pomáhá demokratickému Španělsku. Přistupte za členy Společnosti přátel demokrat. Španělska. Přihlášky možno vyzvednouti a odevzdati na radnici v Kladně II. poschodí č. 20 u osv. insp. Josefa Kosa.

Obrázek 9 – Dobová výzva pro kladenské občany: Přistupte za členy Společnosti přátel demokratického Španělska (Sládečkovo Vlastivědné Muzeum Kladno, neg. S 803/1).

v Kladně Antonína Navrátila, zaměstnankyni sekretariátu Marii Babickou a organizačního tajemníka Josefa Pokorného.⁵¹ Do náborářské činnosti byl aktivně zapojen rovněž Jaroslav Klecan a jeho osobní participace také nezůstala příslušným orgánům dlouho utajena navzdory tomu, že kladenský region vyměnil za roudnický.⁵² Kolika lidem z obou regionů celkem pomohl s organizací cesty, nejsme již schopni dnes spolehlivě zodpovědět. Minimálně v několika konkrétních případech to však máme úředně doložené. Například i díky zprávě policejního úřadu na Kladně a v ní uvedeném svědectví jednoho ze zadržených, který v celé záležitosti ochotně vypovídal.

„Dále bylo novým výsledkem svědka Josefa Náprstka, strojního zámečnicka bydlicího v Dřetovicích čp. 19 zjištěno, že nedovolené najímání dobrovolníků do španělské vládní armády zprostředkoval též Jaroslav Klecan, úředník sekretariátu KSČ II. kraje v Kladně, bydlicí v Kladně, Smetanova ulice čp. 2007, který podle svědectví Náprstka k poukazu Antonína Navrátila, tajemníka KSČ II. kraje, odvezl z Kladna do Prahy (pravděpodobně do ústředí KSČ v Praze) naverbované dobrovolníky Václava Čmerdu⁵³ a Františka Čermáka⁵⁴,

„za verbování do španělské milice“ zatčeno celkem na 150 komunistických funkcionářů.⁴⁹ Vše se odehrálo v kulisách protestů komunistického a souhlasného přitakávání nejen konzervativního, ale i části liberálního tisku.⁵⁰

Zmiňovaná akce se zatýkáním, při níž byly zadrženy a vyšetřovány desítky pracovníků sekretariátů krajských výborů KSČ, se nevyhnula ani Kladensku. Pracovníci policejního úřadu v Kladně zatkli 3. března 1937 tajemníka II. kraje KSČ

49 Z. HUŇÁČEK – J. JOŽÁK – V. KROUPA – J. STRÍBRNÝ, *Český antifašismus a odboj*, s. 137–138; František KRUŽÍK, *Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku 1936–1939*, Praha 1965 (uloženo VHÚ Praha), s. 180–181; Vlastimil VÁVRA, *KSČ a armáda 1921–1938*, Praha 1986, s. 267–268.

50 Více k problematice náboru a vlastní organizaci odchodů z Československa z posledních let např. J. RAJLICH – D. MAJTENYI, *c. d.*, s. 84–102; Jiří NEDVĚD, „Verbování“ československých příslušníků do mezinárodních brigád a jejich cesty do Španělska, *Historie a vojenství*, roč. 65, 2016, č. 3, s. 4–19; R. GONDA, *Postoj*, s. 155–195.

51 Více k celé jmenované akci na Kladně viz VÚA-VHA, Praha, fond Českoslovenští interbrigadisté (1932–1945), kart. č. 24, i. j. 859/3, Sledování akcí KSČ ve prospěch Španělska čs. policií.

52 Od května 1937 má Jaroslav Klecan hlášen trvalý pobyt v Roudnici nad Labem, Prokopova č. p. 405. Některé úřední materiály z téhož roku, z období před odchodem do Španělska, jej uvádějí jako stranického tajemníka právě v Roudnici nad Labem.

53 Václav Čmerda, původním povoláním zedník, dorazil do Španělska v lednu 1937, byl zařazen do Žižkovy rotý praporu Dimitrov. Za bojů na řece Jaramě byl zraněn, později po vyléčení působil v praporu TGM v rámci 129. mezinárodní brigády, NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor Praha, Jaroslav HOŠEK – Jaroslav ŽALIVSKÝ, *Českoslovenští interbrigadisté* / č. 261, s. 72 – Václav Čmerda.

54 František Čermák (* 29. 7. 1915) přijel do Španělska 14. ledna 1937 a byl zařazen také do Žižkovy rotý praporu Dimitrov. Bojoval na řece Jaramě a 16. července 1937 byl na návrh lékařské komise repatriován zpět do ČSR.

oba posledně bytem v Dřetovicích okres Kladno. Proti Klecanovi, který čin popírá, bylo dodatečně učiněno na svobodné noze příslušné trestní oznámení dle § 176 zákona 131/1936 Sb. zák. a nařízení.⁵⁵

Další, o kom jako o jmenovitě Klecanově „akvizici“ dochované záznamy hovoří, byl Adolf Mareš,⁵⁶ pomocný dělník z Roudnice nad Labem. V jeho případě prameny udávají, že „22. 9. 1937 odjel do ciziny a je téměř jisto, že byl vylákan komunistickým tajemníkem Klecanem do vstupu do vládního vojska ve Španělsku“. Na jiném místě se k témuž můžeme dočíst: „Jaroslav Klecan navštěvoval po dobu jeho pobytu v Roudnici n. L., zvláště v měsíci srpnu a září 1937 dělníka Adolfa Mareše... Dne 20. září 1937 vystoupil Adolf Mareš bez příčiny ze zaměstnání v továrně Meva v Roudnici n. L. a odjel přes Prahu a Paříž do Španělska, pravděpodobně, aby vstoupil do služeb vládního vojska tamtéž. Jest důvodné podezření, že Adolfa Mareše najmul pro španělské vládní vojsko a jeho odjezd přes Prahu a Paříž s jinými čsl. státními příslušníky zprostředkoval komunistický tajemník Jaroslav Klecan.“⁵⁷ V této kauze se nám dokonce zachovalo i osobní svědectví Adolfa Mareše, který v něm s odstupem let vše potvrzuje. „V roce 1937 jsem pracoval jako cínař u firmy Meva a seznámil jsem se blíže se sekretářem K. S. v Roudnici Klecanem. Tehdy nás nejvíce zajímal boj španělského lidu za svobodu a nakonec jsme se rozhodli, že tam odjedeme. On zařídil v Praze potřebné a já jsem jel první a on mě za týden dohonal v pevnosti Figueras ve Španělsku. On byl politickým komisařem a já responsáble kuchyně a později též intendance.“⁵⁸

Posledním, jehož jméno je nám z úředních spisů bezpečně známo, a kdo byl také získán Jaroslavem Klecanem byl Jaroslav Novotný z Radovesic č. p. 85 v tehdejší okrese Libochovice (dnes okres Litoměřice). „Jaroslav Novotný,⁵⁹ který jest svobodný, neodjel však do Rakouska, nýbrž odjel taktéž do Španělska, kde se zdržuje pod adresou Jaroslav Novotný S. R. J. 383 Plajadel Atozano Albacete (Espagne) [správně Plaza del Altozano]. Jest podezření, že i Novotného najmul a jeho odjezd do Španělska zprostředkoval Jaroslav Klecan k účelu výkonu služby ve španělské vládní vojenské armádě a poněvadž dle doslechu vykonává službu ve španělském vojsku větší počet čsl. státních příslušníků z okolí Roudnice

NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor Praha, Jaroslav HOŠEK – Jaroslav ŽALIVSKÝ, Českoslovenští interbrigadisté / č. 243, s. 67 – František Čermák.

55 NA, Praha, fond Ministerstvo vnitra I – prezidium, Praha – fond 225, sign. 225-1265-10/20, kart. č. 1265, Zpráva státního policejního úřadu v Kladně určená prezidiu Zemského úřadu ve věci „Nedovolená činnost II. kraje v Kladně dle § 176 zákona 131/1936 Sb. zák. a nařízení“ ze 17. května 1937.

56 Adolf Mareš (* 7. 11. 1904) absolvoval v letech 1924–1926 presenční vojenskou službu v Ústí nad Labem. Ve Španělsku sloužil nejprve jako polní kuchař a poté i v praporu Masaryk a v rámci 129. mezinárodní brigády. Po zranění utrpeném na frontě byl v srpnu 1938 na základě rozhodnutí *Comision medical* repatriován zpět do ČSR. Prodělal zářijovou mobilizaci 1938 a v květnových dnech roku 1945 se zúčastnil povstání v Roudnici nad Labem. NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor Praha, Jaroslav HOŠEK – Jaroslav ŽALIVSKÝ, Českoslovenští interbrigadisté / č. 1241, s. 301 – Adolf Mareš; VÚA-VHA, Praha, fond Českoslovenští interbrigadisté (1932–1945), kart. č. 11, inv. j. 425 – Adolf Mareš.

57 SOKA Lovosice, fond Okresní úřad Roudnice n. L. (1931–1940), složka Četnická stanice Roudnice n. L., kart. č. 397, Zpráva četnické stanice v Roudnici nad Labem ve věci udání na Jaroslava Klecana ve věci nedovoleného najímání vojska z 10. listopadu 1937. Za excerptci materiálů náleží autorův dík Mgr. Janě Baborákové.

58 VÚA-VHA, Praha, fond Českoslovenští interbrigadisté (1932–1945), kart. č. 11, inv. j. 425 – Adolf Mareš.

59 Jaroslav Novotný (* 24. 6. 1908), povoláním zámečník a člen KSČ, pocházel ze Slaného. Ve Španělsku působil v rámci praporu Masaryk a 129. mezinárodní brigády. Zúčastnil se bojů estramadurské a levantské frontě. Od února 1939 byl internován ve Francii. NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor Praha, Jaroslav HOŠEK – Jaroslav ŽALIVSKÝ, Českoslovenští interbrigadisté / č. 1410, s. 360 – Jaroslav Novotný.

n. L. jest důvodně podezření, že Jaroslav Klecan najímal zdejší stát. příslušníky ve větším měřítku a pak je do Španělska dopravil.“⁶⁰

Situace se v případě Jaroslava Klecana zdála dále již neudržitelnou a byl dán v jeho případě podnět k příslušným soudům na Kladně a Roudnici nad Labem. V udání se mimo jiné dočítáme, že se „Jaroslav Klecan zúčastnil v Kladně spolu s jinými funkcionáři sekretariátu KSČ v Kladně II. kraje verbování dobrovolníků do španělské vládní armády tím způsobem, že zverbované dobrovolníky dopravoval z Kladna do Prahy, odkud pak jmenovaní pomocí celého řetězu osob byli dále instradováni. Klecanovi byla celá tato činnost bezpečně svědecky prokázána a bylo na něho na státně politickým úřadem v Kladně učiněno trestní oznámení okresnímu soudu v Kladně pod čís. j. 723 přes. ze dne 17. V. 1937... Po pobytu Jaroslava Klecana se dále pátrá. Bude veden v patrnosti a bude-li vypátrán anebo případný jeho návrat okresnímu soudu v Roudnici n. L. dodatečně oznámen.“⁶¹

Tím se již dostáváme k vlastnímu odjezdu Jaroslava Klecana do Španělska. Kdy přesně uzrálo v Jaroslavu Klecanovi definitivní rozhodnutí k odchodu do bojující země, nevíme. Byl při celkovém vážení situace jistě ovlivněn svým bezprostředním okolím a pravděpodobně taktéž pod tlakem okolností spojených s vyšetřováním náborářské akce. Doporučení v tom smyslu mohlo přijít i z komunistického ústředí, které chtělo ve Španělsku posílit stranickou práci vysláním zkušených a ověřených funkcionářů. Některé práce i archivní dokumenty, které jmenovaného, byť jen okrajově, zmiňují, udávají, že do Španělska odešel již na sklonku roku 1936.⁶² Tyto údaje se však, jak je navíc patrné i z předchozího, nezakládají na pravdě.

Ještě předtím, než uvedeme zjištěné okolnosti týkající se odchodu Jaroslava Klecana do Španělska, musíme zmínit dvě záležitosti s odchodem sice přímo nesouvisející, pro jeho život ale jistě důležité. Ta první se týká osobního života jmenovaného, i když, jak uvidíme dále, tak jednoduché to také nebylo. Triadvacetiletý mladík se rozhodl oženit. Podle záznamu v mat-

135		Kniha svatých										137	
Číslo záznamu	Jméno a příjmení	Katolická přítomnost v den svatosti	Zaměstnání	Bydliště	Den svatosti a místo svatosti	Právnický stav	Jména příjmení, rodnostní a svatostní jména rodičů a světců	Jména příjmení, rodnostní a svatostní jména	Jména a hodnost svědků svatosti	Letopočet svatosti	Právnický stav svatosti		
30	Jaroslav Klecan	10. 6. 1937	učitel	Roudnice nad Labem	30. 6. 1937	svobodný	Jaroslav Klecan, rodnostní a svatostní jména rodičů a světců	Aniela Hirschová, rodnostní a svatostní jména rodičů a světců	svědkové: Jaroslav Klecan, Aniela Hirschová, Jaroslav Klecan, Aniela Hirschová, Jaroslav Klecan, Aniela Hirschová	30. 6. 1937	svobodný		

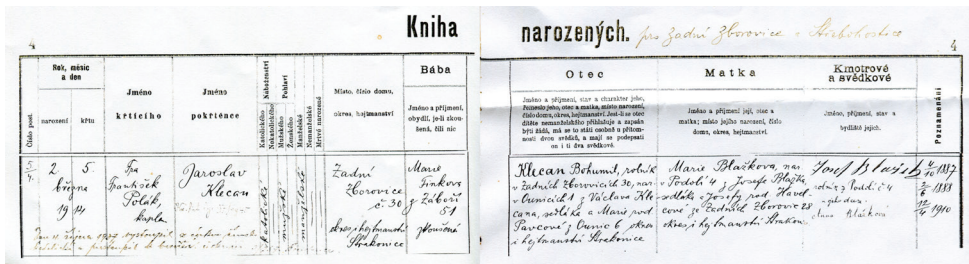
Obrázek 10 – Záznam o uzavření sňatku mezi Jaroslavem Klecanem a Anielou Hirschovou z 30. června 1937 (Matrika MČ Praha-1).

riční knize sňatků 30. června 1937 vstoupil Jaroslav Klecan, tehdy bydlící v Roudnici nad Labem č. p. 405, do svazku manželského se studentkou medicíny Anielou Hirschovou (* 12. 3. 1913),

60 SOKA Lovosice, fond Okresní úřad Roudnice n. L. (1931–1940), složka Četnická stanice Roudnice n. L., kart. č. 397, Zpráva četnické stanice v Roudnici nad Labem ve věci k udání na Jaroslava Klecana ve věci nedovoleného najímání vojska z 10. listopadu 1937.

61 Tamtéž.

62 Např. R. GONDA, c. d., s. 187; NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor Praha, Jaroslav HOŠEK – Jaroslav ŽALIVSKÝ, *Českoslovenští interbrigadisté* / č. 883, s. 228 – Jaroslav Klecan a další.

Obrázek 11 – Matriční záznam o narození a křtu, na kterém je taktéž i později zapsaný údaj o vystoupení z katolické církve (MěÚ Radomyšl).

bytem Smíchov č. p. 253, dcerou Josefa Hirsche, obchodníka z polského Stanisławowa (dnešní Ivano-Frankivsk na Ukrajině), a Etie, roz. Kazwinerové, kteří oba byli židovského vyznání. Stalo se tak na magistrátu městské čtvrti Praha-Smíchov.⁶³

Nakolik byl Jaroslav Klecan při vstupu do manželství ovlivněn svým citovým rozpoložením a jak se další vztah mezi oběma mladými lidmi vyvíjel, nevíme, dlouhého trvání ale v žádném případě neměl. Ve svědectvích z okruhu rodiny zaznívá, že především matka byla prý proti uzavření tohoto sňatku, a také domněnka, že ten mohl být uzavřen pouze „papírově“, a to kvůli snaze novomanželky o získání čs. státní příslušnosti. Pochyby o účelovosti sňatku nám dodatečně potvrzují i archivní záznamy jiné provenience. „[Aniela Hirschová] byla výměrem policejního ředitelství v Praze ze dne 15. XI. 1934 č. 414.268/34 vyhoštěna navždy jako obtížná cizinka z celého území Československé republiky a dne 8. X. 1935 pod č. j. 396.902/35 byl jmenované povoleno odklad výkonu vyhoštění do 30. 6. 1937. Hirschová však tohoto dne, jak výše uvedeno, se provdala za Jaroslava Klecana a stala se tím příslušnicí zdejší. Jest možné, že sňatek byl uzavřen z důvodů politických, právě za účelem získání čs. státní příslušnosti, čemuž nasvědčuje i okolnost, že jmenovaná byla ku pobytu hlášena v Praze-Podolí, Doudova ul. č. 23 a sama odtud se dne 4. 10. 1937 odhlásila ku pobytu do Jaroměře.“⁶⁴

Druhá záležitost s tou první také poměrně úzce souvisí. Jaroslav Klecan do manželství vstupoval sice stále ještě jako římský katolík, to se ale záhy změnilo. Tak jako mnozí jiní se rozhodl s konečnou platností změnit i svůj vztah ke konfesi. Vystoupení z katolické církve se stalo poměrně masovou záležitostí, v té době odešlo už cca 1,4 mil věřících a například

63 MČ Praha 1 – odbor matrik, Kniha manželství Praha 1, Magistrát Smíchov, IX, 1937, s. 135, č. 229 – Jaroslav Klecan. Za vyhledání záznamu a jeho excerpci náleží dík autora tamní matrikářce paní Jitce Rejmonové.

64 Nedlouho po uzavření manželství odjel Jaroslav Klecan do Španělska a svoji manželku již zřejmě nikdy neviděl. Té se podle všeho podařilo tragickému osudu, který by ji bezesporu kvůli jejímu původu během druhé světové války čekat, uniknout tím, že včas emigrovala. Jaroslav Klecan v dotazníku vyplněném při přihlášení do čs. armády ve Francii 14. prosince 1939 udává, že je ženatý a jeho manželka se nachází ve Velké Británii. Podle svědectví Klecanovy neteře paní Bohumily Švihovcové se ale Aniela, zvaná též Nelly, po válce vrátila zpět do Československa, znovu se provdala a v padesátých letech působila jako dětská lékařka v Praze na Karlově náměstí. Tam ji měli několikrát navštívit Klecanovy sestry se svými malými dětmi. Záznam rozhovoru s bývalým senátorem ing. Josefem Kalbáčem ze Zadních Zborovic z 6. srpna 2019; rozhovor autora s neteří Jaroslava Klecana paní Bohumilou Švihovcovou z 19. srpna 2019; SOKA Lovosice, fond Okresní úřad Roudnice n. L. (1931–1940), složka Četnická stanice Roudnice n. L., kart. č. 397, Zpráva četnické stanice v Roudnici nad Labem ve věci k udání na Jaroslava Klecana ve věci nedovoleného najímání vojska z 10. listopadu 1937; VÚA-VHA, Praha, fond Sbírka „24“ (1939–1946), sign. 24 – 13/20/3, Odvodní lístek Jaroslava Klecana ze 14. prosince 1939.

podle sčítání lidu v roce 1921 bylo bez vyznání téměř 725 tisíc občanů. Vše občanům tehdejšího Československa po legislativní stránce umožňovala ústava i zákon.⁶⁵ V případě Jaroslava Klecana se tak stalo dle záznamu v matriční knize 3. července 1937, kdy téhož dne oficiálně vystoupil na půdě Okresního úřadu v Roudnici nad Labem z řad katolické církve a přihlásil se k bezvěří.⁶⁶

Nyní se můžeme konečně opět vrátit v zrcadle dochovaných záznamů ke snaze o co nej- přesnější určení okolností jeho odchodu z Československa. Odpověď na otázku kdy a čast- tečně i jak nám opět upřesňuje například již zmiňovaná zpráva roudnické četnické stanice. Počátek byl jednoduchý a prost jakékoliv konspirace. Jaroslav Klecan si u Okresního úřadu v Roudnici nad Labem oficiálně požádal o vydání cestovního pasu, jako účel cesty udal návštěvu výstavy v Paříži. Tento doklad, který měl platnost na dobu jednoho roku a oprav- ňoval ho k cestě do všech evropských států, mu byl následně vystaven a on si ho osobně pod číslem 6/197 vyzvedl 27. srpna 1937 na roudnickém úřadě. Je to názorný příklad lo- kální benevolence odpovědných orgánů, v tomto případě pracovníků roudnického úřadu. Ty musely mít u jeho osoby minimálně důvodné podezření, že cíl jeho cesty je odlišný od toho proklamovaného a že je jím ve skutečnosti bojující Španělsko. Svě nahlášené bydliště v roudnické Prokopově ulici č. p. 405 podle téže zprávy opustil Jaroslav Klecan 12. září 1937 a „pravděpodobně i on odejel do Španělska, buď aby vstoupil do vládního vojska, anebo aby zprostředkoval dopravu naverbovaných čl. státních příslušníků k tomuto voj- sku“.⁶⁷ Ve světle zatím zjištěného tak můžeme Klecanův odchod z Československa vymezit první polovinou září 1937.⁶⁸ Také jeho příchod za Pyreneje máme již přesně zaznamenán. Precizuje ho zpráva československé sekce kádrového oddělení interbrigád v Albacete, která

65 Vystoupení z církve bylo úředním úkonem, který umožňoval zákon č. 96/1925 Sb. a n. o vzájemných poměrech náboženských vyznání. V něm se mimo jiné pravilo: „Aby vystoupení z církve bylo po zákonu účinné, je nutno, aby vystupující nebo podle § § 1, 2 oprávněný ústně nebo písemně oznámil je okresnímu politickému (slučňovskému, městskému notářskému) úřadu místa svého bydliště nebo, nemá-li v obvodu platnosti tohoto zákona svého bydliště, jmenovanému úřadu své obce domovské. Písemné oznámení o vystoupení několika osob smí být učiněno jen za členy téže rodiny“ a dále, že „Právní účinky vystoupení z církve nastávají dnem tohoto oznámení. Úřad v prvním odstavci uvedený vydá do jednoho měsíce podatelé písemné vyřízení a zároveň zprávi o tom představeného nebo duchovního správce opuštěné církve.“; „V Československu bylo za první republiky vystoupení z církve úředním úkonem, i proto, že náboženská příslušnost se zapisovala do dokladů... Oznámení o výstupu z církve se zaslalo okresnímu úřadu v místě bydliště vystupujícího, který následně podal zprávu představenému nebo duchovnímu správci opuštěné církve.“ Petr KORAISL, *Geografie náboženství: Úvod do problematiky studia světových náboženství*, Praha 2009, s. 104–105.

66 MěÚ Radomyšl, Matriční kniha narozených Zadní Zborovice a Třebohostice, sv. I K, roč. 1914, s. 4. pořadové číslo 5. Matriční záznam, který tvoří i část fotografické přílohy textu, udává datum 3. července 1937 a zároveň i pozdější, 4. října 1937. Tento zdánlivě podružný údaj s časovým odstupem byl pravděpodobně zapříčiněn prodlevou mezi podáním oznámení a průběhem celé procedury, který proběhl v intencích zmiňovaného zákona č. 96/1925.

67 SOKA Lovosice, fond Okresní úřad Roudnice n. L. (1931–1940), složka Četnická stanice Roudnice n. L., kart. č. 397, Zpráva četnické stanice v Roudnici nad Labem ve věci k udání na Jaroslava Klecana ve věci nedovoleného najímání vojska z 10. listopadu 1937.

68 Z úředních záznamů máme k Jaroslavu Klecanovi již pouze zprávu Policejního ředitelství v Praze z 2. prosince 1937, která monitorovala odchody čs. dobrovolníků (a vychází z předchozí zprávy roudnické četnické stanice), ta stroze udává, že Jaroslav Klecan (pod pořadovým číslem 19), by dle jejich informací měl již být ve Španělsku, navíc pak ve svém dodatku ještě sděluje, že „pro zločin verbování čs. příslušníků do španělské milice bez svolení vlády byl příslušným soudům oznámen Jaroslav Klecan, tajemník KSČ, toho času ve Španělsku“. NA, Praha, fond Ministerstvo vnitra I – prezidium, Praha – fond 225, sign. 225-1267-1/156, kart. č. 1267, Zpráva policejního ředitelství v Praze z 2. prosince 1937 monitorující odchody čs. dobrovolníků do Španělska.

je součástí charakteristik bývalých čs. dobrovolníků, vypracovaných v rozmezí let 1939–1940 v Moskvě. Podle záznamu z této provenience dorazil Jaroslav Klecan do Španělska 18. září 1937 a stalo se tak s výslovným souhlasem KSČ.⁶⁹

O množství velice zajímavých doplňujících detailů z organizace a průběhu vlastní cesty, jsme zpraveni přímo ústy Jaroslava Klecana, když o nich vypovídal ve svých protokolech po zadržení o pět let později. V případě těchto protokolů se jedná určitě o cenný pramen, nicméně se specifickou pragmatikou. Jako k takovému je k němu nutno i přistupovat při jeho hodnocení, neboť předpokládáme, že se vyslýchaný mohl snažit určité věci zamlčet nebo reinterpretovat. Podrobný kritický rozbor tak specifického pramene, jakým výslechové protokoly nesporně jsou, by měl na tyto otázky přinést odpověď v proponované kritické edici protokolů i dalších dokumentů k případu Národně revolučního výboru inteligence (NRVI).⁷⁰

Pro posuzování a určitě zhodnocení věrohodnosti „příběhu“ pobytu Jaroslava Klecana ve Španělsku, ve Francii a návratu do protektorátu, jak je předkládaný a zaznamenaný ve výslechových protokolech, existuje možnost porovnat jej s výpověďmi a vzpomínkami dalších interbrigadistů, zaznamenaných v různých obdobích a různých situacích. Líčení v nich jsou většinou velmi podobná a liší se spíše v detailech než v základním popisu cesty, zapojení do bojů ve Španělsku nebo pobytu v koncentračních táborech ve Francii, případně návratu a zapojení do protifašistického odboje. „*V létě 1937 jsem byl mě známým krajským tajemníkem KSČ v Kladně Rudolfem Vetiškou získán pro vstup do španělské rudé armády. Vetiška mi předal obnos 1000 korun a dal mi následující pokyny: koncem října⁷¹ mám na svůj platný cestovní pas nastoupit cestu do Paříže. V Paříži jsem se měl hlásit v Avenue Parc Monti č. 42 (kavárnička). Měl jsem si před výčepním pultem zasednout ke stolečku a počkat, až mě osloví nějaká paní. Této paní jsem měl říci: ‚Jsem číslo 420.‘ Uposlechl jsem Vetiškovy pokyny a seznámil se v uvedené kavárně v Paříži s paní jménem ‚Stern‘ (22 až 25 let starou). Řekl jsem té Sternové své číslo 420 a ona mě vyzvala, abych ji následoval. Zavedla mě do jednoho ubytovacího zařízení, přesné místo už dnes nemohu uvést, kde bylo již ubytováno asi 40 osob. Sternová mě předtím ještě vyzvala, abych jí vydal částku zbývajících z oněch 1000 korun. V ubytovně byly zastoupeny různé národnosti, mj. také 3 Češi a 2 Slováci. V této ubytovně jsem sdílel místnost společně s jistým Karlem Bahenským⁷² z Plzně. Karel Bahenský byl členem náborové komise a příští den se mnou sepsal osobní protokol.*

Pozitíří jsme byli rozčleněni do malých skupin. Já jsem byl přidělen do skupiny spolu s Bahenským, s jedním Slovákem a 2 Jugoslávci. Na nádraží jsme dostali jízdenky do Per-

69 Rossijskij gosudarstvennyj archiv socialno-političeskoj istorii (dále jen RGASPI), fond 545 – Interbrigady Respublikanskoj armiji Ispanii, opis 6, dělo 1468, č. 810 – J. Klecan (charakteristika vypracována 5. 10. 1940).

70 S Jaroslavem Klecanem byly během vyšetřovací vazby v letech 1942–1943 sepsány celkem čtyři výslechové protokoly. První z nich podepsal již 27. dubna 1942, tedy pouhé tři dny po svém zatčení a má přibližný rozsah pěti stran. Druhý a nejobsáhlejší v rozsahu 60 stran, na který je v této studii nejčastěji odkazováno, 4. května téhož roku. Třetí velice stručný (týká se pouze Emanuela Blahouta) podepsal 4. září a konečně poslední pětistránkový byl potom Klecanem signován před vyšetřujícím soudcem 19. května 1943.

71 Ve skutečnosti odjel Jaroslav Klecan již v polovině září, jak je zřejmé z předchozích záznamů.

72 Karel Bahenský (*18. 12. 1905 – †10. 9. 1942) bydlel před odjezdem do interbrigád v Praze (Za Horou). Do Španělska přijel 1. září 1937 a zůstal pravděpodobně jako člen partyzánské jednotky ve Španělsku i po pádu republiky a 31. července 1939 byl zajat. V roce 1942 ho španělské úřady předaly Německu, byl přepraven do protektorátu a vězněn na Pankráci. Z Pankráce byl Bahenský převezen do Osvětimi, kde zahynul.

tigman [správně Perpignan]. V Pertigmanu jsme byli Bahenským zavedeni do neznámého hotelu. Třetího dne nám Bahenský odebral pasy. Kvečeru jsme byli autobusem dopraveni do lesní krajiny v Pyreneích. Tam už bylo shromážděno asi 120 mužů. Zde jsme dostali jídlo a příkaz sundat své boty a natáhnout si tak zvané španělské alparks (boty pletené ze slámy). K půlnoci jsme byli po opuštěných lesních cestách převedeni přes hranice. K ránu nás dovedli po svahu Pyrenejí na španělské straně k domku ležícímu o samotě, a tam jsme dostali stravu. Až asi do 5. hodiny odpolední jsme mohli spát a k večeru nás Španělé dovedli k pevnosti Figuras [správně Figueras]. V pevnosti Figuras jsme byli rozděleni do jednotlivých skupin od 8 do 10 osob. Od neznámého člověka jsem dostal zpět svůj pas a byl jsem znovu dotazován ke své osobě. Současně mi neznámý položil otázku, kým jsem byl vyslán a uvést, že jsem před svým odjezdem dostal od Vetišky příkaz, abych ve Španělsku říkal, že mě poslal Červený. Neznámý se mě ptal, jestli jsem byl v Čechách vojákem. Na mou odpověď, že jsem nesloužil, mi neznámý řekl, proč jsem byl do Španělska poslán. Odpověděl jsem mu, že asi pro své hospodářské znalosti. Asi po 4 dnech jsme byli dopraveni transportem do Barcelony. Po krátkém pobytu jsme pak nastoupili cestu do Valencie. Z Valencie jsme se pak dostali do Albacete. V Albacete jsme byli v kasárnách přivítáni větší skupinou Čechů, kteří byli již v uniformě.⁷³

Díky publikaci *Za mír a svobodu* vydanou čs. dobrovolníky v Barceloně v roce 1937 se nám dochoval v ní uveřejněný anonymní dopis otce synovi. Jeho autorství bylo později dle někdejšího pracovníka kádrového oddělení interbrigád Jaroslava „Jarina“ Hoška (1905–1976) přisuzováno otci Jaroslava, Bohumilu Klecanovi. Dopis je datován 5. října 1937 v Praze-Kbelích, tedy necelé dva týdny poté, co Jaroslav Klecan přibyl do Španělska. Citujeme ho na tomto místě v plném rozsahu:

„Drahý, předem přijmi nejsrdečnější pozdrav a mnoho vzpomínek na Tebe. Pišeš, abych Ti odpustil a neodsuzoval Tě. Neodsuzuji a také nemám co odpouštět, neboť v první řadě bych musel vinit maminku a sám sebe, že jste byli vychováni v pravdě. Jste pro druhého obětaví, aniž by jste pamatovali na sebe. Jak se ti daří, to si dovedu dobře představit, neboť jsem sám několik roků jako dobrovolník to prodělával. Jenom tentokrát nejednej ukvapeně jako někdy, ale rozumně a s rozvahou. Nemyslím, abys jednal zbaběle. Sílím vše s tebou a myslím stále na tebe, abys se zase vrátil. Také jsem byl v Praze na pohřbu našeho milovaného prezidenta Osvoboditele T. G. Masaryka. Zajisté o tom také víte. Zdravím tě ještě jednou a všechny tvé kamarády a buďte hodně veselí a zpívejte a za věc spravedlivou bijte se do poslední kapky krve. Neudělejte hanbu národu českému i těm národům, které s námi jdou za věc spravedlivou, ať je to Maďar, nebo Němec, nebo jiný. Tak jsme byli i my odhodláni dát život za demokracii. Hodně a brzy mi piš, těším se na odpověď. Tvůj otec.“⁷⁴

73 SMDH-ANM, fond Julia a Gusty Fučíkových, konvolut kopií dokumentace k procesu Fučík – Klecan – Plachá, výslechový protokol Jaroslava Klecana ze 4. května 1942, s. 1–3; Osobní archiv Pavla Janáčka, Česká edice výslechového protokolu Jaroslava Klecana ze 4. května 1942, s. 3–5.

74 Dopis byl poprvé bez bližších podrobností ohledně adresáta a odesílatele přetištěn v knize *Za mír a svobodu* jako „Z dopisu otce legionáře“. Viz *Za mír a svobodu*, red. F. Slovák, Barcelona 1937, s. 153. Jako dopis Bohumila Klecana svému synu Jaroslavovi ho ztotožnil až Jaroslav Hošek. NA, Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor Praha, Jaroslav HOŠEK – Jaroslav ŽALIVSKÝ, *Českoslovenští interbrigadisté* / č. 883, s. 229 – Jaroslav Klecan.

Obrázek 12 – Dochované fotografie Jaroslava Klecana jsou velmi vzácné a většinou i nepříliš kvalitní. Tato zachycuje J. Klecana ve Španělsku (osobní archiv Bohumily Švihovcové).

Ve Španělsku

Po příjezdu do Španělska byl Jaroslav Klecan, podobně jako všichni nově příchozí, nejprve směřován do městečka Albacete. Do strategicky umístěného místa na půli cesty mezi Madridem a Valencií, kde se již od října 1936 nacházelo velitelství a administrativní ústředí právě vzniklých Mezinárodních brigád.⁷⁵ V městečku byl zároveň i jakýsi tranzitní bod, kde se všichni dobrovolníci po svém příchodu museli povinně prezentovat. „*Na Albacete do smrti nezapomenu,*“ zapsal si do deníku Vendelín Opatrný (1908–1944), komunistický idealista a jeden z prvních čs. dobrovolníků ve Španělsku. „*Člověk tu cítil zvláštní hrdost sám na sebe a na ostatní kolem. Všechny nás prostě spojovaly shodné myšlenky, což se v životě povede jen málokrát. Přimo v Albacete jsme se však nezdrželi a odešli jsme do blízké vesnice Tarazona de la Mancha, kde byla výcviková základna...*“⁷⁶

Potom po vyřízení všech náležitých formalit a také na základě své vojenské specializace, momentální potřeby, ale třeba i národnosti, byli odtud dobrovolníci odesíláni dále. A to buď přímo k jednotkám v zázemí, kde by případní úplní nováčci dokončili výcvik, nebo u ostatních pak přímo k formujícím se frontovým útvarům.

Na podzim roku 1937, kdy Jaroslav Klecan do Španělska dorazil, bylo postavení vládních jednotek víceméně pozičně konsolidované. Probíhala sice bitva o strategické městečko Teruel, ale spíše se čekalo na jarní generální ofenzivu povstalců v Aragonii s cílem dosáhnout průlomu k Středozemnímu moři a rozetnout republikánské území na dvě od sebe izolované části.

Některé prameny udávají, že křest ohněm prodělal jako člen 4. kulometné roty *Jana Žižky z Trocnova*, která byla jako jedna ze čtyř rot součástí 18. mezinárodnímu praporu *Dimitrov (Batallón Dimitroff)*. Prapor byl složen převážně ze slovanských a balkánských dobrovolníků. Vedle Čechů, Slováků a československých Němců, Maďarů a Poláků ji tvořili také Jihošlované, Bulhaři a Řekové. Byla ustavena již 28. prosince 1936 v obci Mahora severně od Albacete. Po zformování ji 31. ledna 1937 zařadili do sestavy nově vznikající 15. interbri-

⁷⁵ Mezinárodních brigád (*Brigadas Internacionales*) vzniklo postupně šest – 11., která nesla čestný název *Thälmann* (vznikla 22. října 1936), 12. *Garibaldi* (5. listopadu 1936), 13. *Dabrowski*, 14. *La Marseillaise* (obě vznikly 2. prosince 1936), 15. *Lincoln* (31. ledna 1937) a nakonec 129. interbrigáda (zřízena 13. února 1938). Zahraniční dobrovolníci bojovali i jinde, zejména v 16., 50. a 86. brigádě.

⁷⁶ Cit. dle Arthur LONDON, *Španělsko, Španělsko...*, Praha 1963, s. 177.

gády, jejímž velitelem byl jmenován jugoslávský komunista, podplukovník Vladimír Čopić (1891–1939).⁷⁷ *Batalión Dimitroff* byl patrně nejvýznamnější jednotkou s účastí československých interbrigadistů. Oficiálně se uvádí, že jich u praporu sloužilo přinejmenším 393, z nichž nejméně 75 ve Španělsku padlo a dalších 115 utrpělo zranění. Ovšem to jsou pouze minimální počty, nelze vyloučit, že službou v Dimitrovově praporu jich prošly ještě další dvě stovky.

Je však možné, že v tomto případě půjde o omyl. Záznamy ze zmiňovaného archivu v Moskvě udávají, že se Jaroslav Klecan 29. září 1937 stal v hodnosti seržanta (Sargento) sice členem 4. střelecké (Ametralladoras) roty, ale u 26. mezinárodního praporu T. G. Masaryk (Batallón T. G. Masaryk, někdy udáván i jako 3.er Batallón Masaryk), jež byl tvořen také především příslušníky slovanských národů.⁷⁸ Oficiálně byl prapor ustanoven 11. listopadu 1937. Jeho prvním velitelem byl jmenován Stanislav Říha a po něm Josef Michal (1901–1942).⁷⁹ Politickým komisařem u praporu byl nejprve Miloš Nekvasil (1910–1998). Poté, co byl prapor v rámci reorganizace zařazen do 129. interbrigády (spolu s prapory Dimitrov a Đuro Đaković), pokračoval dále v její součásti. Ať již bylo zařazení Jaroslava Klecana u praporu Dimitrov nebo T. G. Masaryk, v bojích se navzdory absenci absolvované základní vojenské služby ve vlasti osvědčil a 1. dubna 1938 měl být dokonce vyznamenán za statečnost a úspěšnou střelbu při nepřátelském útoku. Později měl Jaroslav Klecan zastávat post politického komisaře roty praporu.⁸⁰

Jako součást 129. mezinárodní brigády zažil Jaroslav Klecan krvavé dějství u městeček Villores a Poblete, která bránila v dalším nepřátelském postupu na Morellu a kde měla celá brigáda obrovské ztráty, další vážné ztráty jí postihly v bojích u Ejulvy, kde bránila silnici směřující na Villa Franca del Cid a odtud k moři, a na dalších místech

 MINISTERIO DE DEFENSA NACIONAL
 COMANDADO GENERAL DE GUERRA
 129 BRIGADA MOVIL
 COMISARIO

CUADROS POLITICOS ACTUALES, DE LA BRIGADA.

COMISARIO DELEGADO DE GUERRA DE LA BRIGADA	LORENZO GONZALEZ
1º BATAILLON	
COMISARIO DEL BATAILLON	ELIAS HILSHERRAD
Comisario de la 1ª Compañía	IGUAS DEISA
Comisario de la 2ª Compañía	JOSE VICENTE BINDE
Comisario de la 3ª Compañía	JUIS SALVADOR
Comisario de la 4ª Compañía	FRANCISCO ESTEVE

2º BATAILLON	
COMISARIO DEL BATAILLON	JORGE GOVAENICH
Comisario de la 1ª Compañía	JUAN BENITEZ
Comisario de la 2ª Compañía	YURAI MATEJICH
Comisario de la 3ª Compañía	JOSE LOPEZ MARTI
Comisario de la 4ª Compañía	JOSE RIBES RODRIGUEZ
Comisario de Ametralladoras	IGUAS RAJICH

3º BATAILLON	
Comisario del BATAILLON	AUGUSTO ESPÍ OTOCHA
Comisario de la 1ª Compañía	BEGORIC WIESNER
Comisario de la 2ª Compañía	HEINRICH FIEDIGER
Comisario de la 3ª Compañía	BENVENIDO BUJ
Comisario de la 4ª Compañía (Ametralladoras)	JAROSTA KLECAN

Obrázek 13 – Dokument, na kterém je Jaroslav Klecan uváděn jako politický komisař čtvrté střelecké (Ametralladoras) roty 3.er Batallónu Masaryk (VÚA-VHA).

77 Ken BRADLEY, *International Brigades in Spain*, London 2004, s. 31.

78 RGASPI, fond 545, opis 6, dělo 1458, Spiski chekchoslovackikh dobrovolcev s ukazaniem voinskikh podrazdelenij, list 4.

79 Archivo Historico Provincial Albacete, zápisy autorovi z 31. 8. 2008 a 4. 4. 2018 ve věci účasti československých interbrigadistů na občanské válce v letech 1936–1939.

80 Je jmenovitě uváděn jako politický komisař čtvrté střelecké (Ametralladoras) roty 3.er Batallónu Masaryk. VÚA-VHA, Praha, fond Českoslovenští interbrigadisté (1932–1945), kart. č. 44, inv. j. 927/222.

levantské fronty. Proti početně silnějším soupeři se příslušníci praporu snažili zabránit, aby nedosáhl průlomu. Bohužel frankistické jednotky prolomily oslabené republikánské linie, pronikly až ke břehům Středozemního moře u Vinaròsu a roztrhly vládní území na dvě části. Nakonec ztráty a dezorganizace nabyly takových rozměrů, že 129. interbrigáda jako kompaktní bojový útvar přestala prakticky existovat.

Tato dezorganizace spojená s pocity zmaru postihla i některé přeživší československé příslušníky interbrigády. Ve svém důsledku rozdělila její příslušníky na dvě skupiny. První skupina byla představovaná především lidmi z okolí tehdejšího velitele praporu Dimitrov Josefa Pavla (1908–1953), ve Španělsku používajícího jméno František Šustr⁸¹, mezi které dále patřili i jeho političtí komisaři, například i Osvald Závodský (1910–1954)⁸² a právě tak i Jaroslav Klecan. Tato skupina zastávala názor prezentovaný i samotným vedením Komunistické strany Španělska, že je lepší zůstat v oddělené a nyní izolované centrální zóně republikánského území a zde pokračovat v dalším boji. Druhá část našich dobrovolníků se skupena především okolo Josefa Michala, Jaroslava Tichého (1905–1938) a Josefa Mlejníka poněkud realističtěji dávala přednost evakuaci na katalánskou část fronty a pak návratu zpět do Československa. Válku viděla jako již ztracenou a další pokračování v boji považovala za nezodpovědné „vybíjení kádřů“. Navrch získala nakonec právě skupina okolo Josefa Pavla, i když zpočátku převažoval názor skupiny druhé. Prosadil svou argumentaci a energicky potlačil opoziční tábor. „*Otázka byla postavena jasně: buď a nebo! Poznal jsem, že se nedomluvíme,*“ vyloží svůj postoj později Josef Pavel. „*Zakázal jsem proto stranickým sekretářům veškerou činnost. Nesměli se scházet ani ve dvou, nesměli vydávat žádné pokyny, konat schůze a porady. Řekl jsem jasně, že agitace za odchod do Katalánie je považována za rozkladnou práci ve prospěch nepřitele. Na rozloučenou jsem jim oznámil, že porušení tohoto rozkazu bude na místě potrestáno – zastřelením.*

„Ihned jsem si povolal aktivisty [Otu] Hromádku, [Jaroslava] Klecana, [Osvalda] Závodského, Branko Krsmanoviče, a některé další komunisty, které jsem znal jako neohrožené vojáky. Vysvětlil jsem jim, co se stalo a požádal je, aby pomohli mobilizovat straníky ke splnění rozkazu. Našel jsem u nich plné pochopení. Shromážděným bojovníkům brigády jsem potom vyložil náš úkol. Řekl jsem jim, že někteří z nich chtějí před fašisty utéci do Katalánie. Přerušovali mě voláním: ‚Kdo je to? Vydej nám je!‘ Svědků tohoto shromáždění možno i dnes ještě najít dost!

Vrátil jsem se uklidněn a měl jsem dokonce radost, jak rostl náš prapor. Za dvě hodiny leželo pod olivami na 700 dobrovolníků. Kolem nich se potulovali ti, kteří nebyli dost zdraví na to, aby mohli nastoupit se svými kamarády. Říkali mi: ‚V případě odchodu na frontu nás vezmi s sebou, budeme pomáhat při zásobování.‘

Atmosféra skleslosti a nervózního očekávání se změnila. Všude bylo slyšet veselý hovor a zpěv. Večer přišel týž španělský plukovník a komisař, a když viděli, že

81 Blíže osobě Josefa Pavla např. Jiří RAJLICH – David MAJTENYI, Španělská stopa generála Josefa Pavla, *Historie a vojenství*, roč. 65, 2016, č. 3, s. 39–72; Milan BARTA, My jsme rozhodnutí zneškodnit každého, nikoho se nebojíme. Proces s Josefem Pavlem, *Paměť a dějiny* č. 4/2012, s. 9–22; Milan BARTA – Jan KALOUS, Já ti dám komunistickou spravedlnost. Dokumenty k případu Josefa Pavla, *Paměť a dějiny* č. 4/2012, s. 51–65.

82 Více k osobě Osvalda Závodského např. David MAJTENYI, Osobnost Osvalda Závodského se zvláštním zřetelem na jeho činnost ve Španělsku v letech 1936–1939, *Moderní dějiny*, roč. 24, 2016, č. 2, s. 183–220; Jan KALOUS, Osvald Závodský, aktér i oběť politických procesů, *Paměť a dějiny*, roč. VII., číslo 3/2013, s. 85–95.

Obrázek 14 – Líc a rub bojové zástavy 26. mezinárodnímu praporu T. G. Masaryk (VHÚ).

jsme připraveni a že morálka je velmi dobrá, měli radost. Já jsem měl zase radost z toho, že jsem se od nich dozvěděl, že k Morelle dojeli první Madrid'ané. Podle nového rozkazu měl jsem úderný prapor opět přetvořit na brigádu o třech praporech. Bylo mi přislíbeno, že brigáda bude urychleně doplněna a dozbrojena. Lidé, vyčerpaní napětím posledních dnů, zalehli pod olivami k odpočinku. Jen na štábu se nespalo. Druhý den se vrátil [Wacek] Komar se štábem a já jsem mohl opět velet pouze praporu Dimitrov. Téhož dne přišel také Petr Klivar, s kterým jsem se znal z Moskvy, a přivezl s sebou [Josefa] Michala. Byl jsem potěšen shledáním a měl jsem radost, že Michal je naživu.“⁸³

Z pohledu stranického vedení interbrigád byli vinní tím, že nedokázali celé nepřijemné situaci zabránit, především tedy političtí pracovníci uvnitř jednotky. Jako dohra celé záležitosti pak byla členům politického velení praporu udělena stranická důtka. Jeden z takto postižených Osvald Závodský k tomu s odstupem let podotkl:

„Ve Španělsku na podzim 1938 mi byla udělena důtka za nedostatečnou bdělost proti nepřátelům strany. V té době se podařilo skupině demoralizovaných trockistických interbrigadistů v našem batalionu Masaryk předložit rezoluci na velitelství brigády, v které žádali okamžité odvolání naší jednotky z fronty. Vyšší stranické vedení vyhodnotilo tuto akci jako výsledek nedostatečné bdělosti stranického vedení batalionu a všem členům tehdejšího vedení udělilo ústní důtku. Rezoluce byla na stranickém vedení batalionu zamítnuta a vedení sebekriticky zhodnotilo svoji činnost.“⁸⁴

Situace republiky a její boj se stávaly čím dál beznadějnější. Jaroslav Klecan byl spolu s velkou většinou československých interbrigadistů během takzvané „retirády“ evakuován po moři do Katalánie, kde všichni čekali na svůj další osud. Přicházela v úvahu repatriace dobrovolníků do jejich mateřských zemí, ta však narážela na překážku v podobě skutečnosti, že v některých zemích jim hrozil za tuto činnost trest smrti. Druhou variantou byla možnost pracovat v zázemí ve španělském průmyslu. Třetí možností byla žádost o získání víza a vycestování do spřátelených zemí, nabízelo se například Mexiko.

83 Josef PAVEL, K historii československých dobrovolníků ve Španělsku (K příspěvku K. Marka „V zájmu historické pravdy“), *Příspěvky k dějinám KSČ* 4/1967, s. 600.

84 ABS, Praha, fond Personální spisy příslušníků Ministerstva vnitra, a. č. 1611/1910 – Osvald Závodský: Životopis Osvalda Závodského z 19. 8. 1945.

Retiráda neboli stažení interbrigád z bojiště bylo zoufalým gestem legální vlády na žádost Společnosti národů, která doufala v podobný krok ze strany povstalců, ten však nikdy nastal. Rozhodnutí tak za většinu interbrigadistů vyřešila katastrofální situace republiky a stejně tak i Frankova neústupnost ohledně jakýchkoliv mírových návrhů představitelů republiky. Rozhodli se tedy na konci roku 1938 podruhé vstoupit do služeb vládních jednotek a prožít s nimi poslední kapitolu jejich statečného boje. Při obraně Barcelony i následných ústupových bojích na cestě k francouzským hranicím jich mnoho z nich položilo své životy. Jaroslav Klecan se těchto bojů aktivně zúčastnil. Agonie republiky už ale nešla odvrátit a zbyl jen ústup, po vystřílení posledních nábojů se tak spolu s dalšími připojil k desetitisícovým kolonám, které ustupovaly do Francie.

Na tomto místě si můžeme dovolit i drobné shrnutí. Ve Španělsku strávil Jaroslav Klecan bezmála půl druhého roku, později působil v politických funkcích v praporech Dimitrov a Masaryk, prokázal statečnost a byl v bojích jedenkrát zraněn. Sám nám zanechal ke svému španělskému účinkování i osobní svědectví, když s pětiletým odstupem ke své činnosti ve Španělsku vypovídal před svými vyšetřovateli. I když toto může být považováno částečně za tendenční a účelové, jak bylo řečeno již při předchozí citaci ze stejného pramene, podařilo se mu například v protokolu taktně zamlčet, že v jednotce zastával post politického komisaře, přesto přináší celou řadu zajímavých detailů.

„V Albacete jsme [po příjezdu] dostali uniformy a o 3 dny později jsme byli přepraveni do Coses Ibanez. Tam jsme dostali vojenský výcvik. Tento výcvik trval asi 3 týdny. Odtud jsme se dostali do Tuente [správně Fuente] Albilla. V Tuente Albilla se v té době utvářel Masarykův prapor. V Tuente Albilla bylo asi 200 Čechoslováků. Mezi nimi byl také větší počet sudetských Němců. Já sám jsem byl přidělen k tomuto praporu a byl jsem seznámen s obsluhou kulometu. Prapor byl posílen Španěly a měl asi 450 mužů. Počátkem ledna 1938 byl tento prapor přepraven do Denie. Z Denie jsem přišel s praporem do Gilonne.

V Gilonne byla vytvořena 129. brigáda. Masarykův prapor byl do této brigády přidělen. Po 6týdenním výcviku jsme byli přepraveni do Villa Franca. Ve Villa Franca jsme já a celá brigáda dostali zbraně. A v autobusech jsme pak byli přepraveni na frontu do Morelly. V Morelle byla brigáda částečně zničena a zbytek, také já, jsme byli staženi. Byla zahájena reorganizace.

Obrázek 15 – Úřední razítko velitelství 129. mezinárodní brigády, pod kterou spadal i prapor Masaryk (VÚA-VHA).

Asi po 10 dnech jsme byli znovu posláni na frontu. Až asi do června jsme byli znovu zatlačeni zpět až do Villa Franca. Z Villa Franca jsme byli v červenci posláni na frontu do Torsilonu. Po velké ofenzívě generála Franca v létě 1938 jsme byli v říjnu 1938 dopraveni do Valencie. Ve Valencii nám odebrali zbraně. Počátkem ledna 1939 jsme byli na pokyn intervenční komise přepraveni z Valencie do Barcelony. V Barceloně se s námi rozloučil rudý generál Negrin – musím se opravit, Negrin byl ministerský předseda. Z Barcelony jsme byli opět převezeni do Figuras [správně Figueras]. Z Figuras jsme se zbytky rudé armády překročili španělsko-francouzské hranice. Od intervenční komise jsem předem

dostal legitimaci jako Nešpaněl. Po příchodu do Francie jsem byl přidělen do tábora v Archelles [správně Argéles-sur-Mer].“⁸⁵

K jeho osobě se nám dochovala také svědectví jeho nadřízených⁸⁶ i spolubojovníků, dle kterých se v bojích plně osvědčil. Všechna ho hodnotí jako neohroženého, statečného a iniciativního vojáka, dobrého straníka a navíc i věrného kamaráda. Některá z nich se objevila v průběhu šedesátých let v souvislosti se snahou o rehabilitaci jeho jména. Jedno z nich si zde dovolujeme citovat: „V roce 1937 a 1938 jsem byl členem mezinárodní brigády praporu Masaryk ve Španělsku. Sloužil jsem zpočátku v první rotě se soudruhem Jaroslavem Klecanem, který byl zde ve funkci politického delegáta. Když jsme se domluvili, že jsme oba studovali na táborském okrese, skamarádili jsme se a trávili spolu většinu volného času, takže jsem měl dostatečnou možnost poznat ho nejen služebně, ale i soukromě. Jaroslav Klecan byl znám nejen jako svědomitý soudruh, který byl též členem praporečnického politického výboru, ale též jako svědomitý člověk a věrný kamarád“, napíše například v roce 1974 Klecanův někdejší spolubojovník Karel Bartáček.⁸⁷

Na samotný závěr můžeme zmínit i jednu možná trochu kuriózní vzpomínku bývalého kronikáře z Hostovic. Ta zároveň osobu Jaroslava Klecana trochu zlidštuje a potvrzuje, že ten se přízni něžnějšího pohlaví rozhodně nebránil. Jeho přítelkyní byla údajně i jedna tamní Španělka. To by nebylo až tak neobvyklé, řada čs. interbrigadistů se ve Španělsku dokonce oženila a jejich manželky je po válce následovaly do Československa. V tomto případě to však mělo po letech i zajímavou dohru. Český student hispanistiky se s ní úplnou náhodou seznámil v polovině devadesátých let během svého studijního pobytu ve Španělsku, ta mu sdělila, že byla během války Klecanovou milou, a neznajíce jeho další osudy se po něm u dotyčného informovala.⁸⁸

Internace a válka ve Francii

Překročení francouzských hranic doprovázely u Jaroslava Klecana (pravděpodobně se tak stalo na počátku března 1939), stejně jako u ostatních, pocity hořkého zklamání a desiluze. Velice trefně to později parafrázoval v předchozích částech zmiňovaný Josef Pavel. „Jaká byla perspektiva? To už bylo po Mnichovu, doma to bylo hotové. Domov ztracený, Španělsko bylo ztracené, budeš chcípát ve Francii.“⁸⁹ Tato slova nebyla nijak přehnaná, výstižně vystihovala aktuální mezinárodní situaci v Evropě i fakt, že náhled na dobrovolníky

85 SMDH-ANM, fond Julia a Gusty Fučíkových, konvolut kopií dokumentace k procesu Fučík – Klecan – Plachá, výslechový protokol Jaroslava Klecana ze 4. května 1942, s. 3; Osobní archiv Pavla Janáčka, Česká edice výslechového protokolu Jaroslava Klecana ze 4. května 1942, s. 5.

86 Již citovaná kádrová charakteristika Jaroslava Klecana z října 1940 vypracovaná v Moskvě Jaroslavem Hoškem udává, že se dochovala dvě jeho tehdejší hodnocení od nadřízených. První z poloviny roku 1938 ho hodnotí velice kladně, naopak ve druhém z konce téhož roku je jeho vyznění spíše negativní, údajně se špatně projevil jako straník. Jaroslav Hošek to dává do souvislosti s projevy demoralizace po událostech Mnichova a tuto kritiku Jaroslava Klecana považuje za neodůvodněnou. RGASPI, fond 545 – Intěrbrigady Republikánskoj armiji Ispanii, opis 6, dělo 1468, č. 810 – Jaroslav Klecan.

87 VÚA-VHA, Praha, fond Sbirka osobních spisů účastníků národního boje za osvobození podle zákona č. 255/1946 Sb – Jaroslav Klecan, Prohlášení Karla Bartáčka z 21. března 1974.

88 Vzpomínky hostivického kronikáře Jiřího Pergla (rukopis), s. 7–8.

89 VÚA-VHA, Praha, fond Českoslovenští interbrigadisté 1936–1969, inv. j. 411a. Zápis z besedy s Josefem Pavlem, Arturem Londonem a Josefem Špirkem v Ústavu dějin KSČ v Praze v prosinci 1957.

Obrázek 16 – Jaroslav Klecan (v horní řadě označen šipkou) ve skupince internovaných Čechoslováků ve francouzském táboře v Gursu v létě roku 1939. Na fotografii lze dále mezi jinými identifikovat i zleva dole Jána Kahana, Jakuba Bertalama, Josefa Janovského, Jana Holubicu a Juraje Roziaka, ve středu Alexe Nagyho, Miloše Nekvasila, Vojtěcha Grünbauma a vzadu K. Bukáčka, Františka Drdu, Eugena Šterna, Štefana Bakaye a Bruno Wetzlera (NA).

vedly k tomu, že umírali ranění, navíc se začala šířit epidemie tyfu. Právě až nebezpečí onemocnění, které hrozilo i přilehlým oblastem, bylo jedním z momentů, který donutil francouzské úřady k přesunu internovaných. Čechoslovenští dobrovolníci tak byli v průběhu května 1939 v drtivé většině přestěhováni do tábora v pět set kilometrů vzdáleném Gursu v podhůří Pyrenejí (department Basses Pyrénées), kde 400 zdejších baráků obývalo až 30 000 uprchlíků různých národností (od podzimu 1939 „pouze“ 13 000, neboť některé státy mezitím své příslušníky již repatriovaly).

„Koncentrák byl situován na náhorní planině Nízkých Pyrenejí poblíže městečka Oloronu a byl pojmenován podle blízké vesnice Gurs. Rozsáhlá náhorní planina byla pokryta vřesovištěm a močály. Celý prostor byl ohraničen přírodní překážkou dvou prudkých a hlubokých bystřin, které vytvářely z koncentráku jeden ostrov. Při jeho stavbě nebyl vůbec brán zřetel na špatné povětrnostní podmínky kraje. Baráky byly chatrné s jednoduchou stěnou, pobitou tenkými prkny. Do jednoho baráku bylo umístěno šedesát mužů – třicet na každé straně. Spávalo se na holé zemi, skromně postlané slámou, která na vlhké podlaze zatuchla a vytvářela v baráku nedýchatelný vzduch. V koncentráku bylo pamatováno na důkladnou izolaci jedné národnostní skupiny od druhé. Každá skupina byla od druhé oddělena drátěnými překážkami. S československou skupinou sousedili na jedné straně Jugoslávci, Rumuni a Bulhaři, na druhé straně Poláci, jichž bylo početně nejvíc“, popíše ve svých memoárech nuzné podmínky zdejšího nechvalně proslulého tábora jeden ze zde internovaných čs. interbrigadistů Vincenc Kocman (1917–1968).⁹⁰

⁹⁰ Vincenc KOCMAN, *Boj bez slávy*, Brno 1962, s. 32–33 (kráceno). Blíže k V. Kocmanovi viz J. RAJLICH – D. MAJTENYI, *Jan Ferák*, s. 503–520.

se během toho času velmi změnil. Pro interbrigadisty z Československa již tak nepřicházel v úvahu návrat do okleštěné republiky, nad kterou se navíc definitivně stahovala mračna. Nucený pobyt za ostatními dráty internačních táborů na francouzsko-španělském pomezí pro ně znamenal bohužel jedinou možnou alternativu. Přibližně 650 bývalých čs. interbrigadistů bylo internováno a nuceno žít za krajně neutěšených podmínek zprvu v táborech Argéles-sur-Mer, Saint Cyprien a Vernet na středomořském pobřeží. Celkový počet internovaných v těchto třech táborech se blížil počtu půl milionu uprchlíků. Naprosto katastrofické podmínky ubytování v písečných dunách spolu s nedostatkem vody

Můžeme jen doplnit, že komplex tábora byl rozdělen na tzv. iloty neboli separované ostřevky po třiceti barácích. Čechoslováci byli většinou soustředěni v ilotech E a B. Francouzská vláda poskytovala internovaným pouze jednoduchou stravu a zmiňované primitivní ubytování. Podmínky zdejšího tábora byl Jaroslav Klecan nucen sdílet takřka celý rok. Ani zde ho jeho víra v komunistickou myšlenku neopouštěla, ba právě naopak, čehož nejpádňším důkazem je fakt, že zastával post jednoho z velitelů místní stranické ilegální buňky, která de fakto život v táboře ovládala.⁹¹ To je ale na druhé straně i jasným důkazem svědčícím o jeho přirozené autoritě, kterou si dokázal mezi ostatními internovanými vybudovat. Mezi další členy tamního stranického vedení patřili spolu s ním i Osvald Závodský, Rudolf Bukáček, Juraj Petročko, Fridrich (Bedřich) Johne (1911–1989) a Eugen Štern (1909–1973). „*Soudruh Jaroslav Klecan se choval ve francouzských koncentračních táborech vždy nejen nezávadně, ale po celou dobu byl znám jako přesvědčený a věrný svým stranickým ideám a mezinárodnímu boji proti fašismu,*” napíše v roce 1974 k jeho osobě skupinka bývalých interbrigadistů.⁹² Na Jaroslava Klecana vzpomínal v souvislosti s francouzskou internací i pozdější velitel čs. rozvědky Oskar Valeš (1912–1987). Zmiňoval mimo jiné i Klecanův sňatek v roce 1937, o kterém již byla v předchozí pasáži textu řeč. „*Poznal jsem ho v internačním táboře. On mně také dával pravidelně balíček tabáku. Je to sice chválihodné pro moji osobu, ale určitě je to nedostatečný důvod, abych o něm psal. Píši o něm proto, že byla jeho hrdinná minulost hanobená. Praviděpodobně nevědomě. Ale i tak využiji alespoň tuto možnost, abych ho podle svých sil očistil a aby jeho hrdinná minulost zůstala zachována. Ve Španělsku u jednotky měl politickou funkci. Byl bodrý a inteligentní kamarád. Obličejem i růstem byl vyložený krasavec. Dostával peníze od jedné lékařky z Anglie. On byl totiž jeden z těch, kteří propůjčovali svoje jméno na tzv. manželství pro polské židovské studentky, kterým hrozilo za první republiky nebezpečí vyhoštění z republiky i z univerzity. Takto získali tyto studentky občanství. A Klecan z vděčnosti od své manželky dostával občas peníze.*”⁹³

Vysvobození pro něj stejně jako pro většinu ostatních internovaných přineslo až vypuknutí druhé světové války a uzavřená smlouva mezi Národním výborem Československým (NVČS) a francouzskou vládou, spolu s následným formováním čs. vojenských jednotek na půdě Francie. Čs. vojenské orgány si bezesporu uvědomovaly jak velkou posilou by několikasetčlenná skupina navíc v boji zkušených vojáků pro naše ustavované jednotky představovala. Nabídka internovaným interbrigadistům přišla ze strany našich orgánů brzy a souvisela s misí pplk. gšt. Karla Lukase (1897–1949). Ta se uskutečnila po předchozím schválení francouzským generálem Louisem-Eugènem Faucherem (1874–1964) ve dnech 16.–19. října 1939.⁹⁴ Na druhé straně si odpovědné orgány také byly jasně vědomy i možného rozkladného efektu v souvislosti s komunistickou agitací z jejich strany mezi ostatními vojáky. Francouzské i československé vojenské orgány se tak nejradikálnější mezi nimi snažily eliminovat.

91 Gustav SVOBODA, *I. Československá divize ve Francii (1939–1940)*, Praha 2010, s. 45.

92 VÚA-VHA, Praha, fond Sbirka osobních spisů účastníků národního boje za osvobození podle zákona č. 255/1946 Sb – Jaroslav Klecan, Potvrzení k činnosti Jaroslava Klecana z 22. března 1974.

93 Oskar VALEŠ, *Probuzení ve tmě*, 1975, s. 83–84, rukopis vzpomínek v držení rodiny. Za jejich poskytnutí a možnost publikování této pasáže náleží dík autora dceři Oskara Valeše paní Emilii Schneiderové.

94 Blíže k celé misi, organizaci v táboře i k náboru bývalých interbrigadistů do čs. armády ve Francii viz Jiří FRIEDL, „Španěláci“ z tábora Gurs. (Ke vstupu čs. interbrigadistů do naší armády ve Francii 1939–40), *Historie a vojenství*, roč. 49, 2000, č. 4, s. 806–827.

Přesto však zůstávalo tvrdé jádro, které si navzdory všem opatřením svůj vliv na ostatní uchovalo. Odsuzovali „oboustranně imperialistickou válku“, ostře kritizovali vedení čs. zahraničního odboje, obhajovali sovětsko-německé smlouvy o neútočení a přátelství, schvalovali sovětskou agresi proti Polsku a Finsku, šířili poplašné zprávy o plánu poslat československou divizi na pomoc Finsku, atd.

Jako jednou z variant minimalizace tohoto nebezpečí vidělo čs. vedení možnost jejich rozmělnění mezi ostatní vojáky. Pplk. Lukas v jím vyhotovené zprávě mimo jiné poukazuje i v souvislosti s Jaroslavem Klecanem: „*Organizace komunistická je založena spíše na bázi politické jak vojenské. Je to vidno z toho, že vedoucími nejsou vybírání vojenské hodnosti, nýbrž lidé již dříve politicky organizovaní a školení.*“⁹⁵

Většina internovaných Čechoslováků se k zahraničnímu odboji stavěla kladně a nabídku ke vstupu do vojska tak přivítala. Tuto nabízející se možnost skutečně využila drtivá část z nich, byli v tom koneckonců podporováni i direktivou Kominterny, kterou se řídilo i naše zahraniční komunistické vedení, navíc velká část z narukovavších „španěláků“ podle všeho radikální komunistické myšlenky nevyznávala. Odvody probíhaly v tábore ve dnech 13.–16. prosince 1939. Dostavilo s k nim 558 osob, z nichž bylo 425 osob odvedeno.⁹⁶ Konkrétně Jaroslav Klecan se dle úředního protokolu dostavil před odvodní komisi 14. prosince 1939. Suchý úřední záznam dále pouze potvrzuje, že 179 cm vysoký pětadvacetiletý mladý muž, hospodářský adjunkt bez náboženského vyznání, ženatý (manželka ve Velké Británii), byl jako nováček (bez absolvované základní presenční služby v Československu) uznán schopným a odveden. Další podrobnosti zpráva bohužel neuvádí.⁹⁷

Odvedenci z Gursu se poté v několika transportech přesouvali do soustředovacího tábora čs. armády v Agde na pobřeží Středozemního moře. První transport byl vypraven pravděpodobně ještě před koncem roku 1939, poslední pak 28. března 1940. Jaroslav Klecan nebyl však součástí ani jednoho z nich. Co se s ním tedy stalo? Z úředních záznamů ten poslední, který se vztahuje jmenovitě k jeho osobě, je z 8. ledna 1940 a uvádí se v něm následující: „[Jaroslav Klecan] je v tábore španělských uprchlíků v Camp de Gurs /B–P/ Ilot K. Tajemník komunistické mládeže na Kladně. Provokatér a propagandista proti francouzsko-československé spolupráci. Ve Španělsku politický komisař. Šel do armády, aby zastřel svoji komunistickou kariéru.“⁹⁸ Jaroslav Klecan, ačkoliv byl regulérně odveden, se tedy nakonec vojákem čs. armády nestal.⁹⁹ „Jarka se tehdy hlásil spolu s ostatními do naší zahraniční armády, která

95 Tamtéž, s. 812–813. Ve zprávě je uvedeno 18 našich státních příslušníků, kteří vyvíjejí politickou činnost. Jako tehdejší velitel komunistické buňky je uváděn Jaroslav Klecan, který se ale dle slov Lukasových později „zlepšil“.

96 Tamtéž, s. 819.

97 VÚA-VHA, Praha, fond Sběrka „24“ (1939–1946), sign. 24 – 13/20/3, Odvodní lístek Jaroslava Klecana ze 14. prosince 1939.

98 NA, Praha, fond Ministerstvo vnitra – Londýn, kart. č. 310, sign. 2-90/5945.

99 Tuto variantu potvrzuje mimo jiných i skutečnost, že jeho jméno nefiguruje v dochovaných seznamech transportů interbrigadistů z tábora v Gursu do Agde (např. VÚA-VHA, Praha, fond ČsVJ ve Francii, kart. č. 17, i. č. 141, č. j. 23) jeho jméno není ani uváděno v podrobném jmenném soupisu příslušníků čs. zahraniční armády na západě. Viz Jiří PLACHÝ a kol., *Jmenný seznam příslušníků československé armády na západě část I. A–K*, Praha 2011. Další podpurný údaj dokládající, že Jaroslav Klecan v čs. armádě ve Francii nesloužil, představuje i neexistence tzv. kmenových listů, které byly vojenskými úřady s odvedenci vyplňovány po odvodu a přidělení k jednotce. VHA, Bratislava, přepis autorovi z 29. května 2019; VA-CR, Trnava, přepis autorovi z 3. června 2019.

se tam tehdy tvořila. Jako bývalého rudého komisaře ho však nevzali“ napíše s odstupem několika desetiletí ve svém článku publicista Jaroslav Pokorný.¹⁰⁰ Stal se tak jedním z celé řady sice původně odvedených, „vojínů podezřelých a nepřátelských naší armády, nebo též profesionálních politických agitátorů“, jak je klasifikovaly francouzské orgány, kteří byli podrobeni zkoumání, zda nebudou pro svou předchozí komunistickou činnost nebo přesvědčení čs. armádě nebezpeční a kterým byl jako radikálům vstup do čs. vojska nakonec zapovězen a zůstali nadále v izolaci. Dodatečný seznam „vojínů podezřelých a nepřátelských naší armády“ čítal 62 osob, z toho 59 již odvedených. Část z nich v Gursu zůstala až do pádu Francie, někteří byli odsunuti do tábora Vernet, což byl případ Jaroslava Klecana, další do severoafrických táborů. V již citovaném výslechovém protokolu ze 4. května 1942, Jaroslav Klecan líčí okolnosti náboru do čs. armády poněkud odlišně. Mimo jiné vůbec nezmiňuje, že byl odveden a z celkem pochopitelných důvodů před německými vyšetřovateli také staví své rozhodnutí zůstat v internačním táboře jako důsledek neochoty bojovat na straně protiněmecké koalice.

„V prosinci 1939 přišla do tábora znovu česká komise. Pod příslibem, že bude ČSR uznána Francií a Anglií jako samostatný stát, pokoušeli se i pod hrozbami provést mezi asi 500 Čechoslováky odvody do české armády ve Francii. V této komisi byl jako už poprvé přítomen plukovník Lukáš [správně podplukovník Karel Lukas]. Dva další členové této komise mi nejsou známi. Všichni 3 měli na sobě českou uniformu. Po několika dnech byly odvody provedeny a většina osazenstva – asi 90 % – se hlásila ke vstupu do české armády. V táboře samém zůstalo sotva 40 Čechoslováků. Protože jsme se zpěchovali vstoupit do české armády, dostali jsme zostřenou vazbu a špatnou stravu. Z výše uvedených osob se hlásili do české armády [Leopold] Hoffmann¹⁰¹, [Jan] Horňáček¹⁰² a [Josef] Špírk¹⁰³. V květnu 1940 při dal-

100 ABS, Praha, fond Stíhání nacistických válečných zločinců, sign. 325-42-1, s. 6 – opis článku „Mirek“ – nezradil.

101 Leopold Hofman (* 15. 11. 1913, České Budějovice – † 18. 1. 1990, České Budějovice), původním povoláním zubní technik, člen KSČ od r. 1932 do Španělska odejel v prosinci 1936. Nejprve člen Žižkovy kulometné roty, později v praporu Dimitrov, kde dosáhl pozice zástupce velitele. Ve Francii vstoupil do čs. armády. Poté ve skupině bývalých interbrigadistů, která se na příkaz stranického vedení vrátila do protektorátu. Dne 28. 11. 1941 byl v Praze zatčen. Vězněn a vyslýchán na Pankráci, poté až do konce války v koncentračním táboře Mauthausen. Po návratu do osvobozené vlasti byl činný v SNB a vzhledem k blízkým vztahům s K. Gottwaldem se po únoru 1948 stal velitelem oddílů SNB Hrad určených pro ochranu stranických a státních představitelů. Zatčen byl 30. 6. 1951, odsouzen 17. 9. 1953, ale záhy z vězení propuštěn. V roce 1956 bylo navráceno členství v KSČ a stal se předsedou Krajského výboru Svazu protifašistických bojovníků a také členem předsednictva ústředního výboru Svazu. V roce 1964 zvolen poslancem NS, patřil k podporovatelům reformního procesu. Po 2. 8. 1968 zařazen na seznam „představitelů a exponentů pravice“. V květnu 1970 byl podruhé vyloučen z KSČ a následně ho zaregistrovala Správa StB v Českých Budějovicích jako nepřátelskou osobu s krycím označením KANOVNÍK. Byl signatářem Charty 77.

102 Jan Horňáček (* 11. 9. 1909) původně podkovář, který ale po roce 1945 působil jako učitel. Do Španělska dorazil v létě 1937 a byl zařazen do praporu Masaryk. Od 15. 3. 1939 internován v táborech Saint Cyprien a Gurs. V roce 1941 jako straník vyslán do okupované vlasti. Nejprve do Mostu a v roce 1942 přešel na Hodonínsko a napojil se na ilegální organizaci KSČ vedenou Rudolfem Rédem. Vozil do Mostu a do Kladna ilegální tisk (Moravskou rovnost). Byl zatčen, souzen v Litoměřicích pro přípravu velezrady a 29. února 1944 – 3. dubna 1945 vězněn. Jaroslav HOŠEK – Jaroslav ZALIVSKÝ, *Českoslovenští interbrigadisté I* č. 657, s. 175 – Jan Horňáček.

103 Josef Špírk (* 10. 10. 1909) vyučený optik, člen Komsomolu a KSČ. Po svém příjezdu do Španělska byl přidělen ke Gottwaldově protiletectké baterii, později působil v rámci praporu Masaryk a 129. mezinárodní brigády. Od 10. února internován v táboře Gurs, později se zúčastnil odbojového hnutí ve Francii. NA,

ším postupu německé armády jsme byli přemístěni z Girs [správně Gurs] do tábora Campa Vernet, blízko Dolus [správně Toulouse]. Také tam jsme byli drženi v ostré vazbě a také na nás častěji pamatovali s ranami holí.¹⁰⁴

Jaroslavu Klecanovi, stejně jako většině z internovaných, se ale nakonec úspěšně podařilo pomocí stranické buňky působící v Paříži vyváznout a začali působit v ilegalitě na území neokupované části Francie. Také on se posléze svou spoluprací připojil k francouzskému hnutí odporu jako člen komunisty organizované a kontrolované FTPF (*Franc Tireurs et Partisan Francais*). Jako jedna z odnoží organizace působila i tzv. *Main d'Oeuvre Immigré* (MOI, v rámci hnutí označované pak FTP-MOI), která seskupovala převážně přistěhovalce napříč Evropou, které povětšinou spojovala jejich marxistická politická orientace. Ačkoliv se prvopočátky FTP-MOI v pařížském regionu datují rokem 1941, tak prapůvod této skupiny je ještě o něco starší a spadá do období těsně po evakuaci části čs. zahraniční armády z Francie a první zmínky o ní pocházejí ze září 1940, kdy měla být jako tajná vojenská organizace vytvořena převážně z bývalých příslušníků interbrigád, kteří zůstali na francouzské půdě v Marseille.

V čele organizační struktury jednotky nazývané někdy pouze zkráceně „*MOI Sever*“ byl vedoucí partyzánský štáb, který byl na počátku tvořen velitelem kapitánem Ladislavem Holdošem (1911–1988)¹⁰⁵, zástupcem velitele poručíkem Osvaldem Závodským, komisařem kapitánem Leopoldem Hofmanem a spojovacím důstojníkem poručíkem Emanuelem Blahoutem (1911–1968)¹⁰⁶. Jejich vojenské hodnosti byly převzaty ze španělské armády. Právě v rámci této jednotky se také Jaroslav Klecan zapojil do ilegální činnosti. Prvotním úkolem skupiny bylo soustředit co nejvíce bývalých spolubojovníků, z nichž část se stále ještě nacházela v internačních táborech (což byl i případ Klecana), kde jim hrozilo akutní nebezpečí, že budou vydáni do rukou gestapa.

Následně bylo rozhodnuto přesunout, vzhledem k problémům se zásobováním a ubyto-

Praha, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor Praha, Jaroslav HOŠEK – Jaroslav ŽALIVSKÝ, *Českoslovenští interbrigadisté* / č. 1985, s. 543 – Josef Špírk.

104 SMDH-ANM, fond Julia a Gusty Fučíkových, konvolut kopií dokumentace k procesu Fučík – Klecan – Plachá, výslechový protokol Jaroslava Klecana ze 4. května 1942, s. 4–5; Osobní archiv Pavla Janáčka, Česká edice výslechového protokolu Jaroslava Klecana ze 4. května 1942, s. 6–8.

105 Více k osobě Ladislava Holdoše např. David MAJTEŇVI, Ladislav Holdoš: interbrigadista ze Španělska jako „buržoazní nacionalista“ v procesu s Gustávem Husákem, *Moderní dějiny*, roč. 26, 2018, č. 2, s. 161–203.

106 Emanuel Blahout (* 29. 3. 1911 – † 8. 5. 1968) původně obchodní zástupce do Španělska odcestoval 1. 7. 1937 spolu se svým bratrem Maxmilianem a zůstal tam až do pádu republiky. Bojoval tam v rámci praporu Masaryk a později Divizionário. Od února 1940 byl internován v táborech Argelés-sur-Mer a v Gursu. V lednu 1940 se stal příslušníkem čs. jednotky ve Francii. Jako jednomu z prvních z francouzské skupiny se mu podařilo dostat do protektorátu. Z příkazu vedení skupiny odjel počátkem roku 1941 do Prahy a zařadil se do sítě ilegální KSČ. Působil jako instruktor v kraji Praha a v jejím okolí. Řídil i činnost vršovické skupiny komunistické mládeže. Vršovická mládež rozmnožovala a rozšiřovala mimo jiné ilegální tisk. Blahout ho dodával do okruhu jemu podřízených organizací. Mimo to byl ve spojení jak s Klecanem, tak i s interbrigadisty Janem Krejčím a Oldřichem Vosmikem, rovněž činnými v odboji. Eman Blahout byl zatčen až 4. června 1942. Je zajímavé, že Jaroslav Klecan vypovídal k Emanuelu Blahoutovi 4. září 1942 v patrně nejstručnějším protokolu, který se týká pouze Blahouta. Ten po válce odmítal věřit v Klecanovu vinu a mimo jiné k němu podotkl: „*Když jsem si přečetl Fučíkovu Reportáž psanou na oprátce, dospěl jsem na základě zkušenosti a zážitků z gestapa k názoru, že se Mirkovi – Jardu Klecanovi, stala velká krivda. Víím, že po jeho zatčení tu zůstalo mnoho lidí a celé organizace, které Jarda znal a o nichž nikdy na gestapu nemluvil.*“ Viz Jaroslav POKORNÝ, „Mírek“ – nezradil, *Mladá fronta* roč. XXII č. 136 z 19. května 1966, s. 2.

váním, jednu část skupiny do severní okupované zóny Francie. Jako předvoj skupiny sloužil Osvald Závodský, který se v Paříži spojil s Arturem Londonem (1915–1986), který byl zástupcem čs. dobrovolníků při Mezinárodním výboru pomoci republikánskému Španělsku a skrze jeho osobu s ilegálním ÚV KSČ a místním odbojovým hnutím. Na počátku prosince 1940 se čs. skupina jako součást zajištění podílela na přepravě zbraní a výbušnin do okupované zóny, jejímž uskutečněním byla pověřena španělská skupina. Při pokusu o přechod demarkační čáry došlo ke střetnutí s německou hlídkou. Úspěšný byl tak až druhý pokus, kdy se zásilka podařilo doručit do Paříže. Následně došlo k přesunu většiny čs. skupiny do okupované zóny. Jako záchytné adresy v Paříži, kde se členové skupiny ohlašovali smluvenými hesly, sloužily byty Nelly Schwedlerové-Štefkové a Věry Waldesové-Hromádkové (1914–1995).¹⁰⁷

Návrat do okupované vlasti a smrt v berlínské věznici

Po skončení přesunu došel vedoucí štáb jednotky spolu s jejím politickým vedením k závěru, který zároveň nebyl v rozporu se stanoviskem Kominterny, že rozhodující střetnutí s nepřitelem a tedy těžiště boje každého národa s fašisty se odehraje v jeho okupované vlasti. Zvažovaná možnost odchodu do SSSR, byť krajně nerealistická, byla k lítosti mnohých zamítnuta. Současně s tím se tak poprvé dostala na přetřes možnost vyslání části skupiny do okupované vlasti. To bylo spojeno s hledáním vhodné cesty a zajištěním její logistiky. První pokus o proniknutí vedl přes Švýcarsko a v říjnu 1940 se ho zúčastnila trojice František Smola, Karel Konečný-Slon a Josef Süsler. Byl neúspěšný a trojice byla po zajištění švýcarskou policií vrácena zpět na francouzské hranice.

K definitivnímu rozhodnutí o přesunu části jednotky zpět do obsazené vlasti, a to jak do protektorátu, tak i na Slovensko, došlo na počátku roku 1941. Na organizaci odchodů se opět podílel Artur London ve spolupráci s francouzskou komunistickou stranou. Na Slovensko se dostávali interbrigadisté prostřednictvím Slovenské repatriční komise, která repatriovala hospodářské emigranty. Na doklady ve Francii usídlých Slováků se přes Slovensko do protektorátu dostali i někteří čeští interbrigadisté. Přímý přesun do Protektorátu Čechy a Morava byl naproti tomu o poznání komplikovanější. Vybraní odcházející členové vybavení falešnými dokumenty se nejprve zapsali u německého pracovního úřadu jako pracovní síly pro Říši a poté absolvovali zdravotní prohlídku. Následně se jim nabízela pololegální cesta do Německa. K vlastní logistice přepravy byly využity transportní vlaky, které přepravovaly dělníky z Francie na práci do Říše. Odtud dál již cesta měla pokračovat dle aktuálních dispozic na čistě individuální bázi.

Jako první se vypravila po částech skupina pod vedením Leopolda Hofmana a Emanuela Blahouta. Mezi její členy patřili Josef Bartoš, Emil Sirotek¹⁰⁸, Jiří Vejrosta (1913–

107 ABS, Praha, fond Ministerstvo národní bezpečnosti (1950–1953), arch. č. MNB 63 (původně vyšetřovací spis arch. č. 2276 MV) – vyšetřovací spis Ladislava Holdoše, sv. č. 1, kopie zabavené zprávy o činnosti československé partyzánské skupiny MOI Sever ve Francii vypracované jejím velitelem Ladislavem Holdošem v Praze 20. února 1947; Zdigitalizované kopie dokumentů z osobního archivu Petra Závodského (dále jen ZKDAPZ), Zpráva o činnosti československé partyzánské skupiny MOI Sever ve Francii vypracovaná jejím velitelem Ladislavem Holdošem v Praze 20. února 1947, s. 1–7.

108 Emil Sirotek (* 12. 2. 1902 – † 24. 4. 1944), člen KSČ od roku 1931, ve Španělsku působil v rámci praporu Masaryk a 129. mezinárodní brigády. Od 8. února 1939 vězněn ve francouzských internačních táborech. Od

1941), Ernest Lipkovič, Eugen Neumann (1900–1964), František Brázda, Štěpán Hanuš (?–1942), Antonín Honek (?–1943), Vojtěch Grünbaum, Josef Färber, Josef Formánek (1902–1944), Alexandr Haberman, Ján Chamula, Karol Matych, Karel Konečný-Slon, František Smola, Maxim Černý (1917–1943), Jan Krejčí a právě Jaroslav Klecan. Příslušníci skupiny byli pověřeni štábem čs. skupiny ve Francii k následujícímu:

„a/ Po příjezdu domů a po obeznámení se s poměry doma vejíti ve styk s podzemním hnutím a dáti se jim plně k dispozici.

b/ V případě, že by se nepodařilo navázati styk s politickým odbojovým hnutím nebo podzemními vojenskými organizacemi, aby samostatně zahájili svou práci a především, aby udržovali vybudované spojení s partyzánským štábem v Paříži.

*c/ Členové skupiny odeslaní domů, měli podněcovat k odboji, posilovati bojovnou protiněmeckou morálku a organisovati ozbrojené skupiny, které by byli schopny zahájit boj proti německým okupantům.*¹⁰⁹

Mise to byla už ze své podstaty takřka sebevraždná a tak nepřekvapí, že mnozí ze jmenovaných, a Jaroslav Klecan je toho sám názorným příkladem, byli následně v protektorátu zadrženi a boj proti nacistům zaplatili svými životy. Abychom si udělali představu, jak vlastní cesta probíhala, můžeme použít například zajímavé osobní svědectví, které s více než dvacetiletým odstupem zaznamenal právě jeden ze jmenovaných Leopold Hofman:

„Naposledy se scházíme v zapadlém pařížském hotelu. Soudruh [Artur] London, naše spojka s ÚV FKS, nám dává instrukce na cestu a krycí adresy pro udržování styku. V případě, že bychom v protektorátě nenašli spojení se stranou, máme sami podle možností budovat stranické organizace. Kdyby nám hrozilo zatčení, máme se pokusit [sic!] nalézt cestu zpátky do Francie. V žádném případě nesmíme zůstat na práci v Německu. To by bylo pokládáno za dezerci. Ještě jednou se loučíme a vydáváme se na cestu. Připadá mi, jako kdybychom lezli nějaké bestii přímo do chřtánu.

Po třídení jždě končí náš transport v Bitterfeldu, v závodech I. G. Farbenindustrie. Rozdělují nás do několika skupin. Jen náhodou zůstávám pohromadě s přítelem Emanuelem Blahoutem. Žili jsme spolu už v lágru Gurs ve Francii, společně jsme také přežili celé tažení československé armády. Ubytovali nás v táboře pro zahraniční dělníky a společně chodíme na šichtu. V zimě, když je mráz, si půjčujeme navzájem čepici, která je naším kolektivním vlastnictvím.

V baráku jsou ubytováni většinou ruští bělogvardějci. Tito emigranti byli první, které po pádu Francie vyhodili z práce a vykázali jako nepohodlné cizince. Nebylo jim nic platné, když se dovolávali toho, že bojovali proti bolševikům. Každý se jich štítíl. Proto jim nezbylo nic jiného, než se hlásit dobrovolně na práci do Německa.

podzimu 1941 spolupracoval s II. ÚV KSČ, v únoru 1942 byl poslán na Plzeňsko, aby zde vedl krajskou organizaci ilegální KSČ. Počínaje únorem 1943 pracoval jako ústřední instruktor III. ilegálního ÚV. Zatčen byl 25. 3. 1943 v Praze u Anděla, při útěku z bytu A. Bláhy ve smíchovské Divišově ulici, popraven v Drážďanech.

109 ABS, Praha, fond Ministerstvo národní bezpečnosti (1950–1953), arch. č. MNB 63 (původně vyšetřovací spis arch. č. 2276 MV) – vyšetřovací spis Ladislava Holdoše, sv. č. 1, kopie zabavené zprávy o činnosti československé partyzánské skupiny MOI Sever ve Francii vypracované jejím velitelem Ladislavem Holdošem v Praze 20. února 1947.

Ve fabrice máme štěstí. Dostávám poměrně výhodné místo. Pracuji v laboratoři, kde dělají rozbory přísad nutných k výrobě hliníku. Brzy se mi podařilo navázat spojení se soudruhem Tíbou, který bydlí v Praze. Pomůže nám připravit podmínky pro příjezd do protektorátu. Vypracováváme s Emanem [Blahoutem] plán odjezdu. Do Prahy pojede každý sám. Aby nás případně nezadrželi oba.

*Rychlík z Lipska mne doveze do Prahy bez zvláštních potíží koncem února 1941. Praha mne vítá studenou tmou zahuštěnou protiletectkým zatemněním. Rychle opouštím nádraží a do rána se toulám temnými ulicemi. Po rozednění jsem vyhledal svého přítele, který mne přijal jako bratra. Naposled jsme se viděli, když mne doprovázel z Budějovic do Prahy při odjezdu do Španělska.*¹¹⁰

Nelze se než domnívat, že velice podobně proběhla cesta z Francie do Německa a dál do protektorátu i v případě Jaroslava Klecana. Několik málo podrobností k ní ale přeci jen známe. Podle již citovaných záznamů z pozdějších vyšetřovacích protokolů, které jsou součástí spisu procesu s ním, Juliem Fučíkem (1903–1943) a Lídou Plachou (1921–1993) odjel Jaroslav Klecan v květnu 1941 do saského městečka Espeinhain u Lipska, kde měl začít pracovat jako pomocný montér pro tamní závody koncernu AG Sächsische Werke.¹¹¹ Na své místo skutečně, podobně jako citovaný Leopold Hofman zprvu sice nastoupil, ale již na konci září 1941 ho tajně opustil a po údajné poradě s v textu již také zmiňovaným Emilem Sirotkem, odjel nejprve vlakem do Žatce a pak přešel ilegálně zelenou hranici poblíž Měcholup do protektorátu. Ve svých protokolech opět o leccěms z Francie taktně pomlčel a svůj příchod do protektorátu se zde pokouší motivovat obecně lidskými pohnutkami (návštěva domova), následné zapojení do ilegální práce vydává spíše za průvodní okolnost, nikoli cíl svého snažení.

*„V květnu 1941 navštívila tento tábor německá komise sestávající ze 4 osob v civilu a zkoumala, kdo z obyvatel tábora by se chtěl dobrovolně přihlásit k pracovnímu nasazení do Říše. Také já jsem podal přihlášku. Na pokyn této komise jsme byli po několika dnech přiděleni do transportu a odvezeni do Paříže. V Paříži byla provedena přesná kontrola osob a pracovní schopnosti. V Paříži jsme byli ubytováni v kasárnách. V Paříži dostal Sirůtek [správně Emil Sirotek] návštěvu asi pětadvacitileté paní. Sirůtek mi řekl, že ta paní je jeho známá. Nazýval ji jménem Nelli [správně „Nelly“ tj. Kornelie Schwedlerová-Štefková]. Nelli a Sirůtek spolu mluvili francouzsky. Tato paní navštívila Sirůtka dvakrát v kasárnách a zařídila mu i přísun potravin. Já a Sirůtek jsme byli posláni do Espenhainu u Lipska, (podnik) Sächsische Werke. V Espenhainu jsem byl zaměstnán jako pomocný dělník a Sirůtek jako pomocný dělník v uhelném dole. V srpnu 1941 mě navštívil Sirůtek a řekl mi, že dostal psaní od [Jana] Horňáčka. Současně mi řekl, že mě Horňáček pozdravuje. Zeptal jsem se Sirůtka, kde je Horňáček zaměstnán. Odpověděl mi, že někde v Sudetech. V srpnu 1941 jsem několikrát požádal vedení závodu o dovolenou. Bylo to ale pokaždé zamítnuto.*¹¹²

110 Leopold HOFMAN, *Vítr dalekých cest*, České Budějovice 1963, s. 158–159.

111 V roce 1937 byla severně od Espenheinu zahájena masivní těžba hnědého uhlí. S tím souviselo budování obrovského průmyslového komplexu pod patronací Aktiengesellschaft (AG) Sächsische Werke jižně od města. Ten zahrnoval například briketárnu, zařízení pro zpracování dehtu a síry a také elektrárnu, administrativní budovy, zdravotnická zařízení a samozřejmě odpovídající infrastrukturu. K dokončení došlo v roce 1942.

112 Ve svém posledním výslechovém protokolu z 19. května 1943 vše pojímá trochu jinak. Můžeme na tomto místě pro ilustraci doplnit k předešlému: „Byl jsem tam asi tři měsíce činný jako montér. Firma mi sice povolila

Obrázek 17 – Současný pohled na hřbitov v Zadních Zborovicích. Jsou na něm pohřbeni rodiče Jaroslava Klecana i někteří z jeho sourozenců. V pozadí je zachycena i budova márnice, ve které se měl Klecan v prvních dnech po svém návratu do vlasti ukrývat (foto Petr Holba).

Při jedné příležitosti mi Sirůtek řekl, že má možnost zařídit mi cestu do Protektorátu. Sirůtek mi řekl, že mám opustit své pracoviště a vydat se železnicí až do Žatce v Sudetech. Odtud pak mám překročit protektorátní hranici. Současně mi dal Sirůtek pokyn, abych se po svém příchodu do Protektorátu dostavil určeného dne v 16 hodin na Karlovo náměstí v Praze na rohu nemocenské pojišťovny. Tam mě bude očekávat [Leopold] Hoffmann, kterého znám ještě ze Španělska. S touto úmluvou jsem byl srozuměn a asi koncem září 1941 jsem opustil své pracoviště v Espenhainu a překročil protektorátní hranici u Měcholup v Sudetech.¹¹³

Nezvratné rozhodnutí fatálně ovlivnilo další životní osudy Jaroslava Klecana, který se zpět do Prahy na přelomu září a října 1941 vrátil po dlouhých čtyřech letech. Jeho první kroky vedly, ač to bylo v rozporu se základními pravidly konspirace, k jeho rodině. Jednu její část měl, jak již bylo řečeno v úvodu studie, ve středočeských Litovicích, starší sestra Marie, provdaná Vadlejchová, se pak v mezitím vrátila zpět do rodných jihočeských Zadních Zborovic. A podle svědectví z okruhu jeho rodiny v prvních dnech po svém návratu Jaroslav Klecan pobýval právě tam. A aby minimalizoval riziko, že bude někým poznán a zároveň se snažil chránit své příbuzné, skrýval se údajně v márnici na tamějším hřbitově.¹¹⁴ Krásná jihočeská vesnička obklopená nedalekými šumavskými hvozdy a ležící tak trochu stranou veřejného života, byla možná vhodným dočasným útočištěm pro štvance, tedy člověka na útěku, nebyla však bezpochyby úplně ideálním místem při organizaci či hledání spojení s jinou „rodinou“, jak byla běžně v ilegality svými přívrženci nazývána komunistická strana. Jaroslav Klecan se tedy vrátil natrvalo zpět do české metropole blíže centru hlavního dění, samozřejmě i toho ilegálního.

V souvislosti s počátky Klecanovy ilegální činnosti si zaslouží připomenout, neboť je to poměrně málo známé, jak ho charakterizoval Artur London. Ten jak bylo řečeno, pomáhal členům čs. skupiny s organizací cesty z Francie do okupované vlasti a většinu z nich navíc osobně znal už ze Španělska. Klecana zpětně hodnotil jako sice statečného, ale i poněkud svéhlavého a v návaznosti na jistou nedisciplinovanost mu prý ani nebylo doporučeno kon-

4 dny dovolené, abych se mohl setkat se svojí sestrou v Lipsku. Pracovní úřad mi však naproti tomu nedal žádnou propustku k návštěvě vlasti. Bavit jsem se o tom s jistým Sirotkem. Ten mi poradil, že bych měl do Protektorátu vycestovat bez propustky. Že se mohu v Praze určitého dne setkat s jistým Hoffmanem, který by mi opatřil potřebné papíry a postaral by se, abych tu mohl žít ilegálně. Sirotek také hovořil o tom, že bych přirozeně musel poskytnout určité protislužby. I když výslovně neřekl, oč se při tom jedná, bylo mi přesto jasné, že tyto protislužby budou politické.“

113 SMDH-ANM, fond Julia a Gusty Fučíkových, konvolut kopii dokumentace k procesu Fučík – Klecan – Plachá, výslechový protokol Jaroslava Klecana ze 4. května 1942, s. 5–6; Osobní archiv Pavla Janáčka, Česká edice výslechového protokolu Jaroslava Klecana ze 4. května 1942, s. 9–10.

114 Rozhovor autora s neteří Jaroslava Klecana paní Bohumilou Švihovcovou z 19. srpna 2019.

taktovat vedoucí stranické funkcionáře, ale měl se pokusit vytvořit svou vlastní odbojovou skupinu. „Byl to [Jaroslav Klecan] bývalý mládežnický funkcionář z kladenské hornické oblasti a v boji se choval skvěle. Ale protože jsme o něm soudili, že je nedisciplinovaný, dali jsme mu příkaz, aby doma nevyhledával styk s vedením strany a aby si vytvořil sám svou odbojovou síť. Současně jsme ve zprávě ilegálnímu ústřednímu výboru o soupisu soudruhů pro repatriaci uvedli tento posudek. V poslední instanci mělo pochopitelně rozhodnout vedení strany na místě.“¹¹⁵

Realita života v protektorátu však nemilosrdně převálcovala všechny původní plány, příkazy, úvahy či doporučení. Jaroslav Klecan se tak na základě předchozí úmluvy opětovně setkal se svými spolubojovníky, kteří absolvovali podobnou anabázi při cestě z Francie jako on – Emilem Sirotkem, Emanuelem Blahoutem a Leopoldem Hofmanem. A právě posledně jmenovaný podle všeho seznámil Jaroslava Klecana s Milošem Krásným¹¹⁶, který patřil k nejbližším spolupracovníkům vedoucích představitelů II. ilegálního ústředního vedení KSČ Jana Ziky a Jana Černého¹¹⁷. Skrze Miloše Krásného pak došlo ve vinohradském bytě Anny Jiráskové (1901–1942) k osudovému seznámení Klecana s Juliem Fučíkem, jehož se stal záhy pobočníkem. Fučík pravděpodobně nemohl mít s Klecanem v předválečném období žádný významnější kontakt, jelikož se každý z nich v komunistickém hnutí pohyboval po jiných drahách a také na odlišných úrovních. Ten tak horlivého kladenského mládežníka zřejmě do této schůzky ani vůbec osobně neznal. Odpověď na otázku proč se zrovna on stal Fučíkovým pobočníkem, tak může souviset s akutním nedostatkem zkušených kádrů, který v době ofenzivy kontrašpionážního i represivního aparátu proti českému odboji pociťovaly všechny proudy rezistence včetně toho komunistického.

115 Artur G. LONDON, *Doznání*, Praha 1969, s. 132–133.

116 Miloš Krásný (* 1. 11. 1909 – † 30. 5. 1942), vyučený krejčí, byl členem Komsomolu z předválečné doby. Také v podzemí, kam unikl již v prvním roce okupace (gestapo po něm pátralo od poloviny roku 1940), působil jako mládežnický funkcionář, nejprve v Národním hnutí pracující mládeže a po jeho rozbití v Komunistickém svazu mladé generace. Po únoru 1941 se stal jedním z hlavních spolupracovníků Jana Ziky při formování druhého ústředního ilegálního vedení KSČ. Že Klecana napojil na Fučíka právě Krásný, podporuje domněnku, že kádrové rozhodnutí o přidělení Klecana Fučíkovi k ruce padlo na špici politického vedení ilegální KSČ. Miloš Krásný byl zatčen 27. října 1941 při zásahu proti mládežnické organizaci. Gestapu se nepodařilo zjistit, že Krásný je částečně židovského původu, jeho výslechy byly přesto strašné. O jeho faktickém postavení ve struktuře ilegální KSČ nemělo gestapo dosud přesnější informace. Julius Fučík o Krásném nevyprávěl nic, své kontakty s ním skryl. Krásný, zatčený v rámci Heydrichovy bezpečnostní ofenzivy proti českému odboji v čase prvního stanného práva, byl popraven vzápětí po vyhlášení druhého stanného práva.

117 Jan Černý (* 15. 6. 1912 – † 2. 5. 1944) původním povoláním zámečník, později stavbař, od roku 1929 působil jako placený funkcionář Komsomolu. V roce 1933 odjel kvůli hrozcímu trestnímu postihu bez povolení do SSSR, kde absolvoval Leninskou politickou školu. Do vlasti se vrátil v roce 1935 a pod jménem František Burda zastával funkci krajského tajemníka mládežnické organizace. Do Španělska přijel v květnu 1937. Za bojů u Quinta a Belchite působil jako politický komisař praporu Dimitrov a byl těžce raněn (průstřel plic). Po vyléčení působil jako vedoucí oddělení kádrů čs. sekce v Albacete. Ze Španělska byl stranickým ústředím odvolán na podzim 1938, ale nenavrátil se hned do vlasti, nýbrž byl zadržen a internován v Belgii. Odtud se na podzim 1940 přihlásil na práci v německém Kasselu a 17. prosince 1940 se objevil v Praze. Spolupracoval s I. i II. ilegálním vedením KSČ. Některé prameny ho udávají spolu s Juliem Fučíkem jako neoficiální (bez schválení Moskvou) členy II. ilegálního ÚV KSČ. Zatčen byl 27. července 1942 v bytě Anny a Emanuela Procházkových ve Strašnicích. Odsouzen byl spolu Janem Pokorným 1. března 1944 v Berlíně a následně 2. května téhož roku popraven v Brandenburgu.

„[Jaroslav Klecan] se sešel po předběžné dohodě se Sirotkem v Praze se zubním laborantem Hoffmannem, který byl rovněž příslušníkem rudé armády ve Španělsku. Tento mu svěřil, že již byl zapojen do ilegální práce a zavedl jej k ústřednímu funkcionáři KSČ Miloši Krásnému. Poté, co jmenovanému vyličil svoji předcházející politickou činnost a přijal jeho výzvu ke spolupráci v ilegální KSČ, předal Krejčímu dopis, ve kterém byl Klecan objednan ke schůzce v bytě paní Jiráskové s obviněným Fučíkem,“ praví se v obžalovacím spisu.¹¹⁸ Více podrobností ke kontaktování a počátku Klecanovi stranické činnosti znovu poskytují již na více místech citovaný Klecanův výslechový protokol:

„Dohodnutého dne jsem se dostavil na Karlovo náměstí. Tam už čekal [Leopold] Hoffmann. Hoffmann mi řekl, že teď musím pracovat pro ilegální KSČ a že mě předá jednomu funkcionáři. Odtamtud pak dostanu falešné dokumenty a další pokyny. Já a Hoffmann jsme se odebrali do Prahy XIV., Arbesovo náměstí. Po čekací době asi 10 minut mi řekl Hoffmann, že funkcionář už přichází. Hoffmann pozdravil mně neznámého člověka, a když jsem se s ním seznámil, Hoffmann nás opustil. Musím zde zdůraznit, že jsem tohoto neznámého nikdy předtím neviděl a teprve po mém zatčení státní policií jsem ho znovu poznal jako ústředního funkcionáře Miloše Krásného. Krásný se mě ptal, jestli jsem Klecan, a hned mě vyzval, abych mu vyprávěl o své politické minulosti a o cestě z Espenhainu do Prahy. Krásný se mě ptal, zda jsem odhodlán pracovat pro ileg. KSČ. Zeptal jsem se ještě Krásného, jakou má funkci. Odpověděl mi, že je jen spojku a něco mi má předat. Řekl jsem mu, že jsem připraven pracovat pro ileg. KSČ a nato mi předal zavřenou dopisní obálku s pokynem, abych si obsah této obálky v klidu přečetl a podle toho se řídil. Nato jsme se rozešli a od té doby jsem ho už nikdy nespatriil. Ještě toho dne jsem obálku otevřel a našel v ní dopis s tímto pokynem: Milý příteli, očekávám Vás v bytě paní [Anny] Jiráskové v Praze XII., Slezská ul. 93 v 9 hodin dopoledne. Byt se nalézá mezi druhým a třetím patrem a musíte dvakrát zazvonit. Toho, kdo vám otevře, musíte oslovit ‚mohu vyřídit pozdrav slečně Jiráskové‘. Od této osoby budete uveden do vedlejší místnosti a setkáte se tam s jedním mužem. Tohoto muže oslovíte ‚Dobrý den, pane profesore‘. Příštího dne jsem následoval tohoto pokynu a vydal jsem se do uvedeného bytu. Po dvojím zazvonění mi otevřela paní Jirásková. Řekl jsem jí uvedené heslo a ona mi ukázala dveře do vedlejší místnosti s poznámkou: ‚Prosím, vejďte.‘ Následoval jsem pokynu a našel jsem tam mně dosud neznámého člověka. Představil se mi jako profesor. Po svém zatčení jsem tohoto profesora opět poznal pod jménem [Julius] Fučík. Fučík se mě napřed zeptal na moji politickou minulost a na mou cestu do bytu k Jiráskové. Mezi čtyřma očima jsem mu vyložil výše vyličené údaje a řekl jsem mu, že jsem k němu přišel přes [Emila] Sírůtka, [Jana] Horňáčka, Hoffmanna a Krásného.“¹¹⁹

Také Julius Fučík posléze okolnosti této první schůzky přibližuje ve svém vyšetřovacím protokolu z 29. června 1942: „Asi koncem září nebo počátkem října 41 jsem pak vykonal schůzku s neznámým v bytě [Anny] Jiráskové. Bylo to mezi 9. a 10. hodinou dopolední. Neznámého vpustila dovnitř paní Jirásková. Jaké heslo známý Jiráskové řekl, si dnes nevzpomínám. Jirásková poslala neznámého do vedlejší místnosti. Představil se mi heslem – Dobrý den pane profesore. Dával jsem mu různé otázky k jeho minulosti. Také jsem se ho

118 SMDH-ANM, fond Julia a Gusty Fučíkových, konvolut kopii dokumentace k procesu Fučík – Klecan – Plachá, český přepis obžalovacího spisu s. 12.

119 Tamtéž, výslechový protokol Jaroslava Klecana ze 4. května 1942, s. 6–7; Osobní archiv Pavla Janáčka, Česká edice výslechového protokolu Jaroslava Klecana ze 4. května 1942, s. 10–11.

zeptal, aniž bych na něm chtěl vědět jméno, jak se dostal do bytu Jiráskové. Naznačil mi, že byl v legálních dobách tajemníkem komunistické strany za Kladno a také se zúčastnil občanské války ve Španělsku na straně rudých. Sděлил mi přesné podrobnosti o své činnosti ve Španělsku a o svém pobytu v koncentračním táboře ve Francii. Mj. mi řekl, že ilegálně překročil hranice u Žatce. Dal jsem neznámému otázku, zda je mu známo, pro jakou práci se s ním počítá. Odpověděl mi, že ví, pro jakou práci se s ním počítá, a že je mu také známo, že vícero osob převzetí této práce odmítlo. Potom jsem mu řekl, že je to práce důležitá. Podal jsem mu bližší informace a řekl jsem mu, že se při této práci jedná o výstavbu skupiny inteligence v rámci ileg. KSČ. Předal jsem pak neznámému ústřední školící materiál, který jsem obdržel od Valeše. Během rozhovoru jsem se také neznámého zeptal na jméno. Odpověděl mi, že ho mám oslovovat jménem Jarda. Později jsem neznámého oslovoval – Mirko.¹²⁰

Jaroslav Klecan se tak poměrně rychle etabluje uvnitř komunistické rezistence a spolu s ostatními spolupracovníky se začíná podílet na obnově násilně porušené ilegální stranické sítě po rákách, které utrpěla v předjaří a na jaře roku 1941.¹²¹ Začal záhy používat falešný průkaz na jméno Vojtěch Horák a přes Julia Fučíka se seznámil s Lídou Plachou. Ta zprvu žila společně se sestrou Josefou Baxovou (1913–2001) a jejím manželem Václavem Baxou v bytě v Doudlebské ulici, kde měl od září 1940 tajný azyl Julius Fučík. Pro Fučíka a později též pro Klecana působila jako velice důležitá spojka, navíc se s Jaroslavem spolu citově sblížili.

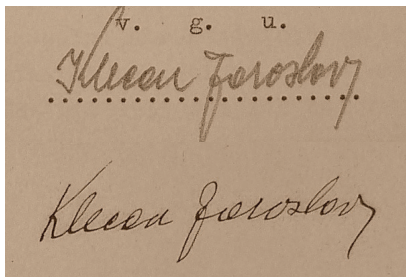
„V roce 1941 jsem se seznámila s Mirkem, kterému jsem měla dělat spojku k Julovi. Scházeli jsme se jednou i vícekrát týdně. Jak kdy to bylo potřeba. Vyprávěl mi o Španělsku a své práci ještě za republiky – učil mě též. Stával se mi milým, až jsme si řekli, že se máme rádi. Přesto vždy byla pro nás povinnost na prvním místě. Říkával: ‚Strana, práce, strana a pak teprve rodina.‘ Tehdy jsem nechápala tak plně. Teď již vím, rozumím“, vzpomínala s odstupem let na osudové seznámení Lída Plachá.¹²²

Dvojice společně bydlela na vršovické adrese v Praze XIII., Holandská ul. č. p. 10 u bytné paní Schmidtové. Aby Jaroslav Klecan obešel povinnost policejní registrace a zároveň kryl

120 Překlad a čtenářská edice Fučíkova protokolu z 29. června 1942. In: *Viz Julek Fučík / věčně živý!*, ed. F. A. PODHAJSKÝ, Brno 2010, s. 143–144; SMDH-ANM, fond Julia a Gusty Fučíkových, konvolut dokumentace k procesu Fučík – Klecan – Plachá, výslechový protokol Julia Fučíka z 29. června 1942, s. 21–22.

121 Organizace ilegální KSČ byla tou dobou velice vážně ochromena sérií masivního zatýkání. Nejtvrdší úder jí byl gestapem zasazen v noci z 12. na 13. února 1941, kdy byla zatčena většina členů I. ilegálního ústředního vedení, jmenovitě Viktor Synek (1903–1941), Otto Synek (1900–1941), Eduard Urx (1903–1942) a Emanuel Klíma (1903–1941), unikl pouze Jan Zíka. Do konce února byli dále nacistickou bezpečností zadrženi ústřední instruktor Václav Rezek (1900–1969) a instruktoři Stanislav Roubal (1902–1943) a Václav Sinkule (1905–1942), správce stranických financí Emil Ševčík (1906–1944), redaktor Rudého práva a Haló novin Vratislav Šantroch (1910–1941), krajský tajemník v Praze František Křížek (1901–1941), vedoucí Komunistického svazu mladé generace Leopold Kaniok (1912–1941) a další. Toto stranické „pouštění žilou“ dále pokračovalo, když byli během března téhož roku zatčeni krajsí tajemníci J. Hruška, Dušan Šubert (1916–1941), Štěpán Kéri (1913–1942), Vladimír Pohnert-Šikot (1912–1942) a Ladislav Ševčík (1908–1943) a rovněž tak i členové vedení pražských krajů František Ježek a Karel Gerlich (1908–1943) a také známý komentátor Kurt Konrad-Beer (1908–1941). V dubnu a květnu byli zatčeni vedoucí pro politickou práci v Sudetech Josef Teringl (1899–1967), pracovník ústředního aparátu Vlastimil Haken (1901–1941) a krajského aparátu Karel Elznic (1905–1941). Mimo tuto personální „devastaci“ postihla velmi citelně ilegální struktury KSČ taktéž i likvidace rádiového spojení se stranickým ústředím v Moskvě. Alena HÁJKOVÁ, *Strana v odboji*, Praha 1975 (jedná se o společnou práci Aleny Hájkové, Františka Janáčka a Josefa Novotného), s. 238–243.

122 SMDH-ANM, fond Julia a Gusty Fučíkových, nedatovaný rukopis vzpomínek Lídy Plaché.

Obrázek 18 – Dvě verze vlastnoručního podpisu Jaroslava Klecana, kterými signoval své výslechové protokoly.

„Dlouhé měsíce se Mirek staral o navázání spojení se SSSR. Po pečlivém sondování podařilo se mu získat pro tento úkol jistou Češku, která byla provdána za Švéda, úředníka švédského konzulátu, který jí měl díky svému postavení pomáhat, aniž by o tom věděl. Koncem března poslal Julek první zprávu do Moskvy. Odpovědi, přišla-li nějaká, se však nedočkal.“¹²³

Jméno Jaroslava Klecana je dále nedělitelně spojeno s organizováním Národně revolučního výboru inteligence, respektive jeho úkolem bylo obstarávat v rámci něj kontakty a takzvané technické zabezpečení. Prvotní podnět k aktivizaci stranické činnosti mezi inteligencí a ustavení programotvorné skupiny duševních pracovníků známé posléze jako NRVI se datuje z téže doby jako počátky jednání o utvoření vrcholného Národně revolučního výboru (NRVČ). Pokus ustavit na sklonku léta 1941 NRVČ (a potažmo i NRVI) jako zastřešující orgán občanského a komunistického odboje byl výrazem obratu v ideologickém zázemí i v běžné politické činnosti obou proudů domácí rezistence. Se vstupem SSSR do války padla kominternovským ústředím diktovaná orientace komunistického odboje na socialistickou revoluci a novým proklamovaným cílem se stalo vítězství celonárodní protifašistické fronty v národní válce s Německem. NRVI tak vznikl z přímého podnětu II. ilegálního vedení KSČ jako vedoucí orgán zastřešující jednotlivé ilegální skupiny z různých oborů kultury, školství a vědy. Při úsilí o mobilizaci české inteligence do boje proti okupantům dostal v létě roku 1941 na starost tuto práci od počátku jako nejvyšší stranicky pověřená osoba Julius Fučík. Jako druhý muž NRVI působil od poloviny září 1941 tajemník Klubu umělců ing. Lubomír Linhart (1906–1980).¹²⁴

123 Tamtéž, Gusta Fučíková, *První náčrt vzpomínek* (rukopis), s. 12.

124 Předsedou výboru se stal v září 1941 spisovatel Vladislav Vančura (1891–1942), tajemníkem zprvu Lubomír Linhart a po něm Pavel Kropáček (1915–1943). Otázka dalšího personálního složení není úplně jasná, základní okruh tvořili činitelé komunistického i nekomunistického odbojového hnutí. Výbor měl několik podvýborů – skupin, školství a osvětu zastupoval prof. Viktor Felber (1880–1942), výtvarné umění Vincenc Makovský (1900–1966), divadlo Božena Půlpánová (1900–1968), film Jindřich Elbl (1902–1969), rozhlas Miloslav Disman (1904–1981), zdravotnictví MUDr. Miloš Nedvěd (1908–1943) a především literární František Halas (1901–1949), Václav Černý (1905–1987), Bedřich Václavek (1897–1943), na které byli napojeni další čeští básníci a prozaici. Úkolem jednotlivých skupin bylo též vypracovat program pro poválečnou socialistickou přestavbu v tom kterém oboru. Činnost NRVI byla vážně narušována zásahy gestapa, obzvláště po zatčení Fučíka s Klecanem v týdnech po 24. dubnu 1942. Výbor byl tak vlastně rozbit dříve, než se plně zkonstituoval, přestože činnost některých sekcí se rozbíhala poměrně slibně. Osobní archiv Pavla Janáčka, Český překlad a edice dokumentů k činnosti NRVI (rukopis); Alena Hájková, *Strana v odboji*, Praha 1975, s. 270–277; Z. HUŇÁČEK – J. JOŽÁK – V. KROUPA – J. STŘÍBRNÝ, *Český antifašismus a odboj*, s. 231.

Při své ilegální stranické práci, která mimo jiné zahrnovala četné utajené schůzky, byl Jaroslav Klecan nucen používat se svými spolupracovníky řadu konspiračních adres. Dodnes se tak například traduje, že se s Juliem Fučíkem mimo jiné tajně scházeli i u jeho rodičů v Litovicích č. p. 211. V této souvislosti můžeme uvést, že do odbojové činnosti se již od okupace republiky v březnu 1939 zapojili i jeho nejbližší rodinní příslušníci, především otec Bohumil a jeho mladší sestra Růžena. Byli členy tzv. ilegálních pětetek, které byly založeny ilegální organizací KSČ v Litovicích v dubnu 1939. Jako člen jedné z těchto skupin je v regionálních pramenech uváděn po svém příchodu do protektorátu v roce 1941 i Jaroslav Klecan.¹²⁵

Odhlédneme-li ze středočeských Litovic opět zpět k metropoli, tak tlak ze strany nacistických bezpečnostních orgánů při potírání komunistické činnosti, již od nástupu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha (1904–1942) v září 1941, neustále sílil. Díky své pečlivě budované síti konfidentů a udavačů se tak nepřímou cestou dostaly i ke skupině okolo Julia Fučíka. Tak se dostáváme k tragickému 24. dubnu 1942. Byt manželů Jelínkových na adrese U Družstva Ideál 1133/23 (tehdejší Chittussiho ulice) na Praze 4 sloužil již v minulosti často k ilegálním schůzkám funkcionářů KSČ a zároveň i jako tzv. přepážka. Gestapo se o jeho existenci dozvědělo od konfidenta Václava Dvořáka (1917–1947) původně zaměstnaného ve strašnické Mikrofoně, později u firmy Junkers ve Vysočanech Toho inkriminovaného dne, v pátek 24. dubna 1942, se policejní oddíl vedený Willi Leimerem, šéfem protikomunistického referátu pražského gestapa vydal původně do Vršovic zatknout jiného vedoucího funkcionáře ilegální KSČ, Jana Vyskočila (1901–1943), tomu se však podařilo zatčení uniknout. Následně se zatýkácí skupina prakticky naslepo vydala k bytu Jelínkových. Zde poté v pozdních večerních hodinách došlo k přepadu bytu a následnému zatčení Julia Fučíka, Jaroslava Klecana, manželů Pavla Frieda (1907–1943), Rivy Friedové (1908–2001) a také bytných Josefa Jelínka (1901–1943), Marie Jelínkové (1910–1943) a jejího bratra Vojtěcha Pavlíka, který byl v bytě nahlášen jako spolubydlící, ale s odbojovou činností nebyl přímo spojen. Příslušníci německé tajné policie zprvu vůbec nevěděli, koho se jim vlastně podařilo zatknout. Odpověď poskytl až následující hodiny a dny. Když nacisté pochopili, koho vlastně dostali do rukou, tak začaly okamžitě následovat nové řetězce výslechů spolu se spirálou dalšího zatýkání, která se nekontrolovatelně roztočila.

Obrázek 19 – Fotografie z pankrácké věznice pořízená krátce po zatčení (SMDH-ANM).

125 Soubor dokumentů vztahujících se k historii Litovic během druhé světové války – viz strojopis Alois SAIERT, Z temna okupace k světlu svobody, *Hostivický zpravodaj*, rok 1965; Nedatovaná strojopisná zpráva o komunistickém odboji od Josefa Vlacha, popřevratového předsedy MNV; Klecanův medailonek zpracovaný obecním tajemníkem V. Čížkem v roce 1985; Záznam rozhovoru s místostarostou Hostivice ing. Jiřím Kučerou z 23. července 2019.

Dnes je již především na základě dochovaných výpovědí zatčených aktérů jasné, že Jaroslav Klecan skutečně prozradil některá spojení uvnitř NRVI a postupně tak docházelo k oznažování rozsáhlé ilegální sítě. Autor již v úvodu své studie předeslal, že se zdrží silných závěrů, navíc je nesmyslné porovnávat osobní výdrž odbojářů po zatčení, vždy šlo zcela nepochybně o nejrůznější situační a velmi individuální okolnosti, které rozhodovaly o tom, kdo kdy co důležitého řekne a co se naopak dotyčnému podaří zatajit. Dovolují si na tomto místě citovat historiky Františka Janáčka a Alenu Hájkovou, kteří se tématem dlouhodobě společně zabývali: „Jaroslav Klecan vypovídal, vypovídal pro nepřítel velmi užitečně, mnoho se utajit nepokoušel. Avšak nebyl v gestapáckých poválečných svědectvích, která jsou k dispozici, označen za konfidenta, za V-Manna... Příkrý odsudek v Reportáži pramenil také z rozdílných povah Fučíka a Klecana a z jisté animozity, již vystupňovaly okolnosti společné prohry. A mohlo jít také o nadsazující gesto vypravěče v prvních fázích psaní, jež zkorigovat v dalších pokračováních Reportáže již autor nestačil, i kdyby byl chtěl.“¹²⁶ K tomu můžeme navíc i doplnit, co zaznělo k osobě Jaroslava Klecana v novinovém článku z roku 1966: „Ti, kteří prošli mučírny gestapa, vědí, že hodnotit chování kohokoliv ze zatčených znamená zvážit, co kdo z ilegální práce věděl a neřekl. Přitom se musí přihlédnout k tomu, co o každém gestapáci znali předem – na základě výslechů druhých odbojových pracovníků a na podkladě zpráv zrádců a konfidentů gestapa. Teprve pak se může soudit, kdo zklamal, polevil, nevydržel a mluvil... Zrazuje především ten, kdo sám o od sebe ze zbabělosti, dobrovolně nebo z jiných nízkých a nečestných pohnutek bez nátlaku a mučení mluví a vypovídá nepříteli o nezatčených kamarádech, pomáhá je odhalit a chytit. Takový nebyl Jaroslav Klecan.“¹²⁷

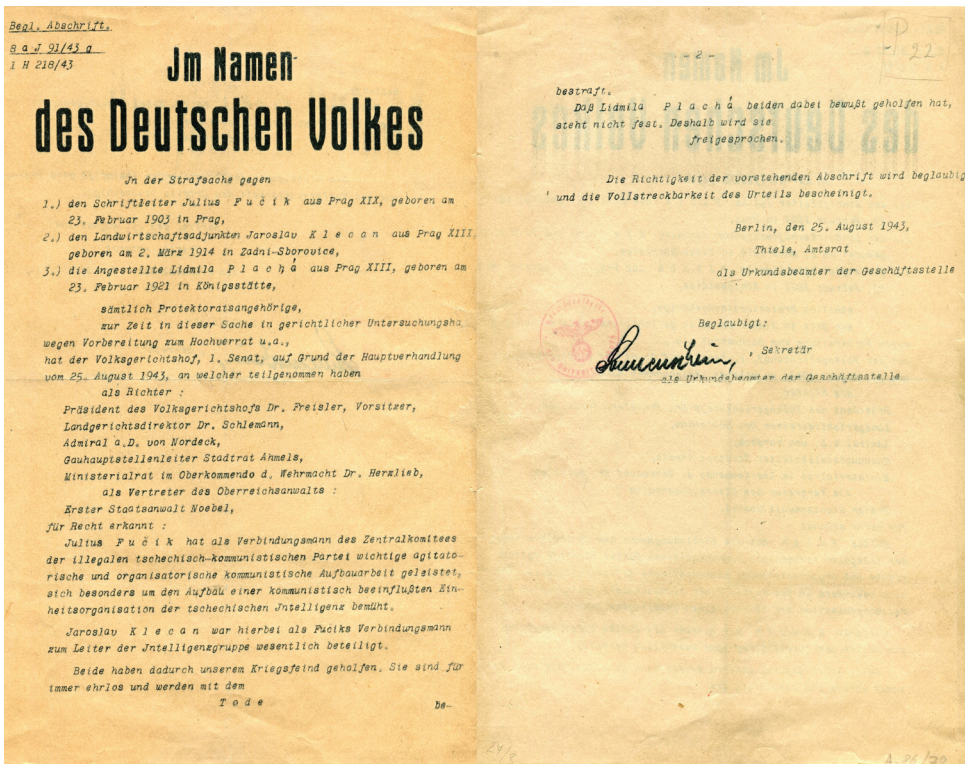
Vše byl ale ostatně souběh více faktorů. Pro vyšetřovatele z referátu II A 1 specializovaného na odhalování komunistického odboje Josefa Böhma (1900–1947) to byl prakticky první velký samostatný případ. Soustředil tak zákonitě pozornost především na Fučíka s Klecanem a snažil se podchytit celou síť NRVI. Mnozí ze zadržených pak byli popraveni již během druhého stanného práva vyhlášeného v návaznosti na atentát na R. Heydricha. Na druhou stranu tím, že pátrání po aktérech atentátu bylo pro německé bezpečnostní složky naprostou prioritou a jejich pozornost byla odvedena tímto směrem, nedošlo k úplné destrukci ilegální sítě kolem NRVI, která jí jinak bezprostředně hrozila.

S velkou mírou zestručnění můžeme konstatovat, že po více než ročním věznění a obsáhlém vyšetřování byla obžaloba dokončena 28. července 1943.¹²⁸ V zatykači předcházejícímu obžalobě se pravilo: „Jaroslav Klecan je obžalován, že jako protektorátní příslušník v letech 1941–1942 v Praze, společně a opakovaně jednající s dalšími osobami, připravoval velezrádný podnik, který byl zaměřen na násilné odtržení části říšského území, přičemž byla jeho činnost též zaměřena na udržování organizační soudržnosti a na ovlivňování mas skrze rozšiřování písemností velezrádného charakteru – zločin podle §§ 80, odst. I, §§ 83, odst. II a III, číslo 1 a 3, 47, 73 st. zákona. Je z tohoto trestného činu těžce podezřelý.“

¹²⁶ Julius Fučík, *Reportáž, psaná na oprátce* (První úplné, kritické a komentované vydání / reedice), Praha 2016, s. 188.

¹²⁷ Jaroslav Pokorný, „Mírek“ – nezradil, s. 2.

¹²⁸ Je zajímavé, že podle spisu obžaloby měl být Julius Fučík u soudu zastupován obhájci Horstem Pelckmannem a Karlem Hoffmannem z berlínské právní kanceláře, zatímco u Klecana a Plaché je v ní uvedeno, že jsou zatím bez svých právních zástupců. Byli-li jim přiděleni dodatečně, již dokumentace nesděluje.

Obrázek 20 – Rozsudek Lidového soudu v Berlíně nad Juliem Fučíkem, Jaroslavem Klecanem a Lidou Plachou z 25. dubna 1943 (SMDH-ANM).

Trojice Jaroslav Klecan, Lída Plachá a Julius Fučík byla přes vyšetřovací káznici v Budyšině (Bautzen) společně dopravena do věznice Alt-Moabit v berlínské čtvrti Tiergarten a následně předána k projednání případu u zdejšího Lidového soudního dvora.¹²⁹ Jeho senát pod předsednictvím nechvalně pověstného „kata v taláru“ JUDr. Rolanda Freislera (1893–1945) v závěrečném rozsudku nad triem z 25. srpna 1943 mimo jiné konstatoval:

„Julius Fučík jako spojka ústředního výboru ilegální české komunistické strany vyvíjel důležitou agitaci a organizační komunistickou činnost a usiloval zejména o vytvoření jednotné komunisticky ovlivněné organizace české inteligence. Jaroslav Klecan se při tom podstatně podílel jako Fučíkova spojka vedoucímu skupiny inteligence. Oba tímto pomáhali našemu válečnému nepříteli. Proto se odsuzují k ztrátě cti navždy a k trestu smrti. Že

129 Pro případné zájeme o bližší podrobnosti k činnosti Julia Fučíka, Jaroslava Klecana a komunistické rezistenci obecně v témež místě a čase autor doporučuje již zmiňované soudní spisy a výslechové protokoly (německé i české přepisy viz SMDH-ANM, fond Julia a Gusty Fučíkových, konvolut kopií dokumentace k procesu Fučík-Klecan-Plachá), komentované vydání Reportáže nebo taktéž zmiňovaný sborník a v něm především kapitoly od Pavla Janáčka nebo Petra Koury, popřípadě i souhrnná práce z poloviny osmdesátých let viz Alena Hájková, *Praha v komunistickém odboji (v letech 1939–1945)*, Praha 1984. Jako nejvýznamnější bych ale uvedl chystanou edici dokumentů k činnosti NRVI, na které se podíleli František Janáček, Alena Hájková, Libuše Eliášová, Pavel Janáček a mnozí další. Díky laskavosti Pavla Janáčka měl autor možnost do rukopisu nahlédnout a získaných informací využít ve své studii.

*Lidmila Plachá oběma při tom vědomě pomáhala, nebylo zjištěno. Proto se osvobozuje.*¹³⁰

Jediný přeživší účastník soudního jednání Ludmila Plachá, nám k němu zanechala své osobní svědectví. V něm líčí celou řadu zajímavých podrobností. Jako ego dokumenty obecně, poskytují také tyto vzpomínky zároveň i jakýsi zlidšťující a tedy o to cennější aspekt pohledu, když hovoří o emotivně silném citovém vztahu mezi dvěma mladými lidmi na pomezí života a smrti.

„V květnu jsme byli Julek, Mirek a já předáni k soudu. Měli jsme za sebou výsledky a po výsledech návštěvy. Bylo již jasno, že co nejdříve pojedeme k soudu do Německa. Hned na to 9. června přišla transportní listina a 10. června jsme jeli. Byla jsem v kanceláři pro své věci, cestou jsem se srazila s Mirkem, který již odcházel na celu. Mohli jsme se jen na sebe podívat, ale stačilo nám to, mluvily za nás oči. Druhý den, ráno ve 4 hodiny, stáli jsme s ranečky s naším majetkem před kanceláří a za tmy nás vezli na nádraží. Sbohem Praho, snad tě ještě uvidíme, snad...“

Vzpomíná i na poslední setkání s Jaroslavem Klecanem a Juliem Fučíkem v den soudu: *„Za nějaký čas přišel dozorce pro mě. Na chodbě stál již Julek s Mirkem. Vedli nás dlouhou chodbou, až jsme přišli na hlavní schodiště a za chvíli do soudního sálu. Bylo tam všechno rudé, koberce, okna, jako krev to připadalo. Posadili nás na levou stranu na lavici, vedle dozorce, před námi seděli advokáti. Naproti seděli v křeslech vojáci, SS, SA a různé uniformy. Za chvíli přišli soudcové celí v červených hadrech, jak kati mi připadali. Tito přísahali, že budou soudit spravedlivě. Přísahali Hitlerovi. A soud, či lépe řečeno komedie začal. Prezident vstal a začal mluvit o tom, čím jsme se provinili proti Říši. Jako prvního obžalovaného zavolal Julka. Musil se postavit v pozoru doprostřed proti senátu. První otázku, kterou mu prezident dal, bylo, proč odešel do ilegality. Také se ptal, proč pracoval proti Říši, když historie dokázala, že náš stát byl vždy její součástí. Vidím dodnes Julka s jakým klidem a úsměvem jim odpovídá: ‚Pánové, vždyť vy sami tomu nevěříte. Víte tak dobře jako já, že je to lež. Sprostá lež. Tvoříte si historii tak, jak ji právě potřebujete.‘ Ptali se ho jaké má názory na situaci, proč je komunist a Julek jim dlouho vyprávěl. Škoda, že neznám tak dobře německy, takže jsem všemu dobře nerozuměla...*

Na to mu prezident soudu pokynul, aby odešel a zavolal Mirka. Ptal se ho velmi krátce, má-li ještě poznámku k svému soudnímu výsledku, který hned nato přečetl. Jinak se ho na nic neptal. Na to zavolali mě... Naši advokáti jeden po druhém pronesli svoji obhajovací řeč, nebyly dlouhé, jen tak, aby udělali svoji povinnosti za dost, a aby tam neseseděli zbytečně. Potom začal mluvit státní návladní o tom, čím jsme se provinili proti bezpečnosti Říše. Nakonec navrhoval tresty a to tresty nejpřísnější, tresty smrti. Skončil a senát odešel na poradu. My zůstali sedět na lavici. Julek se usmíval, mluvil se svým advokátem a něco mu vyprávěl. Já s Mirkem dívali jsme se na sebe, nemluvili jsme, protože jsme ani nesměli a přesto jsme si rozuměli. Vzpomínali jsme oba na to, co jsme společně prožili. Vzpomínali

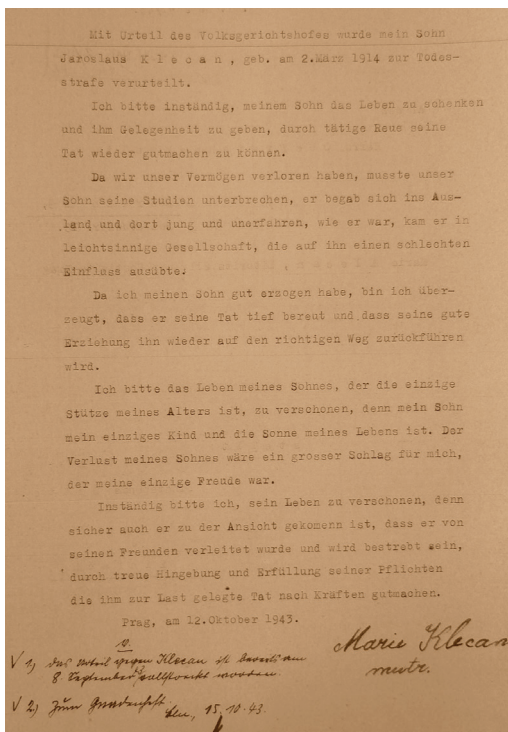
130 VÚA-VHA, Praha, fond Německé soudní spisy – odboj v ČSR (1939–1945), kart. 46 inv. č. 365 sign. IVg 10a 5470/1943g – Obžalovací spis Fučík Julius, Klecan Jaroslav, Plachá Lidmila, s. 9; NA, Praha, fond Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, kart. 14, inv. č. 186, sign. 110-4/32 – Rozsudky Lidového soudního dvoru v Berlíně nad protektorátními příslušníky (duben–srpen 1943), s. 41a. Edice dokumentu v češtině viz Julius Fučík, *Reportáž, psaná na oprátce*. První vydání faksimile rukopisu, Praha 2008, s. 492; nebo VÚA-VHA, Praha, fond Sběrka osobních spisů účastníků národního boje za osvobození podle zákona č. 255/1946 Sb – Jaroslav Klecan, Opis rozsudku a další.

jíme na věci krásné, i když bylo vše skončeno a nikdy nemělo začít. Po malé přestávce vrátila se porota, a prezident zavolal Julka. Zůstal stát za lavicí, na které jsme seděli, a přijal rozsudek tak klidně, jako by se ani nejednalo o jeho život. Zrovna tak s Mirkem. Nakonec zavolal mě a pronesl rozsudek osvobozující. Pronesl řeč o spravedlnosti říšských soudů a bezpečnosti státu. Vojsko, které bylo přítomno jako diváci tleskalo jako v divadle, když jsou uspokojeni hrou, která je jim předváděna. Julkovi i Mirkovi nasadili pouta a odváděli nás postranním vchodem ven. Stáli jsme vedle sebe, nemluvíli. Julek ironicky mluvil k dozorcí, který tam stál unuděně. Co je mu do toho, že dva muži byli odsouzeni k smrti, jen proto, že chtěli žít. Za chvíli nás odvedli zase do cel a na moji prosbu, mohu-li mluvit s Mirkem, mě ho přivedli. Dali mu dolu železa a Mirek mi vyprávěl dlouho o svém životě, o kterém jsem vlastně věděla velmi málo, protože jsem neznala jeho pravé jméno. O své matce, o práci, o Španělsku. Pomalu by jsme byli zapomněli na skutečnost, když nám ji připomněl dozorce ukončením rozmluvy. Naposledy jsme se objali, naposledy políbili. Odvedli ho do jiné cely a zanedlouho nás vezli zpět do věznice. Cestou jsem viděla hodiny. Ukazovaly 5 hodin odpoledne. Natlačili nás do auta, všichni co jsme jeli ráno. Všichni odsouzení k smrti, jen já jsem byla osvobozena. Měla jsem v kapse chleba, rozdělila jsem ho a krmila jím Julka a Mirka. Julek se smál a říkal, abych to nedělala, do nich, že je to špatná investice. Prosil mě, abych zazpívala...

Ale to již jsme dojeli. Přišli jsme do přijímací kanceláře, kde jim sejmuli pouta, a po zaplání jména je odváděli. Stála jsem opřena o zeď. Ted' volají Julka, říká jméno a odchází. Zastavuje se u mne, podává mi ruku a říká: „Pozdravuj Gustinu a soudruhy, nebud' smutná.“ Stiskl mi ruku a odchází. Ted' Mirek. „Sbohem Liduško, pozdravuj doma a až se vrátíš, buď hodně šťastna.“ Poslední stisk ruky, odchází, vlastně utíká. Dívám se za ním, ruku nataženou a cítím jako bych padala někam do hloubky, nikdo mi nepomáhá, ničeho se nemůžu zachytit. Slyším, jak mě někdo volá jménem, odvádí, ptá se mě, ale já nevím, odpovídám-li, či ne.“¹³¹

Díky autentickým dokumentům si můžeme udělat představu, jak nemilosrdně a nezadržitelně se úřední byrokracie dala do pohybu ještě před tím, než k exekuci došlo. Do berlínské trestnice Plötzensee byli oba odsouzení převezeni 26. srpna. V dálnopise určeném úřadovně státní policie v Praze z 31. srpna 1943, byla ta v případě Klecana s Fučíkem dotazována: „Prosíme o vyjádření, zda nám z jakých příčin snad bude doručen důkaz omilostnění a zda pro případ nahodilého návrhu příslušníků jsou pochyby proti přenechání mrtvol k prostému pohřbení.“ Poznámka přiložená ke spisu s datací 7. září s chladnou strohostí nemilosrdně a definitivně sdělovala, že „státní tajemník dr. [Curt Ferdinand] Rothenberger rozhodl, že ve věci všech, kteří byli rozsudkem 1. senátu Lidového soudního dvora z 25. srpna 1943 odsouzeni k smrti, nemá být použito práva omilostnění a že rozsudek má být bezodkladně vykonán“. V důsledku předchozího bombardování tamního vězeňského komplexu a potenciální hrozbě útěku vězňů, nebylo tak v jejich případě ani využito jinak běžné tradiční lhůty 90–100 dní do popravy. Definitivní a tragická tečka byla učiněna již čtrnáctý den po odsouzení, tedy 8. září 1943. Rozsudek byl vykonán nikoliv stětím gilotinou, ale vzhledem k jejímu poškození předchozími leteckými útoky, bylo zvoleno náhradní řešení, a sice poprava oběšením. Při tomto velice brutálním způsobu popravy byli odsouzení vždy po

131 SMDH-ANM, fond Julia a Gusty Fučíkových, nedatovaný rukopis vzpomínek Lídy Plaché.

Obrázek 21 – Žádost o milost Jaroslava Klecana podaná jménem rodiny matkou Marií Klecanovou (osobní archiv Pavla Janáčka).

okolnost. Bestialita nacistů šla tak daleko, že nebyla pozůstalým vydávána ani těla popravených k řádnému pohřbení. Ta byla většinou předána do anatomického ústavu berlínské univerzity a používána studenty medicíny ke zkušebním pitvám. Následně byly ostatky spáleny a anonymně uloženy tak, aby příbuzní nemohli dostat zpět ani popel svých blízkých. Pověstným vrcholem drzosti charakterizujícím tehdejší „chápání“ spravedlnosti bylo, že rodinám zabitých po smrti jejich blízkého účtovali dokonce poplatky za ubytování i provedenou popravu.

Se vším výše řečeným shodně vyznívá i zpráva, kterou vrchnímu státnímu zástupci při Lidovém soudním dvoře dr. Wilhelmu Huhnstockovi, adresoval z pražské úřadovny státní policie vrchní vládní rada Ernst Gerke (1909–1982) 9. září 1943: „Zvláštní okolnosti, které byly při přezkoušení nahodilého důkazu omilostnění pro Jaroslava Klecana vzaty v úvahu, zde nenastávají. Nebude proto vydána přímluva pro udělení milosti. Pro případ,

osmi věšení na háky a udušení, když předtím v prosinci 1942 k tomu účelu byla do popravčí komory instalována traverza, ze které visely kovové háky, na kterých byly umístěny oprátky pro „oběšení osmi osob najednou“.¹³²

Pro úplnost můžeme pouze doplnit, že žádost o milost Julia Fučíka byla podaná k vrchnímu říšskému zástupci u Lidového soudního dvora 9. září 1943 (tedy až den po vykonání popravu) jménem rodiny otcem Karlem Fučíkem. Žádost o milost (faksimile je součástí fotografické přílohy) byla podána i v případě Jaroslava Klecana, a to jeho matkou Marií Klecanovou v Praze 12. října 1943, tedy o více než měsíc později než v případě Julia Fučíka.¹³³ Z toho je zřejmé, že obě rodiny byly informovány o vykonání rozsudků až se značným zpožděním. V každém případě, obě žádosti by byly i při dřívějším podání bez sebemenší naděje na úspěch. Pro takto odsouzené neexistovala prakticky žádná polehčující

¹³² Brutalitu i otřesné podmínky panující ve věznicích Plötzensee velice sugestivně zachytil ve své memoárové knize německý kněz Harald Poelcheau (1903–1972), srv. Harald POELCHEAU, *Die letzten Stunden: Erinnerungen eines Gefängnispfarrers. Aufgezeichnet von Alexander Graf Stenbock-Fermor*, Berlin 1949, a také například jeden z tamních českých vězňů Jaroslav Cebe-Haberský (1900–1980), viz Jaroslav CEBE-HABERSKÝ, *Dům mrtvých: věznic Moabit a Plötzensee 1940–1942*, Praha 1946.

¹³³ Osobní archiv Pavla Janáčka, Kopie originálů dokumentace k případu Fučík – Klecan – Plachá (ta obsahuje i obě německy psané žádosti o milost); Landesarchiv Berlin, příspěv Michaela Albrechta autorovi z 25. října 2019.

Abteilung Justiz
II 362/43 g

Prag, den ~~17~~ September 1943

Geheim

Urschriftlich mit 1 Urteilsabschrift

~~///~~-Obergruppenführer Staatsminister Frank

mit der Bitte um Kenntnisnahme gehorsamst vorgelegt.

Die Verurteilten Fučik und Klecan sind am 8. September 1943 hingerichtet worden, ohne dass bei der Entscheidung über die Gnadenfrage eine hiesige Beteiligung stattgefunden hätte.

Heinrich

St. M. IV B-60, 43

Obrázek 22 a 23 – Zpráva o vykonání popravky (NA) a budova s popravčí komorou v berlínské věznici Plötzensee (SMDH-ANM).

že dojde k vykonání rozsudku, mám námitky proti tomu, aby mrtvola byla vydána rodinným příslušníkům odsouzeného pro pohřbení v Protektorátě.“¹³⁴

V temných prostorách věznice tak takřka na jeden ráz vyhasly životy obou spolubojovníků Jaroslava Klecana i Julia Fučíka. Navzdory mnohému, v čem se jejich osobní životy lišily, nebudou daleko od pravdy slova vyřčená na jedné z poválečných besed Lídou Plachou, která znala dokonale oba dva: „Vždyť oni nezemřeli jako nepřátelé!“¹³⁵

Post mortem

Nyní se na okamžik přesuneme současně trochu po a zároveň i proti proudu času. Okolnosti zatčení, ačkoliv ne vždy úplně shodně interpretovány, byly již v minulosti mnohokrát popsány. Kruciólním předmětem sporu tak byla od počátku otázka, proč Julius Fučík, který měl ve vlastním držení dvě pistole, je v danou chvíli nepoužil, čímž porušil jednu z hlavních odbojových zásad. Druhou kardinální otázkou, která se objevila takřka okamžitě a nejspíše s prvním vydáním Reportáže v roce 1945,¹³⁶ bylo, proč Jaroslav Klecan před vyšetřovateli údajně ochotně vypovídal, respektive kolik jim toho ve skutečnosti prozradil on, kolik Julius Fučík, popřípadě co se dozvěděli z výslechů dalších ze zadržených. Animosita mezi Fučíkem a Klecanem, kterého první vinil z toho, že díky jeho výpovědím došlo k hromadnému zadržení mnoha osob spojených s činností NRVI, se táhne prakticky celou jeho Reportáží a z Fučíka se nepřímo přenesla i na jeho ženu Gustu Fučíkovou, která manželův

Obrázek 24 – Počátek budování kultu Julia Fučíka. Herci Josef Mixa (Jaroslav Klecan) Lída Plachá (Lída Plachá) Vítězslav Vějražka (Julius Fučík) v inscenaci Lidé, bděte uvedené v Národním divadle 22. února 1951 (Divadelní archiv Národního divadla).

134 Tamtéž.

135 Julius Fučík, *Reportáž, psaná na oprátce* (První úplné, kritické a komentované vydání / reedice), Praha 2016, s. 188; Miroslava FILIPKOVÁ, *Moje causa, Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku* 11, č. 53/1995, s. 115.

136 Julius Fučík, *Reportáž psaná na oprátce*, Praha 1945.

odkaz dále cíleně budovala. Související otázka ohledně viny či spoluviny je přes období tzv. fučíkovského kultu kontinuální prakticky až do dnešních dnů a přestože byla díky pečlivé práci historiků alespoň částečně zodpovězena, pochybnosti mohou v očích některých přesto stále přetrvávat.

Ředitelka Muzea dělnického hnutí a členka autorského týmu, který připravil první komentované vydání Repor-

táže, k tomu uvedla: „*Národní revoluční výbor inteligence, který z pověření druhého ilegálního vedení KSČ začal organizovat, znamenal pro Fučíka nejen platformu pro zapojení nejširších vrstev inteligence do boje proti okupantům, ale i soustředění čelných představitelů inteligence pro přípravu a uspořádání budoucích poměrů v osvobozené vlasti. Z pocitu zmařeného díla a vědomí nenahraditelných lidských ztrát v řadách české inteligence vzešel ostrý odsudek chování Jaroslava Klecana, jehož výslech zavedl gestapo na stopu sítě NRVI a vedl k její likvidaci a ke smrti čelných představitelů inteligence na popravištích nebo v koncentračních táborech.*

Práce na přípravě prvního úplného, kritického a komentovaného vydání Reportáže, psané na oprátce v nakladatelství Torst v roce 1995 a podrobných vysvětlivkách a komentářích pod názvem Na okraj motáků, trvaly více než pět let. Zúročila se v nich zejména předchozí dlouholetá společná práce Františka Janáčka a Aleny Hájkové při studiu dokumentů a mapování dějin odboje, umožnění přístupu k materiálům ve fondu

*Julia Fučíka vytvořeného v Muzeu dělnického hnutí a společné diskuse nad připravovaným vydáním. Vysvětlivky a komentáře týkající se osudů osob vzpomínaných v Reportáži, a pochopitelně i Jaroslava Klecana, tak mohly být zpracovávány na základě nejen kritického hodnocení textu Reportáže a dokumentů ve fondu Julia Fučíka, ale i stovek dokumentů nejrůznější proveniencí.*¹³⁷

V souvislosti s plány připravované perzekuce ze strany gestapa, která úzce souvisela s ohrožením řady představitelů intelektuální a kulturní sféry, o nichž se zmiňuje v závěrečné pasáži Julius Fučík, je ve vysvětlivkách a komentářích obsáhle popsáno, že to nebyl jen Klecan, kdo některá jména spojená s NRVI prozradil: „*O perzekuci tvůrčí inteligence a rozličných plánech, jak vůči této vrstvě dále postupovat, se na gestapu intenzivně a cílevědomě uvažovalo. Jedním z ‚poradců‘ se v této věci podle dostupných, přitom výmluvných pramenných zdrojů stal i Hugo Sonnenschein. V Reportáži a ve Fučíkově výpovědi či soudním obžalovacím spisu, ale ani v obdobných Klecanových dokumentech se jeho jméno nevyskytuje. Přitom však těsně souvisí s ohrožením řady představitelů intelektuální a kulturní sféry... Sonnenschein byl jedním z těch, kdo Josefa Böhma i jiné úředníky gestapa na jejich stopu orientovali. Fučík naopak zamýšlel svou ‚hrou‘ na gestapu, svým jednáním s Böhmem mimo jiné také to, aby některé z ohrožených kulturních činitelů svými omezenými silami*

Obrázek 25 – Poválečná fotografie rodičů Jaroslava Klecana. Aby unikli osočování kvůli údajné zradě jejich syna, tak se raději odstěhovali do západočeského Aše (osobní archiv Bohumily Švihovcové).

137 Rozhovor s ředitelkou Muzea dělnického hnutí o. p. s. RSDr. Libuší Eliášovou z 9. října 2019. Za tento rozhovor, jakož i za další obsáhlou, nezištnou a obětavou pomoc při konzultování tématu a editaci vlastního textu jí náleží poděkování autora.

»MIREK« NEZRADIL

Odboj mladých z Písevoje — o němž vyšel v minulých dnech v Mladé frontě seriál článků — předcházela ilegální činnost Komunistického svazu mládeže generace a Národního hnutí pracující mládeže. V této etapě odboje se při přechodu k sabotážím a diverzím osvědčili „španěláci“ — mezi nimi i Jaroslav Klecan, který se vrátil do okupované vlasti jako s Jurou Vejrostou a Janem Cerným na jaře 1941.

Do Španělska odešel Jarok mezi prvními, hned jak došlo zprávy o vypuknutí občanské války. Vedl ho k tomu cel protěleže a funkcionáře Komunistů, smysl pro spravedlnost a odpor k násilí, jakého je schopen jen fašismus. Patřil k těm, kteří už teprve pochopili, že hájit svobodu v Madridu znamená bojovat zároveň za Prahu.

Bojoval jako politický komisař roty u Caspe, Morelly, i na jižní frontě v Lavantě. V jednom z bojů byl raněn. Když boje ve Španělsku skončily porážkou, přelétl naši „španěláci“ roku 1938 přes Pyreneje do Francie. Tam na ně čekaly v Argelés sur Mer, v Salnit Cyprien a v Gurs francouzské komunističtí sbory. Ještě před porážkou Francie se Jarok hlásil společně s ostatními do naší zahraniční armády, která se tam tehdy tvořila. Jako bývalého „rudého komisaře“ ho však nezvali. Proto se pokusil dostat se domů ilegálně. Cesta nebyla snadná. Musel projít

celé Německo. Nakonec se to však podařilo.

Největší se Jaroslav skrýval na Sumavě ve Zborovicích. Pak navázal spojení s domácním pozemním hnutím a přesel natrvalo ilegálně do Prahy. Spojil se s Poloum Hofmanem, Emanem Blahoutem a Emilím Širotkem a společně pokračovali v boji proti fašismu. Spolupracovali také s Milošem Krásným a Františkem Slesňou, kteří byli členy vedení komunistické mládeže. Po příchodu Heydricha bylo za staného práva ustředím a pražské vedení Komunistického svazu mládeže rozbita. Jarok spolu s ostatními pokračoval členem II. ilegálního DV KSČ — Janu Zilkovi, Janu Cernému a ostatním souhrubům — při obnově gestapem porušené ilegální síť strany a mládeže. Při práci se spojil s i Juliem Fučíkem a Lidou Píseňou.

24. dubna 1942 ho uprostřed ulice ilegální činnosti zastihlo s Juliem Fučíkem v bytě v Jeřinkách gestapo. Pře mutání a zovněrně výsledky nejtěžšího stupně „Mirek“ — Jaroslav Klecan — nezradil. Ani zdaleka nezradil, co věděl. Dokazem toho jsou oznámení mládeže ve Zborovicích a Nustřích, stranické buňky v CKD a v Ringhofferův, dále organizace na Kládku, v Ochořetích, Hostivici, Litovicích, Bzenčci i Jindře, na Lounska a Rakovníka, spojení do Podbráz, Plzně, do jižních Čech, Brna a jmen, ale hlavně četné přepážky, buňky a

organizace v Praze, které po „Mirkově“ zatčení přetrvaly odboj gestapa. Dik dobré konspirační pracovaly dál. Dastky ilegálních pracovníků, spolek a přepážek, které Mirek znal a instruoval, věděl jeho mlčenlivostí za žít. Mnohé z organizací mládeže, které vydřaly i ostatní národy gestapa, vplynuly později v roce 1943 do Písevoje.

Jeden z nejbližších ilegálních spolupracovníků Jaroslava Klecana — Emanuel Blahout, který s ním prodlá boje ve Španělsku i cestu zpátky — a Janž s ním byl později v Počkárně mnohaletý konfrontován, o něm řekl: „Když jsem si přečetl Fučíkovu Reportáž psanou na oprátce, dospěl jsem na základě zkušeností a zážitků z gestapa k názoru, že se „Mirkovi“ — Jaroslavu Klecanovi — stala velká klivda. Vím, že po jeho zatčení tu zůstala maha lidí a celé organizace, které Jarok znal a řídil a o nichž nikdy ne gestapa nemluvil.“

Když Julia Fučík psal ve vězení gestapa svou legendární reportáž, neměl a nemohl si ani opatřit všechna potřebná fakta, která jsou dnes k dispozici. Opral se často o svůj subjektivní názor. Dnes vidíme, že se v některých závěrečných myšl. Tak tomu bylo i v přípustu k „Mirkovi“. Naši povinností je tyto omly opravit, klivda odmlnit. To ale neubere na síle jeho Reportáže.

Ti, kteří prošli mučnickými gestapa, vědí, že hodnotit chování ko-

hokoliv ze zatčených znamená svůj život, co kdo z ilegální práce věděl a neřekl. Přitom se musí při každém kroku k tomu, co o každém „opařpku“ znali předem — na základě věstí stěhých druhých odbojových pracovníků a na podkladě svých zřídčů a konfidentů gestapa. Teorve pak se může soudit, kdo sklamal, polevil, nevěřoval a mlátil.

Vedanci ilegální pracovníci musel být příbraven, obětován i svůj život. Jestliže v rozhodné chvíli na gestapa zaváhal a vydal některé nezastěhované komarůdky, byl to slabost, někdy nedostatek odvady a někdy i zbabulost. Ještě to ale za určitých okolností, při neřádném mučnění, nemohla být zrada.

Zrazuje především ten, kdo sám od sebe se zbabulostí, dobrovolně nebo z jiných otkvěh a neobstýhých pobuňtek bez nátlaku a mučnění mlátil a vypořádá neoficiální a nezastěhovaných komarůdky, pomáhá je odhalit a chytit. Takové nebyl Jaroslav Klecan. Nezradil. Neopak. V rozsáhlou volksovnickou ústom: „Klecan a Píseňka hodně vypovídali, že spolu vůbec nikdy a politické práci Klecanové nemluvil.“ Z toho vyplývá, že Jarok i zatčen — v tomto ohledě lido — chválil — jak mohl.

8. září skončil v Berlíně na Píseňce mladý a usměšlivý život Jaroslava Klecana. Jak restig o státně zmi a bojoval, tak podstoupil i smrt. Jeho poslední vzvak těm, kteří přežili, byl: „Žít a svobodu všem pracujícím lidem — smrt a opovržení zřídčům fašismu!“

JAROSLAV POKORNÝ

Obrázek 26 – Článek Jaroslava Pokorného z 19. května 1966 zveřejněný v deníku Mladá fronta se snažil o rehabilitaci jména Jaroslava Klecana.

a možnostmi chránil a uchránil... existuje řada přímých i nepřímých svědectví a podezření, že nikoli pouze Klecan či jiní (aniž bychom jejich příspěvi podceňovali) – a v žádném případě ovšem Fučík – byli vinni „pozorností gestapa“ prokazovanou tehdy některým levicovým intelektuálům... Situaci mezi rezistující, odbojovou inteligencí, obzvláště v naznačených kruzích, tedy pomohl gestapu zmapovat – jak už bylo řečeno – nejen Jaroslav Klecan (znal jenom tu konkrétní činnost, jejímž výsledkem měl být Národní revoluční výbor inteligence, a ty lidi, o něž se opíral druhý ústřední výbor KSČ v protinacistické ilegalitě), nýbrž i Sonka-Sonnenschein. Přitom vůči oběma jmenovaným nelze uplatnit stejné hodnotící měřítka. Klecan byl z dřívějšíka bojovníkem proti fašismu ve Španělsku, poté účastníkem uvědomělé a organizované rezistence proti okupačnímu systému a své druhy v podzemí prozradil až ve vyšetřovnách gestapa. Byl odsouzen a popraven. Naproti tomu Sonnenschein měl postavení tajného důvěrníka (podle Böhmovy svědectví dokonce za pravidelný měsíční příjem 2 500 korun), a působil s nemalou horlivostí.“¹³⁸

Stigma rodiny údajného zrádce si v poválečných letech nesli i nejbližší rodinní příbuzní Jaroslava Klecana a nutno dodat, že z vlastní iniciativy, již v prvním vydání Reportáže zaměnila jeho pravé jméno na prezdívkou Mirek. Ztotožnit však Mirka se skutečným jménem nebylo díky celé řadě přeživších akterů událostí nijak náročným úkolem. S vylíčením Jaroslava Klecana jako zrádce v Reportáži se jeho rodina dlouho nemohla smířit. Těžce to nesl především Jaroslavův otec Bohumil, během války činný v odboji, jak již bylo řečeno, a také jeden z ustavujících členů Národního výboru v Litovicích. Byl údajně z útoku na synovu adresu již tak zoufalý, že se rozhodl se svou manželkou odstěhovat z prostředí frekventovaných a poblíž metropole

138 Julius Fučík, Reportáž, psaná na oprátce (První úplné, kritické a komentované vydání / reedice), Praha 2016, s. 259–267.

situovaných Litovic až na samo západočeské pomezí do Aše, kde jistě doufali v nalezení větší anonymity.¹³⁹

Na počátku padesátých let již bezmála deset let mrtvý Jaroslav Klecan se hodil i strůjcem politických procesů v tehdejší Československu. Jeho jméno padalo především v kontextu s jedním z obviněných, Arturem Londonem, a nabíralo místy až groteskně absurdní povahy. Klecan prý jím byl vyslán do protektorátu s předem zadaným úkolem, aby

Obrázek 27 a 28 – Pomník padlým v obou světových válkách v Zadních Zborovicích je umístěn před tamním kostelem svatě Ludmily. Jméno místního rodáka Jaroslava Klecana je uvedeno v dolní části vlevo (foto Petr Holba).

vydal celé tehdejší vedení ilegální KSČ do rukou gestapa. „Z faktu, že jsem organizoval návrat dobrovolníků do vlasti, vyvozují, že jsem vydal gestapu ilegální ústřední výbor Komunistické strany Československa s Fučíkem a Janem Černým. Přesně tak. To je pro mě nejhorší. Nízkost, která se mne hluboce dotýká. Ostatně jsem Fučíka a Černého dobře znal ze svého pobytu v třicátých letech v Moskvě. Obviňují mě, že jsem právě tyto lidi vydal katovi. Využil jsem prý [k tomu] repatriace Klecana.“¹⁴⁰

S dočasným uvolněním politické situace v průběhu šedesátých let přímo souvisí i snaha rodinných příslušníků o rehabilitaci či očištění jména Jaroslava Klecana. Velice agilní v tom byla především jeho mladší sestra Růžena. Jeho jméno se začalo opětovně veřejně skloňovat a rezonovalo spolu s tehdejší snahou o necenzurované vydání Reportáže, psané na oprátce. Například 19. května 1966 vyšel v Mladé frontě již na některých místech citovaný článek Jaroslava Pokorného „Mirek“ – nezradil.¹⁴¹ A ko-

nečně 1. října téhož roku byl Jaroslavu Klecanovi na slavnostním shromáždění v Hrzánském paláci u příležitosti 30. výročí ustanovení mezinárodních brigád ve Španělsku propůjčen Řád rudé hvězdy in memoriam. Toto vy-

139 SOkA Praha-západ, Dobřichovice, fond MNV Litovice, kart. č. 1, inv. č. 7, Voličský seznam z roku 1945 se zmínkou o odstěhování rodiny; Vzpomínky hostivického kronikáře Jiřího Pergla s. 20.

140 Artur G. LONDON, *Doznání*, Praha 1969, s. 132–133 (kráceno).

141 Jaroslav POKORNÝ, „Mirek“ – nezradil, *Mladá fronta*, roč. XXII č. 136 z 19. května 1966, s. 2.

soké státní vyznamenání převzala z rukou úřadujícího předsedy Národního shromáždění Bohuslava Laštovičky (1905–1981) a ministra národní obrany Bohumíra Lomského (1914–1982) Jaroslavova sestra Růžena Klecanová.¹⁴²

Jméno Jaroslava Klecana, člověka a vlastence, který patřil ke statečným v dobách oprávněného a hrozného strachu a který položil svůj život v boji proti fašismu je dodnes, i s jeho podobenkou v oválném rámečku, připomenuto na kamenném památníku v Zadních Zbozovicích. Ten je situován před tamním kostelem svatě Ludmily a upomíná památku všech padlých místních rodáků v obou světových válkách.

142 VÚA-VHA, Praha, fond Sbirka osobních spisů účastníků národního boje za osvobození podle zákona č. 255/1946 Sb – Jaroslav Klecan, Pozvání MNO sestře Růženě Klecanové ze 17. září 1966.